

POZNAJ ERĘ DINOZAUROW

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

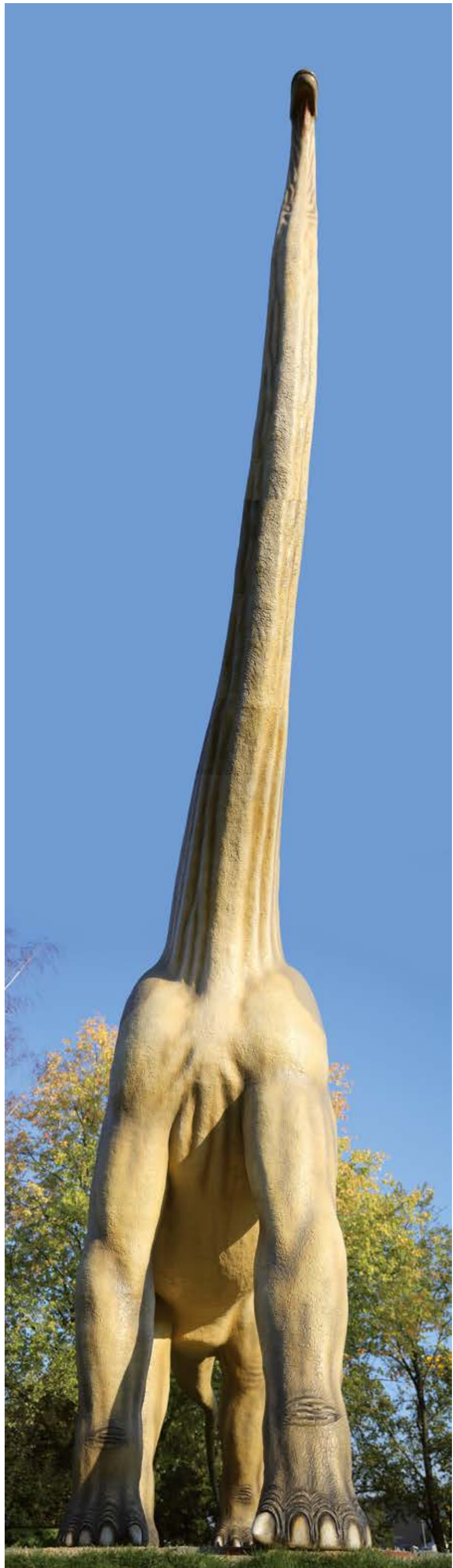
OPRACOWANIE MERYTORYCZNE - IŁONA SKRYPIN • OPRACOWANIE GRAFICZNE - IZABELA GRYGIEL

TABELA STRATYGRAFICZNA

EON	ERA	OKRES	EPOKA	WIEK (mln lat)
FANEROZOIK	KENOZOIK	CZWARTORZĘD	HOLOCEN	0,0117
			PLEJSTOCEN	2,58
			PLIOCEN	5,333
		NEOGEN	MIOCEN	23,03
			OLIGOCEN	33,9
		PALEOGEN	EOCEN	56,0
			PALEOCEN	66,0
			PÓŻNA	100,5
		KREDA	WCZESNA	145,0
			PÓŻNA	163,5
	MEZOZOIK	JURA	ŚRODKOWA	174,1
			WCZESNA	201,3
			PÓŻNY	237,0
		TRIAS	ŚRODKOWY	247,0
			WCZESNY	251,9
			LOPING	259,1
	PALEOZOIK	PERM	GWADELUP	272,9
			CISURAL	298,9
			PÓŻNY	307,0
		KARBON	ŚRODKOWY	315,2
			WCZESNY	323,2
			PÓŻNY	320,9
			ŚRODKOWY	346,7
			WCZESNY	358,9
		DEWON	PÓŻNY	382,7
			ŚRODKOWY	393,3
			WCZESNY	419,2
		SYLUR	PRZYDOL	423,0
			LUDŁOW	427,4
			WENŁOK	433,4
			LANDOWER	443,8
		ORDOWIK	PÓŻNY	458,4
			ŚRODKOWY	470,0
			WCZESNY	485,4
		KAMBR	FURONG	497,0
			EPOKA 3	509,0
			EPOKA 2	521,0
			TERRENEW	541,0
				630
PREKAMBR	PROTEROZOIK	NEOPROTEROZOIK	EDIAKAR	850
			KRIOGEN	1000
			TON	1200
		MEZOPROTEROZOIK	STEN	1400
			EKTAS	1600
			KALYM	1800
		PALEOPROTEROZOIK	STATER	2050
			OROSIR	2300
			RIAK	2500
			SIDER	2800
	ARCHAIK	HADEIK	NEOARCHAIK	3200
			MEZOARCHAIK	3600
			PALEOARCHAIK	4000
			EOARCHAIK	4600

tabela na podstawie danych Państwowej Akademii Nauk z 2014 r.

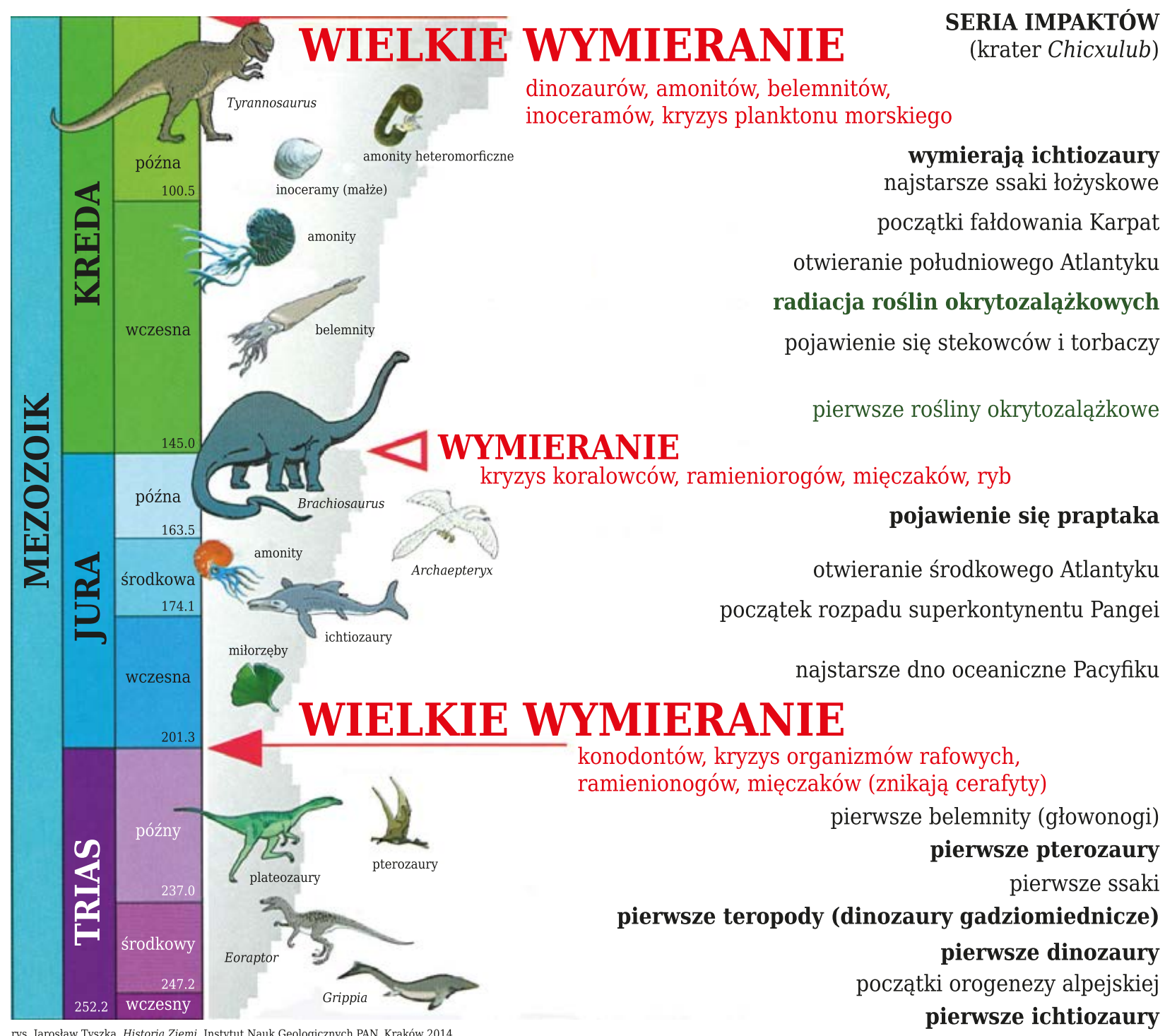

fot. Zoo Lubin

ERA MEZOZOICZNA

ERA MEZOZOICZNA NAZYWANA JEST POTOCZNIE „ERĄ DINOZAUROW”, ZE WZGLĘDU NA DOMINACJĘ TEJ GRUPY ZWIERZĄT WŚRÓD KRĘGOWCÓW LĄDOWYCH.

rys. Chris Pellant, Skamieniałości: rozpoznawanie i gromadzenie, Podsiadlik-Raniowski i s-ka, Poznań 2000

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

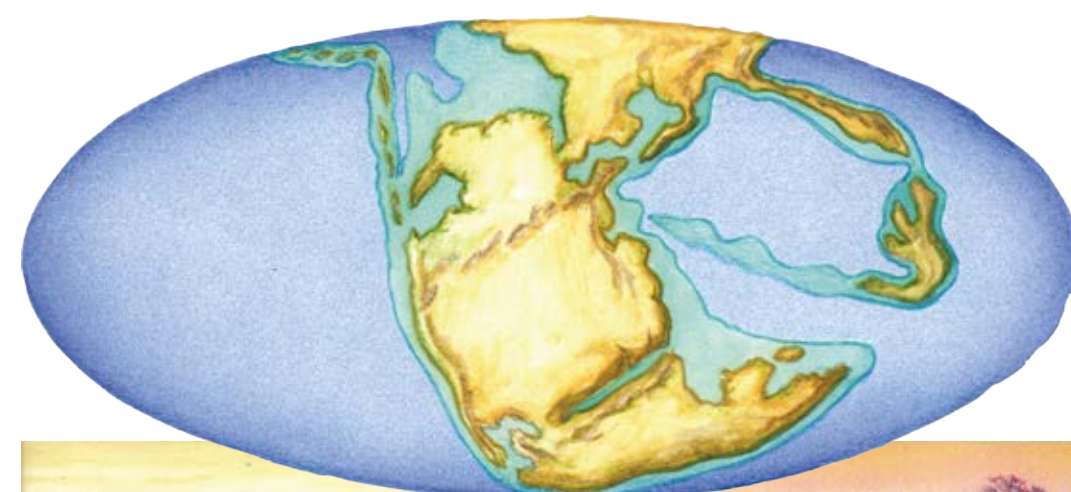
PANGEA

JAK WYGLĄDAŁA ZIEMIA W PERMIE?

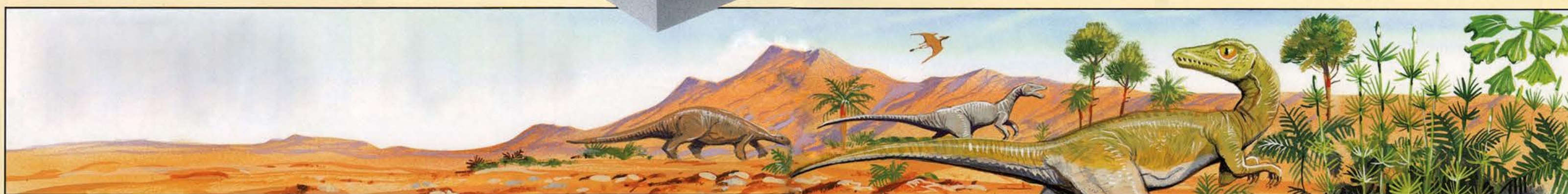
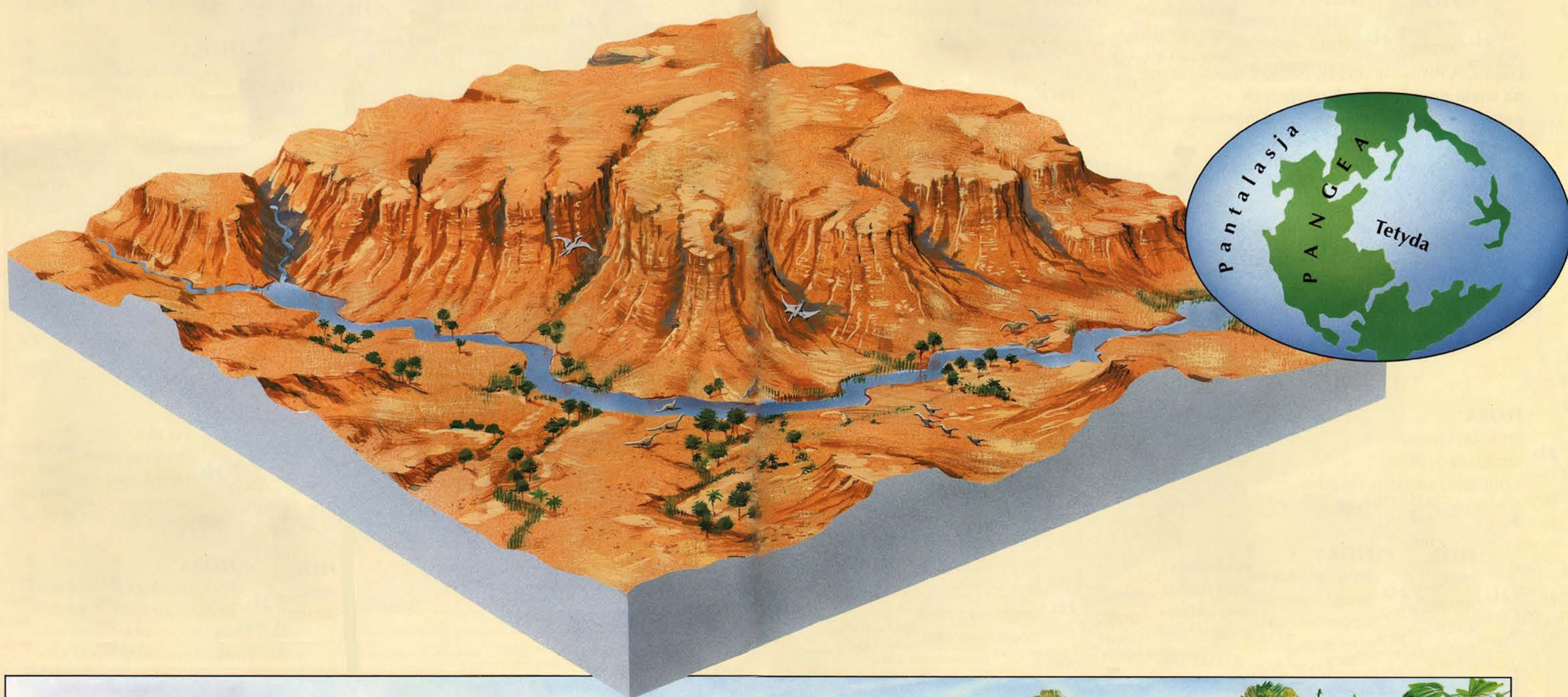

rys. Don Lessem, *Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów*, National Geographic Society, Waszyngton 2010

**ZIEMIA 250 MLN LAT TEMU
WYGLĄDAŁA ZUPEŁNIE INACZEJ
NIŻ DZIŚ.
W PERMIE (OK. 270 MLN LAT TEMU)
KONTYNENTY TWORZYŁY JEDEN
SUPERKONTYNENT O NAZWIE
„PANGEA”, KTÓRY OTOCZONY BYŁ
WSZECHOCEANEM O NAZWIE
„PANTHALASSA”.**

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

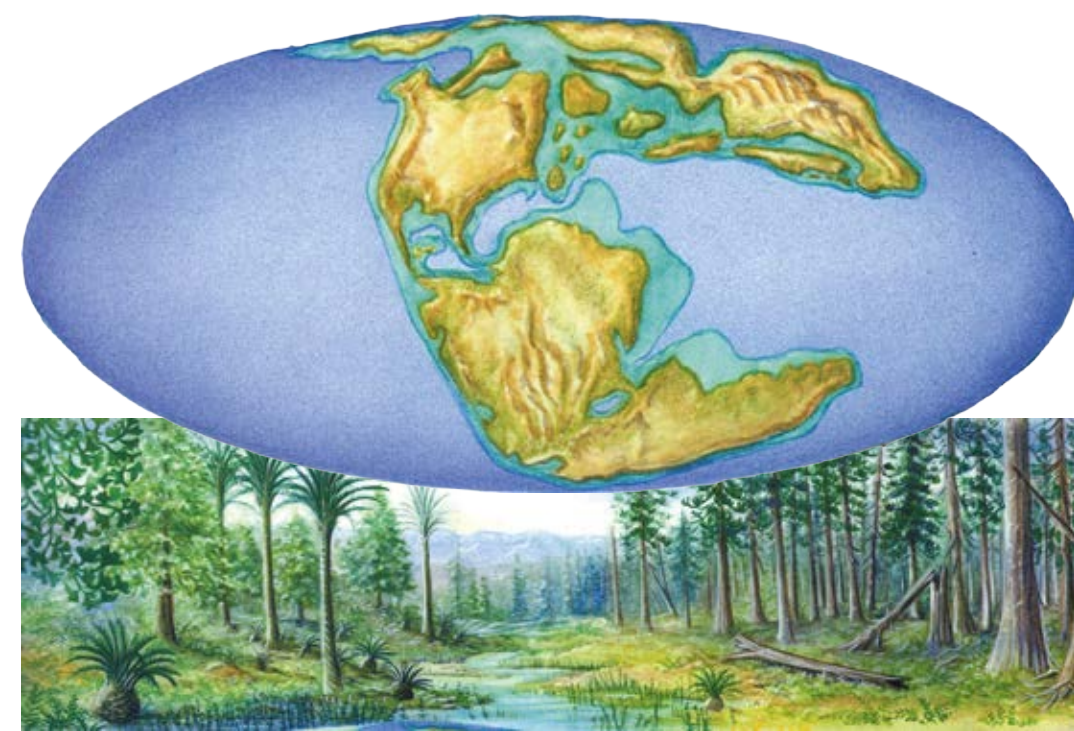
LAURAZJA I GONDWANA

JAK WYGLĄDAŁA ZIEMIA W TRIASIE?

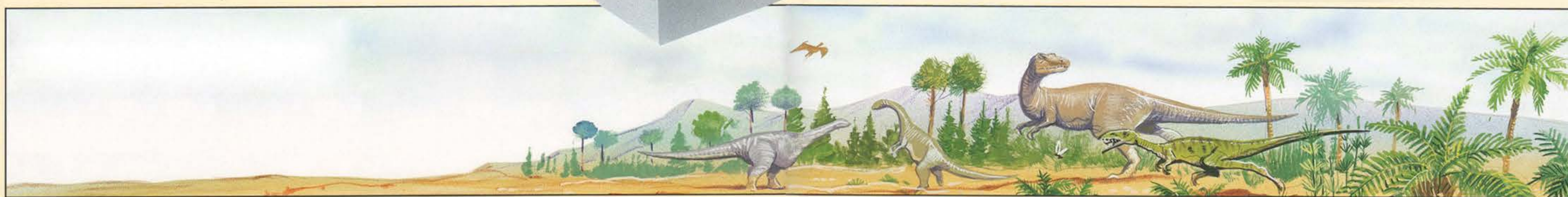
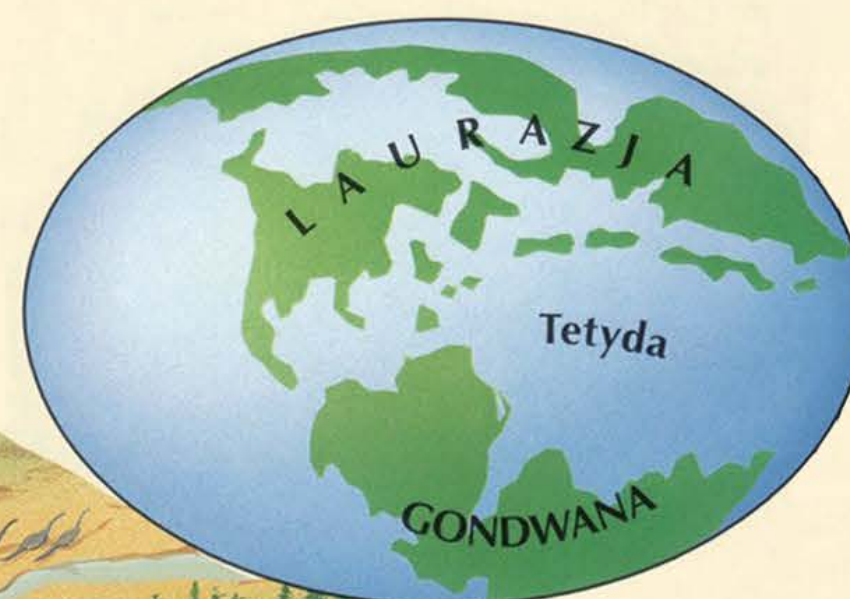
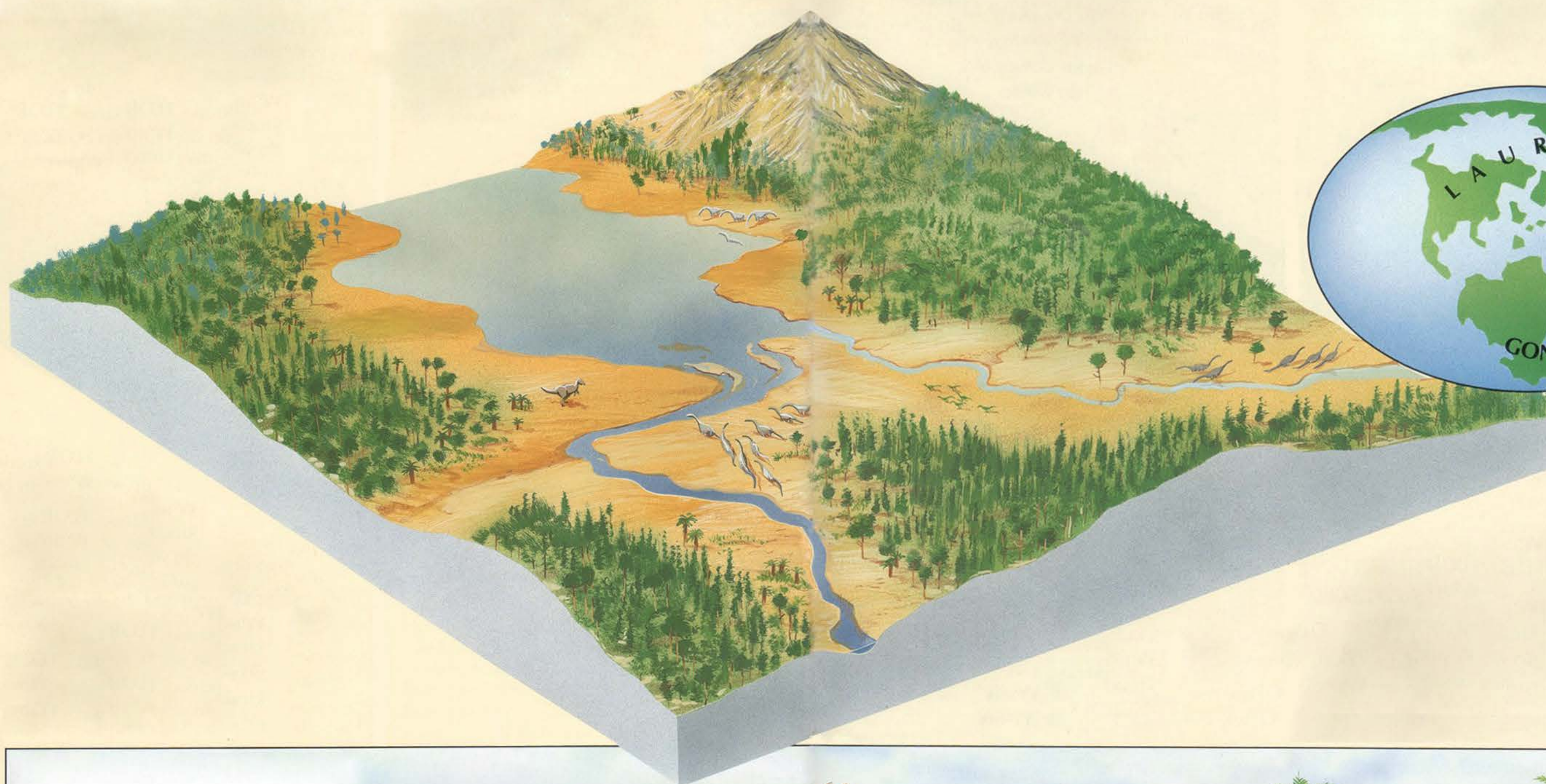

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

**PANGEA ZACZĘŁA ROZPADAĆ SIĘ
NA MNIEJSZE CZĘŚCI W TRIASIE,
ABY WE WCZESNEJ JURZE
[OK. 200 MLN LAT TEMU],
UTWORZYĆ DWA KONTYNENTY
- PÓŁNOCNY: LAURAZJĘ,
I POŁUDNIOWY: GONDWANĘ.
ODDZIELAŁ JE CENTRALNY OCEAN
ATLANTYCKI.**

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

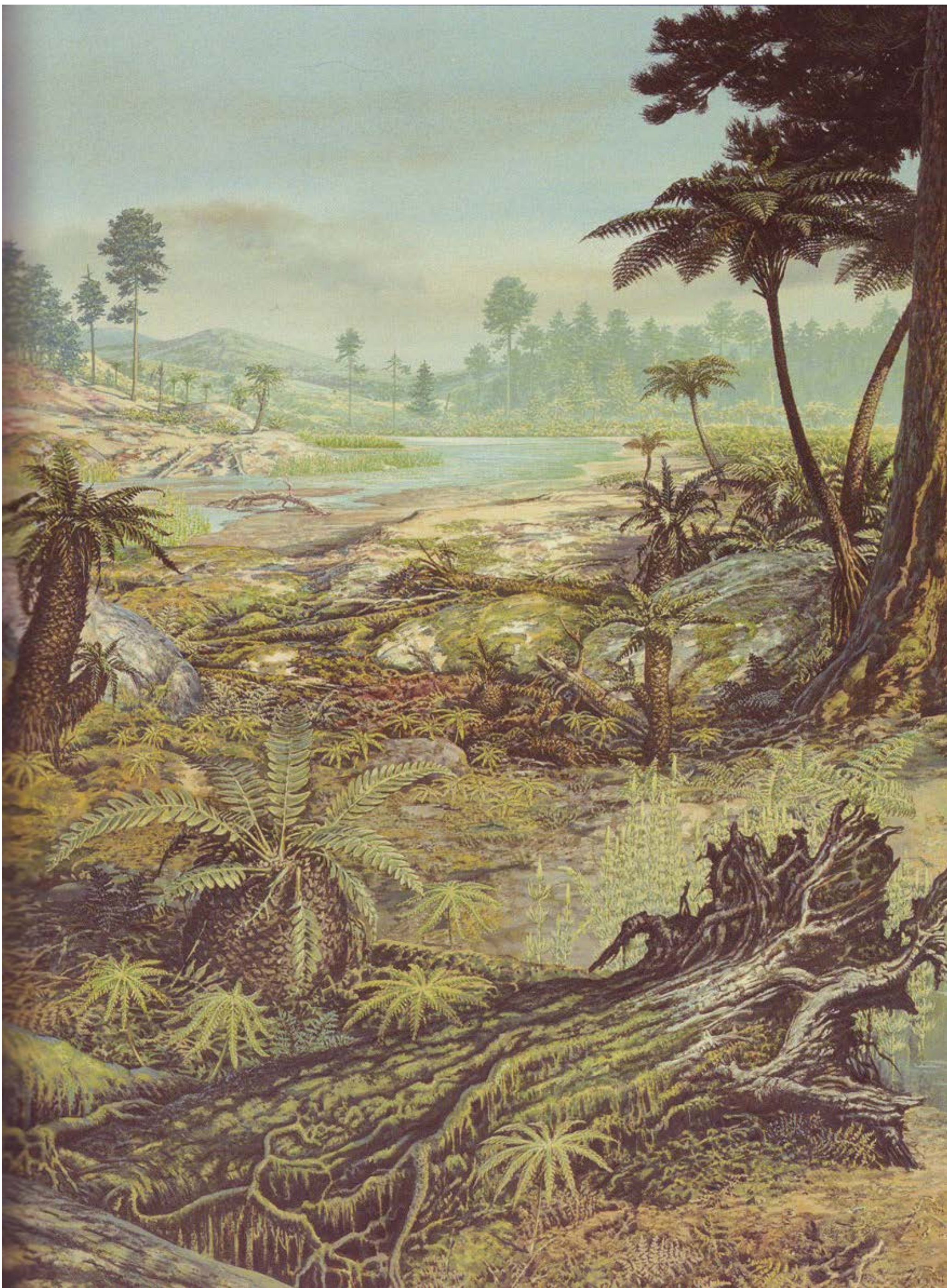
CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

WĘDRÓWKĄ KONTYNETÓW

JAK WYGLĄDAŁA ZIEMIA W JURZE?

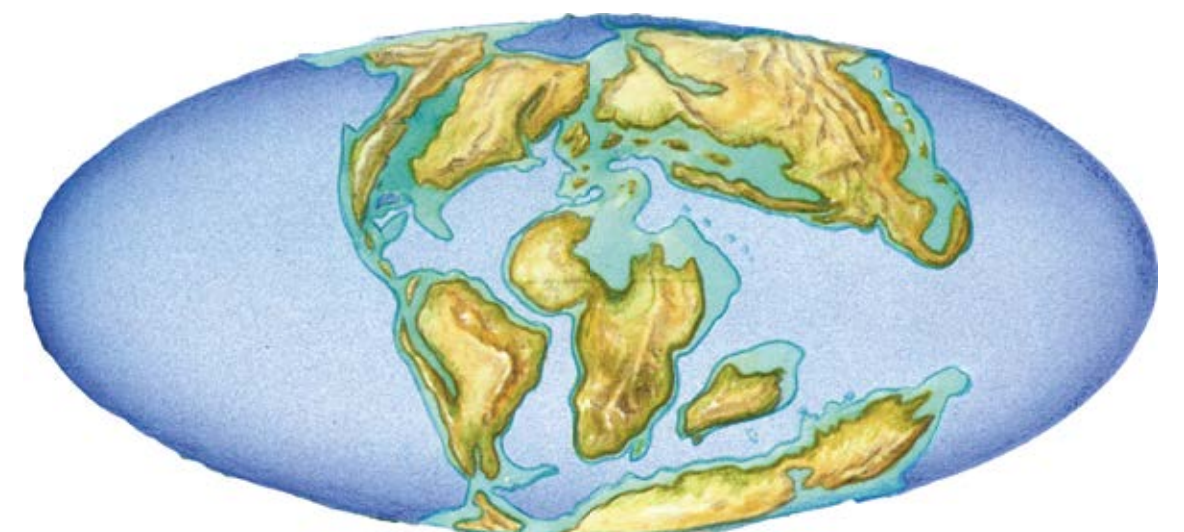

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

rys. Don Lessem, *Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów*, National Geographic Society, Waszyngton 2010

**W JURZE, PODCZAS
ROZCHODZENIA SIĘ KONTYNETÓW,
DOSZŁO DO WIELKICH ZMIAN
W SKORUPIE ZIEMSKIEJ.
KLIMAT STAŁ SIĘ
WILGOTNIEJSZY I CIEPLEJSZY.
PODNIÓSŁ SIĘ POZIOM MÓRZ
I WIELE POŁĄCI ŁĄDU
ZOSTAŁO ZAŁANYCH.**

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

JAK WYGLĄDAŁA ZIEMIA W KREDZIE?

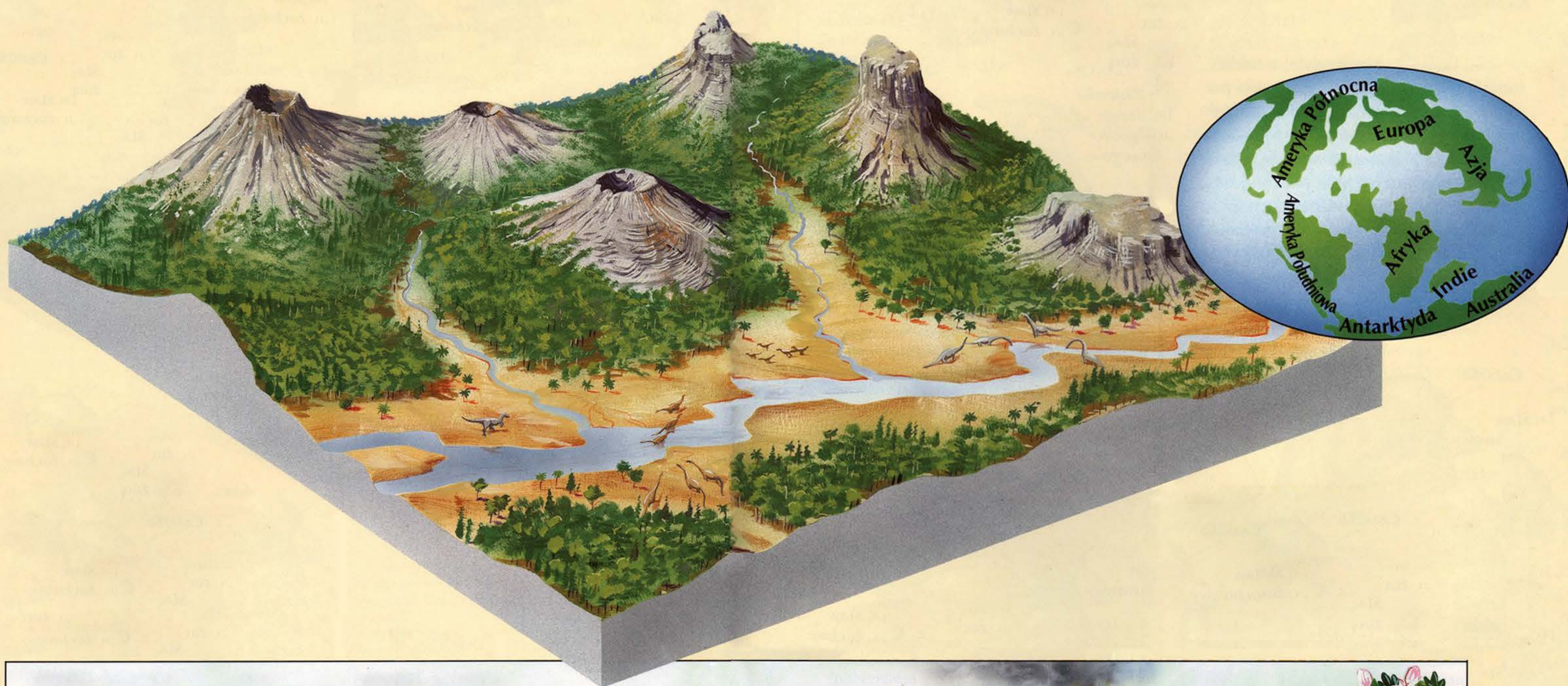

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

**DALSZE ROZCHODZENIE SIĘ
PŁYT TEKTONICZNYCH
TRWAŁO AŻ DO PÓŻNEJ KREDY,
KIEDY POWSTAŁO
SIEDEM ZNANYCH NAM DZIŚ
KONTYMENTÓW: EUROPA, AZJA,
AFRYKA, AUSTRALIA, AMERYKA
PÓŁNOCNA, AMERYKA POŁUDNIOWA
I ANTARKTYDA.**

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

KRAJOBRAZ ERY MEZOZOICZNEJ

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

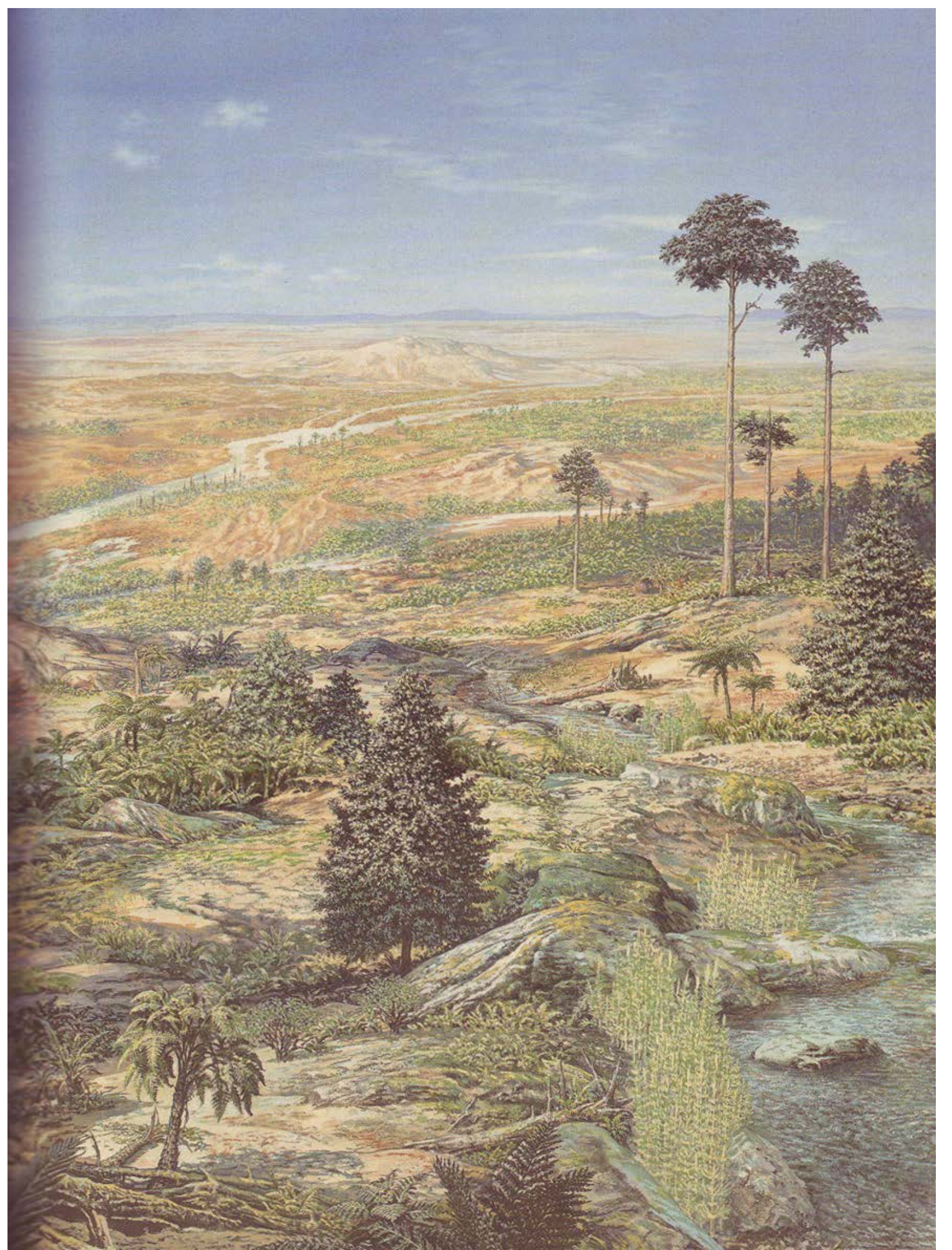
**FLORA MEZOZOIKU TO:
DRZEWA IGLASTE, MCHY,
RÓŻNEGO RODZAJU PAPROCIE, SKRZYPY.
PODCZAS MEZOZOIKU PANDWAŁY
ROŚLINY NAGONASIENNE.
POD KONIEC EPOKI POJAWIŁY SIĘ
TEŻ ROŚLINY KWIATOWE.**

rys. Edyta Felcyn, zywaplaneta.pl

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

DINOZAU

**NAZWA „DINOZAU”
ZOSTAŁA STWORZONA PRZEZ
PALEONTOLOGA RICHARDA OWENA
W 1842 R.**

POCHODZI OD GRECKICH SŁÓW:

ΔΕΙΝΟΣ (DEINOS)
**= STRASZNY, POTĘŻNY,
BUDZĄCY LĘK**

ΣΑΥΡΟΣ (SAUROS)
= GAD, JASZCZURKA

wszystkie fot. Zoo Lubin

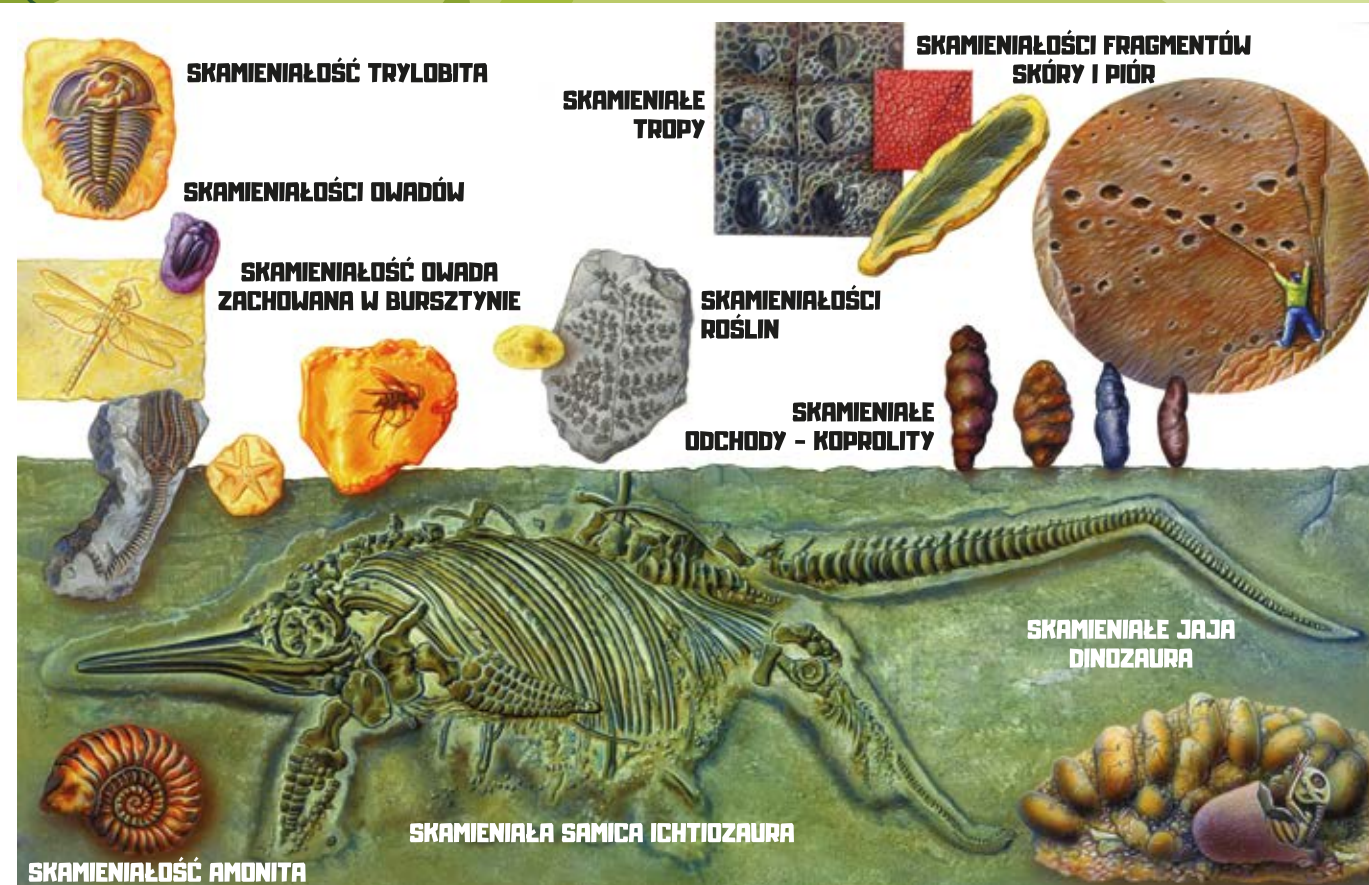
CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

WYKOPALISKA

SKĄD WIEMY O DINOZAUROCH?

fot. Jan Krzyżanowski, Encyklopedia Dinozaurów, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

GDY ŚWIATEM RZĄDZIŁY DINOZAURY NIE BYŁO JESZCZE LUDZI, A ZATEM ŻADNE POZOSTAŁOŚCI PO NASZYCH PRAPRZODKACH (NP. MAŁOWIDŁA SKALNE) NIE MOGŁY DOWODZIĆ ISTNIENIA WIELKICH GADÓW. WIEDZA, JAKĄ POSIADAMY NA ICH TEMAT POCHODZI Z BADAŃ SZCZĄTKÓW KOPALNYCH, NP. SKAMENIALYCH KOŚCI, ZĘBÓW, KAŁU, TROPÓW, GASTROLITÓW, ODCISKÓW SKÓRY ITP.

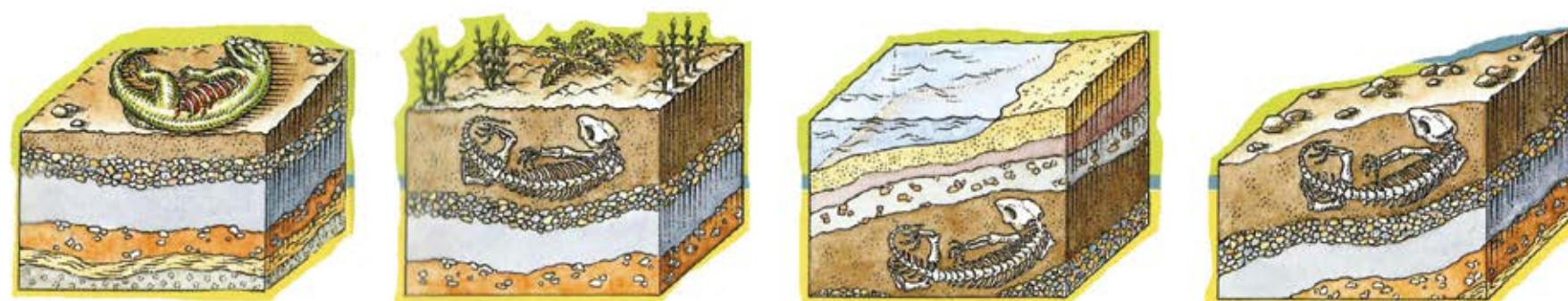
rys. John Malam i Steve Parker, Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych, Parragon, Bath 2005

fot. Muzeum Historii Naturalnej w Berlinie

fot. Jan Krzyżanowski, Encyklopedia Dinozaurów, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

rys. Don Lessem, Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

GIDEON MANTELL

rys. Paul Barrett, *Dinozaury*, Firecrest Books Ltd. 1999

**GIDEON MANTELL W 1822 R.
ZNAŁAZŁ PIERWSZĄ
SKAMieniaŁOŚĆ OPISANĄ JAKO
NALEŻĄCĄ DO DINOZAURA.
BYŁ NIĄ KCIUK IGUANODONA,
KTÓRY POCZĄTKOWO ZOSTAŁ
OPISANY JAKO ZĄB LUB KOLEC.**

fol. Zoo Lubin

fol. Zoo Lubin

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

RICHARD OWEN

fot. Zoo Lubin

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

RICHARD OWEN W 1842 R. STWORZYŁ ODDZIELNY TAKSON DLA SKLASYFIKOWANIA GRUPY GADÓW LĄDOWYCH POCHODZĄCYCH Z MEZOZOIKU. W OPISIE ZOSTAŁY UŻYTE 3 RODZAJE: MEGALOZAURO, IGUANODON ORAZ HYLEOZAURO, A OKAZY POCHODZIŁY Z ANGII.

fot. Zoo Lubin

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

WYKOPALISKA SKAMIENIAŁOŚCI

**W TRAKCIE WYKOPALISK
MOŻNA ODNALEŹĆ SZCZĄTKI
DINOZAUROW, KTÓRE ULEGŁY
FOSYLIZACJI, CZYLI NATURALNEMU
PROCESOWI, PODCZAS KTÓREGO
NAJCZĘŚCIEJ TWARDE CZĘŚCI
CIAŁA (KOŚCI, ZĘBY) WYSYCAJĄ SIĘ MINERAŁAMI ZE SKAŁ.
WARUNKIEM FOSYLIZACJI JEST SZYBKIE PRZYKRYCIE
SZCZĄTKÓW OSADĘ, KTÓRY ODCINA DOSTĘP DO TLENU
I NIE ZACHODZI PROCES ROZKŁADU MATERIAŁU ORGANICZNEGO.**

fot. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

fot. Muzeum Historii Naturalnej w Berlinie

fot. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

fot. Muzeum Historii Naturalnej w Berlinie

fot. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

SPRZĘT PALEONTOLOGA

WYKOPALISKA

MŁOTKI I PRZECINAKI

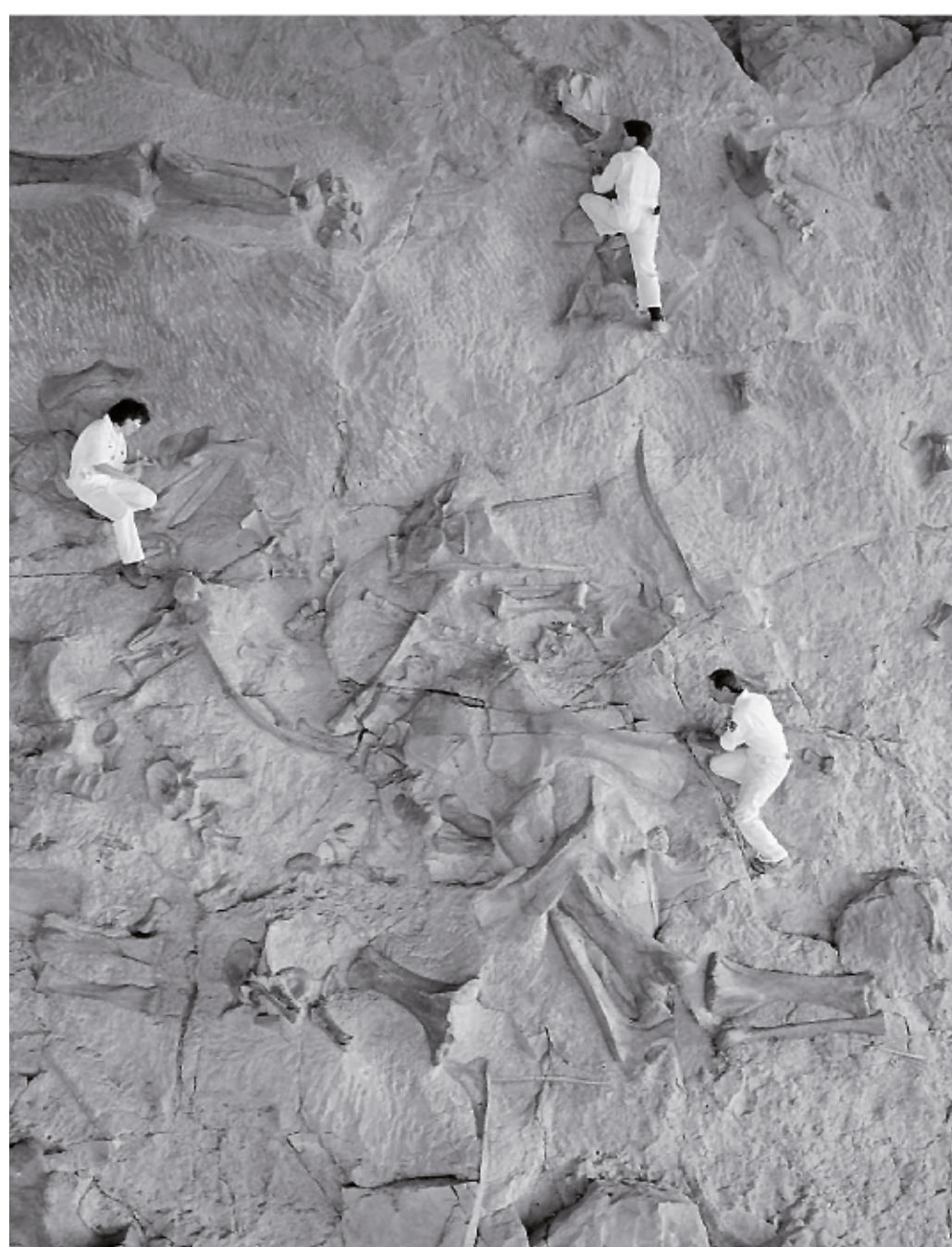
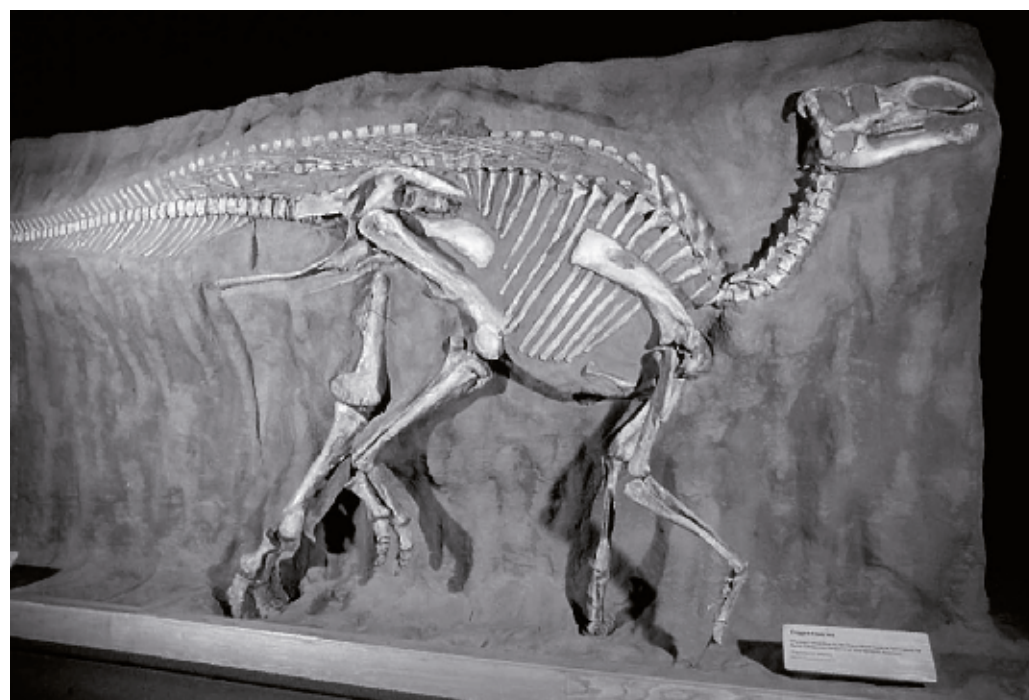

KASK, RĘKAWICE
I OKULARY OCHRONNE

SITKO
I SZPADEL

rys. Kitty Blount i Maggie Crowley, *Encyclopedia of dinosaurs & prehistoric life*,
DK Publishing, Inc., New York 2008

rys. Philip J. Currie i Kevin Padian, *Encyclopedia od Dinosaurs*, Academic Press, Oxford 1997

**NIEZBĘDNIK PALEONTOLOGA
POWINIEN ZAWIERAĆ M.IN.:
PĘDZLE RÓŻNEGO TYPU, SŁUŻĄCE
DO OMIATANIA SKAMIEŃIAŁOŚCI
DELIKATNYM WŁOSIEM,
ABY OCZYSZCZIĆ ZNALEZISKO,
ALE GO NIE USZKODZIĆ;
MŁOTKI I PRZECINAKI
(LUB IGŁY PNEUMATYCZNE)
DO ODKUWANIA SKAMIEŃIAŁOŚCI
ZE SKAŁ;
SPRZĘT FOTOGRAFICZNY
DO TWORZENIA DOKUMENTACJI
ODKRYCIA.**

MAPA

MATERIAŁY I FOLIE OCHRONNE

ZABIEZPIECZANIE
ZNALEZISK

PĘDZLE

rys. Kitty Blount i Maggie Crowley, *Encyclopedia of dinosaurs & prehistoric life*,
DK Publishing, Inc., New York 2008

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

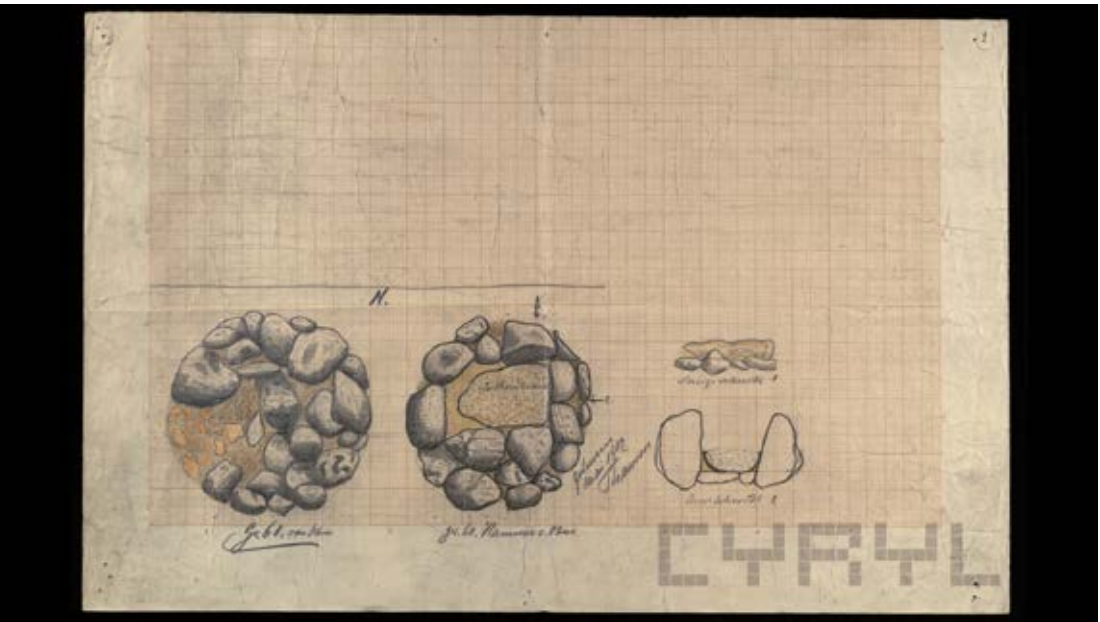
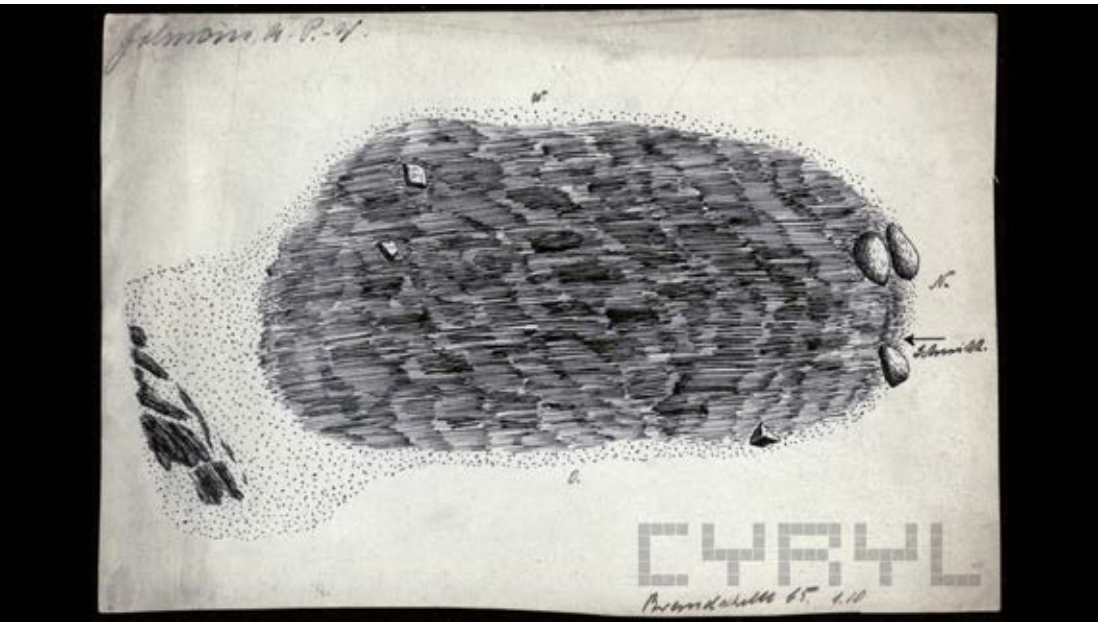
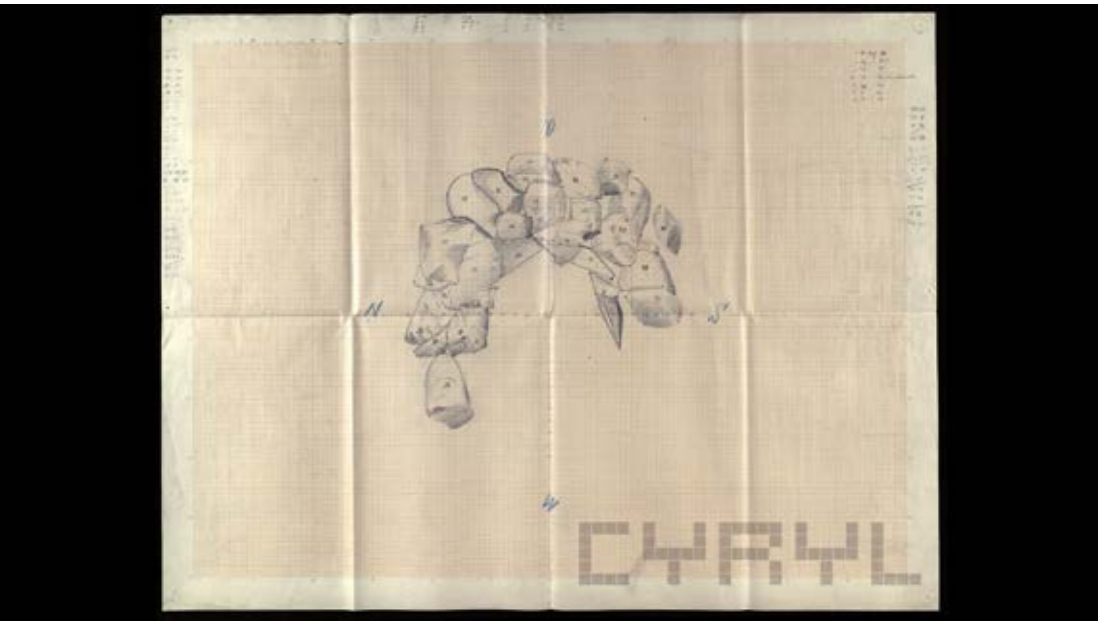
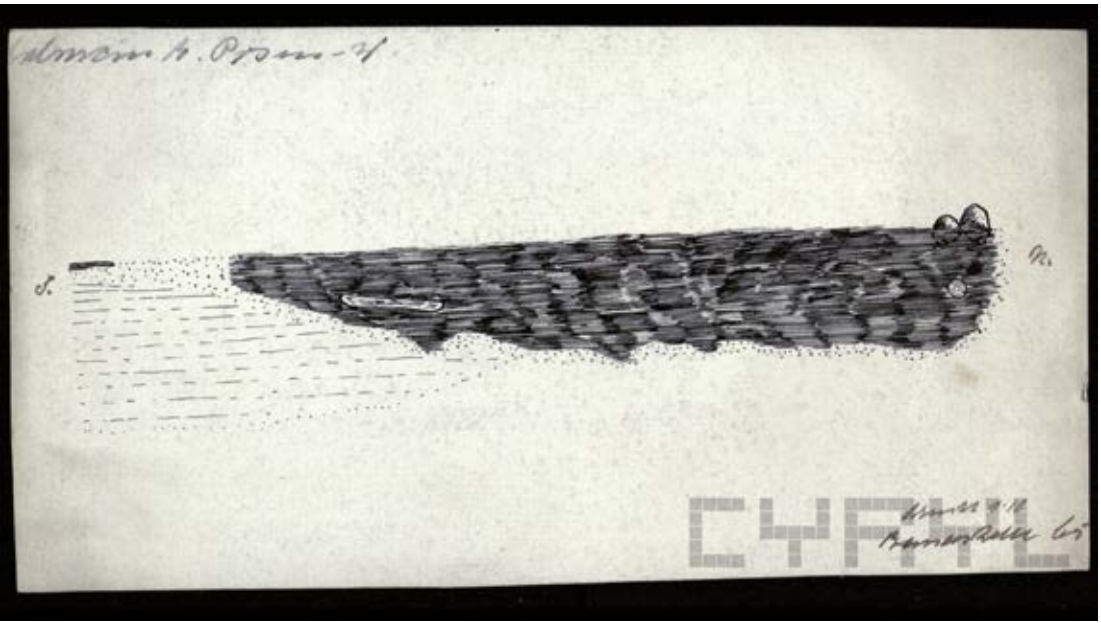
DOKUMENTACJA PALEONTOLOGICZNA

KARTA DOKUMENTACJI JEDNOSTKI STRATYGRAFICZNEJ UŻYWANA PRZEZ EKSPEDYCJĘ IAE PAN

KARTA DOKUMENTACJI JEDNOSTKI STRATYGRAFICZNEJ			
DATA EKSPORACJI	WOJEWÓDZTWO	MIJSCOWOŚĆ	STANOWISKO
NR OBSZARU AZP	POWIAT	GMINA	
NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI		SEKTOR/WYKOP
OPIS JEDNOSTKI STRATYGRAFICZNEJ			NR JEDNOSTKI STRATYGRAFICZNEJ
DYSTYNGTYWNOŚĆ		LOKALIZACJA	
☐ - ewidentna		☐ X -	
☐ - b. prawdopodobna		☐ Y -	
☐ - prawdopodobna		☐ II -	
☐ - możliwa		☐ III -	
☐ - wątpliwa		☐ IV -	
SEDYMENT		BARWA	
MORFOLOGIA STROPU I GRANICE			
HOMO - HETEROGENICZNOŚĆ			
☐ - pozioma			
☐ - pionowa			
ZAKŁÓCENIA - naturalne			
☐ - antropogeniczne			
METODA EKSPORACJI			
METODA ZBIERANIA ZABYTEKÓW			
MOŻLIWOŚĆ ZANIECZYSZCZENIA ZESPÓŁU			
☐ mała ☐ średnia ☐ duża			
ZAWARTOŚĆ ZABYTEKÓW (Numery katalogowe i ilości)			
CERAMIKA ☐			
KOŚCI ZWIERZĘCE ☐			
INNE ZABYTEKI MASOWE ☐			
ZABYTEKI WYDZIELONE ☐			
ROZMIESZCZENIE ZABYTEKÓW W JEDNOSTCE			
PRÓBKI			
☐ - dendrologiczne			
☐ - paleobotaniczne			
☐ - pedologiczne			
☐ - inne			
FOTOGRAFIE			
☐ - czarno-białe			
☐ - kolorowe negatywowe			
☐ - diapozytywy			
PLANY ☐			
PRZESKROJE ☐			
LEGENDA: CERAMIKA			
KOŚCI ZWIERZĘCE			
KAMIENIE			
WĘGLE DRZEWNE			
WYPEŁNIŁ			
DATA			

rys. CYRYL Wirtualne Muzeum Historii Poznania

rys. CYRYL Wirtualne Muzeum Historii Poznania

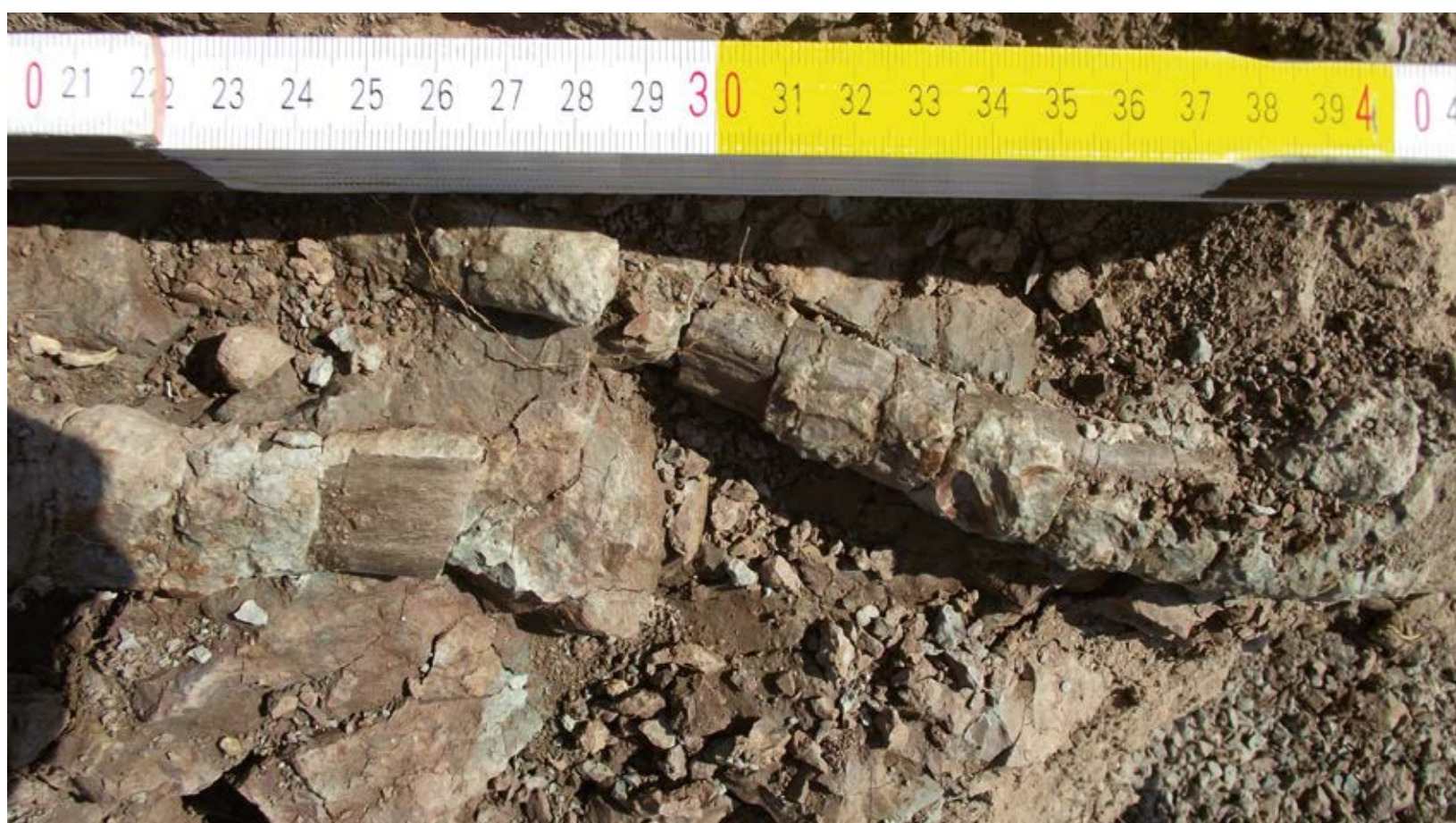

ZNALEZISKA W POLSCE

JURA KRAKOWSKO-CZĘSTOCHOWSKA

KRASIEJÓW

fot. Krasiejów Park Nauki i Rozrywki

LISOWICE

fot. Muzeum Paleontologiczne w Lisowicach

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

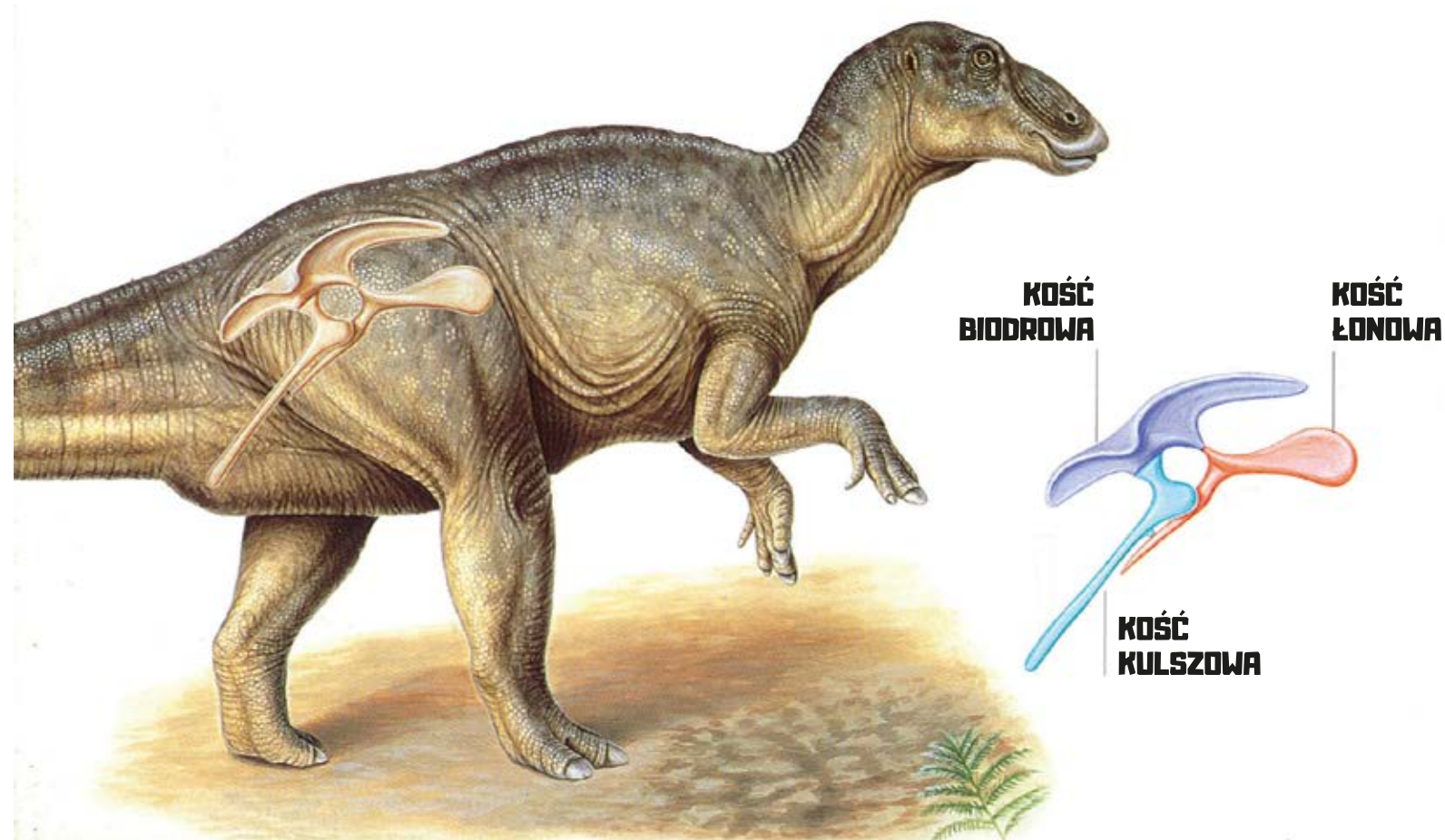
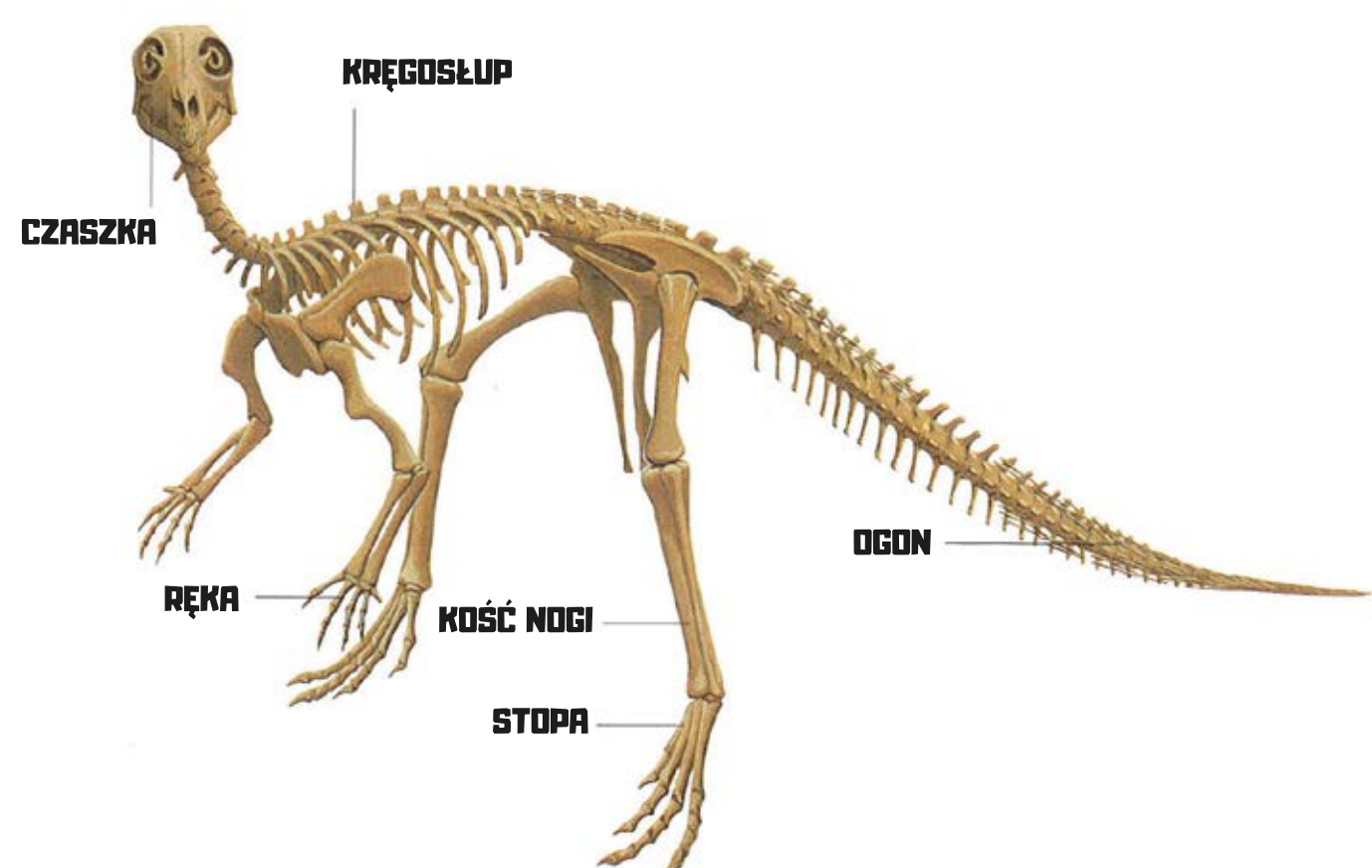

PODZIAŁ DINOZAUROW

PTASIOMIEDNICZE I GADZIOMIEDNICZE

DINOZAURY PTASIOMIEDNICZE

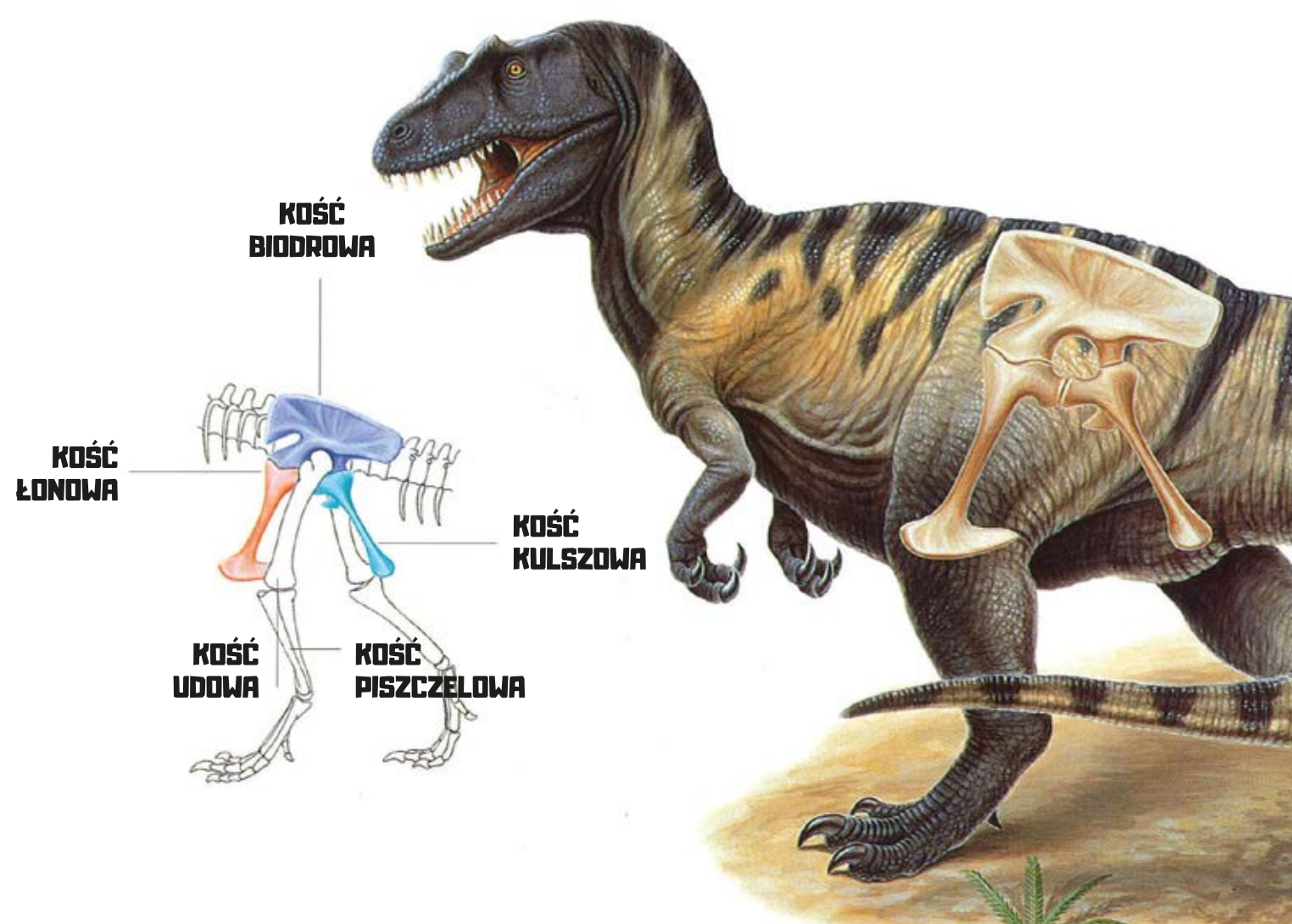
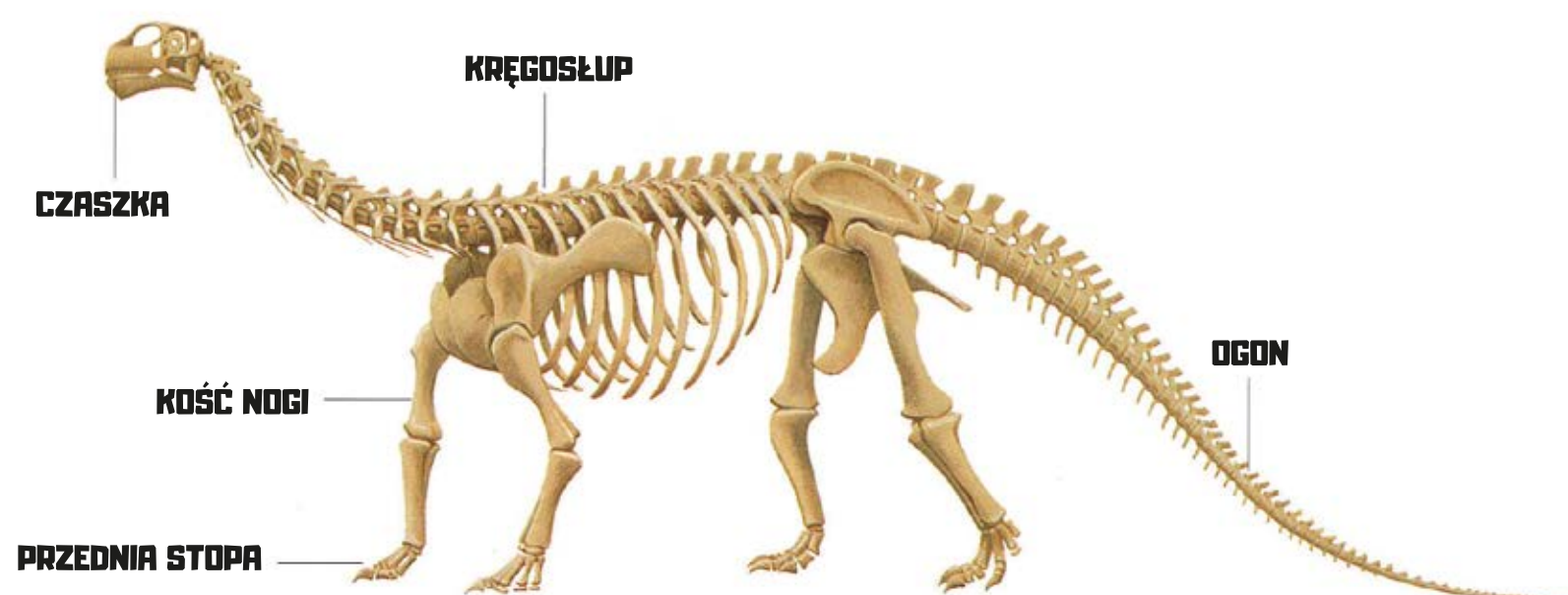
RZĄD DINOZAUROW, U KTÓRYCH BUDOWA MIEDNICY BYŁA PODOBNA DO BUDOWY MIEDNICY PTAKÓW, GDZIE CZĘŚĆ KOŚCI ŁONOWEJ BIEGNIĘ UKOŚNIE DO TYŁU, RÓWNOLEGLE DO KOŚCI KULSZOWEJ, CZYLI INACZEJ NIŻ U WSPÓLNEGO PRZODKA DINOZAUROW.

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

DINOZAURY GADZIOMIEDNICZE

RZĄD DINOZAUROW, U KTÓRYCH BUDOWA MIEDNICY BYŁA PODOBNA DO BUDOWY WSPÓŁCZESNYCH GADÓW, GDZIE OBIE KOŚCI ŁONOWE SĄ ZWRÓCONE W DÓŁ I DO PRZODU, A KOŚCI KULSZOWE W DÓŁ I DO TYŁU.

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

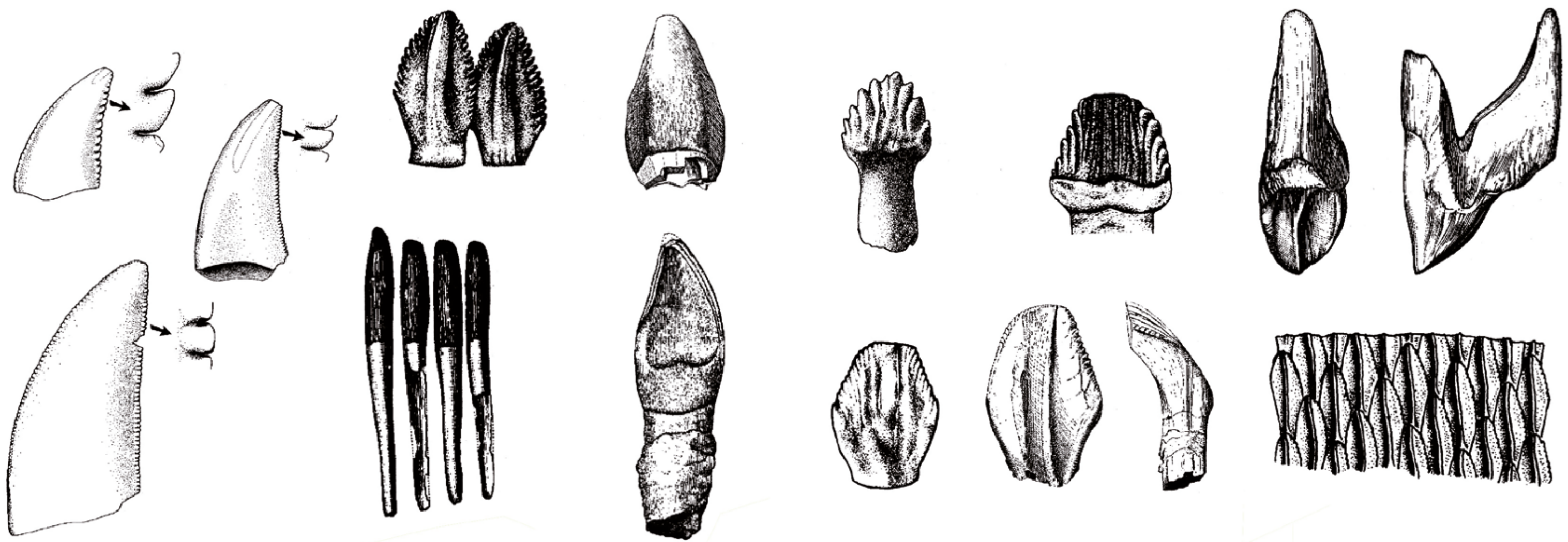
CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

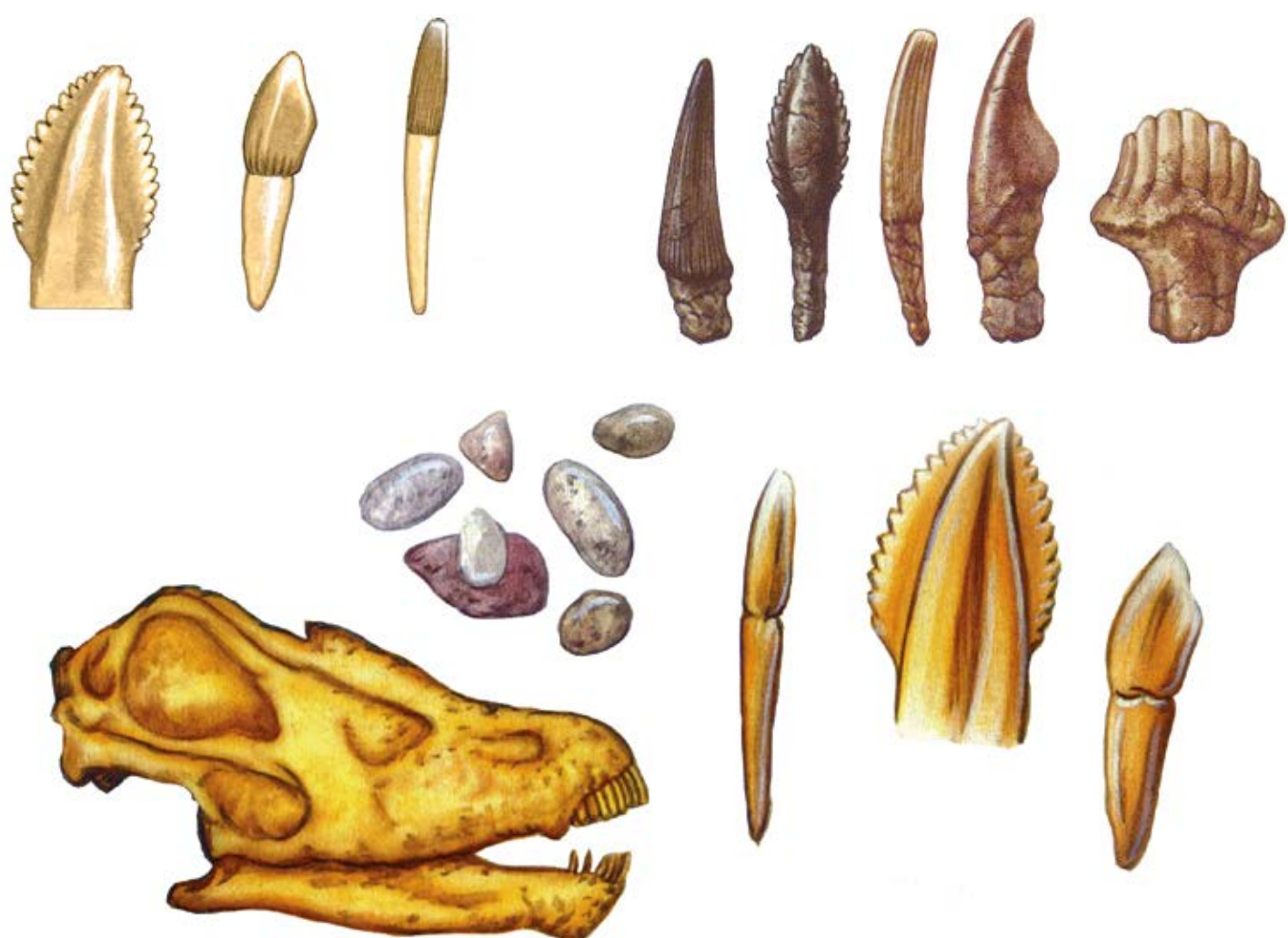
PODZIAŁ DINOZAUROW

ROŚLINOŻERNE I MIĘSOŻERNE

rys. Philip J. Currie i Kevin Padian, *Encyclopedia of Dinosaurs*, Academic Press, Oxford 1997

ZĘBY ROŚLINOŻERCÓW

fot. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

ZĘBY MIĘSOŻERCÓW

fot. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ WULKANODON

+ *VULCANODON*, RAATH 1972

„wulkaniczny ząb”

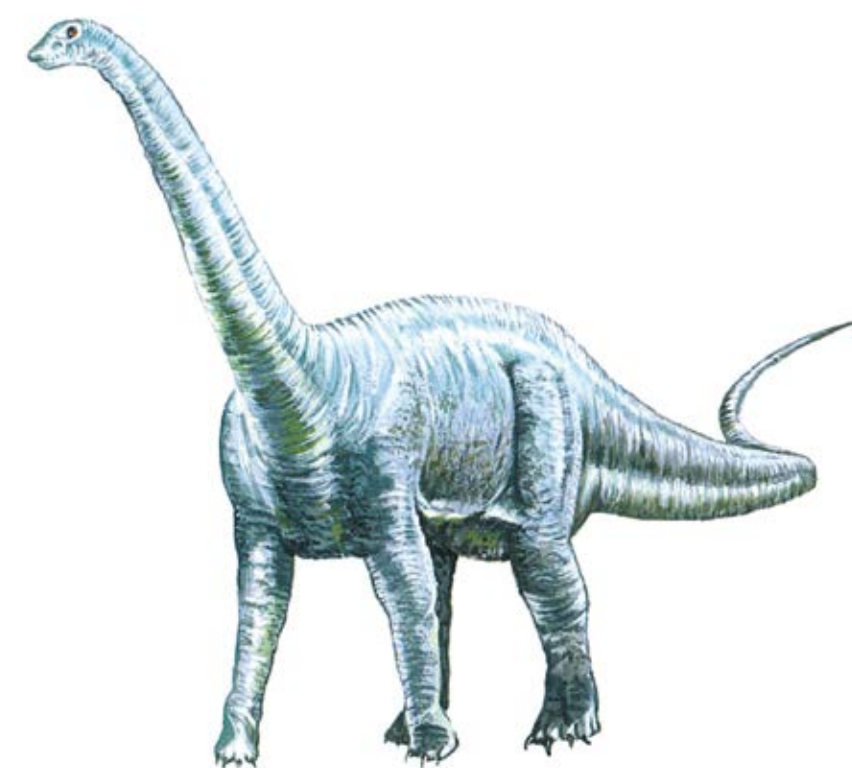
fot. Zoo Lubin

WULKANODON NALEŻY DO NAJSTARSZYCH WYMARŁYCH ZAUROPODÓW. NAZWĘ ZAWDZIĘCZA ZNALEZISKU Z POGRANICZA ZAMBII ORAZ ZIMBABWE, GDZIE W KANIONIE MIĘDZY WARSTWAMI SKAŁ WULKANICZNYCH ODKRYTO SZKIELET CZWORONOŻNEGO GADA.

WULKANODON ŻYŁ WE WCZESNEJ JURZE, MNIEJ WIĘCEJ 200 MLN LAT TEMU NA TERENACH DZISIEJSZEJ AFRYKI, NATOMIAST SZCZĄTKI PRZEDSTAWICIELI RODZINY VULCANODONTIDAE ODNALEZIONE BYŁY NA TERENACH DZISIEJSZEJ EUROPY, AZJI ORAZ AMERYKI PÓŁNOCCNEJ.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 8 M
MASA CIAŁA: 1000 KG**

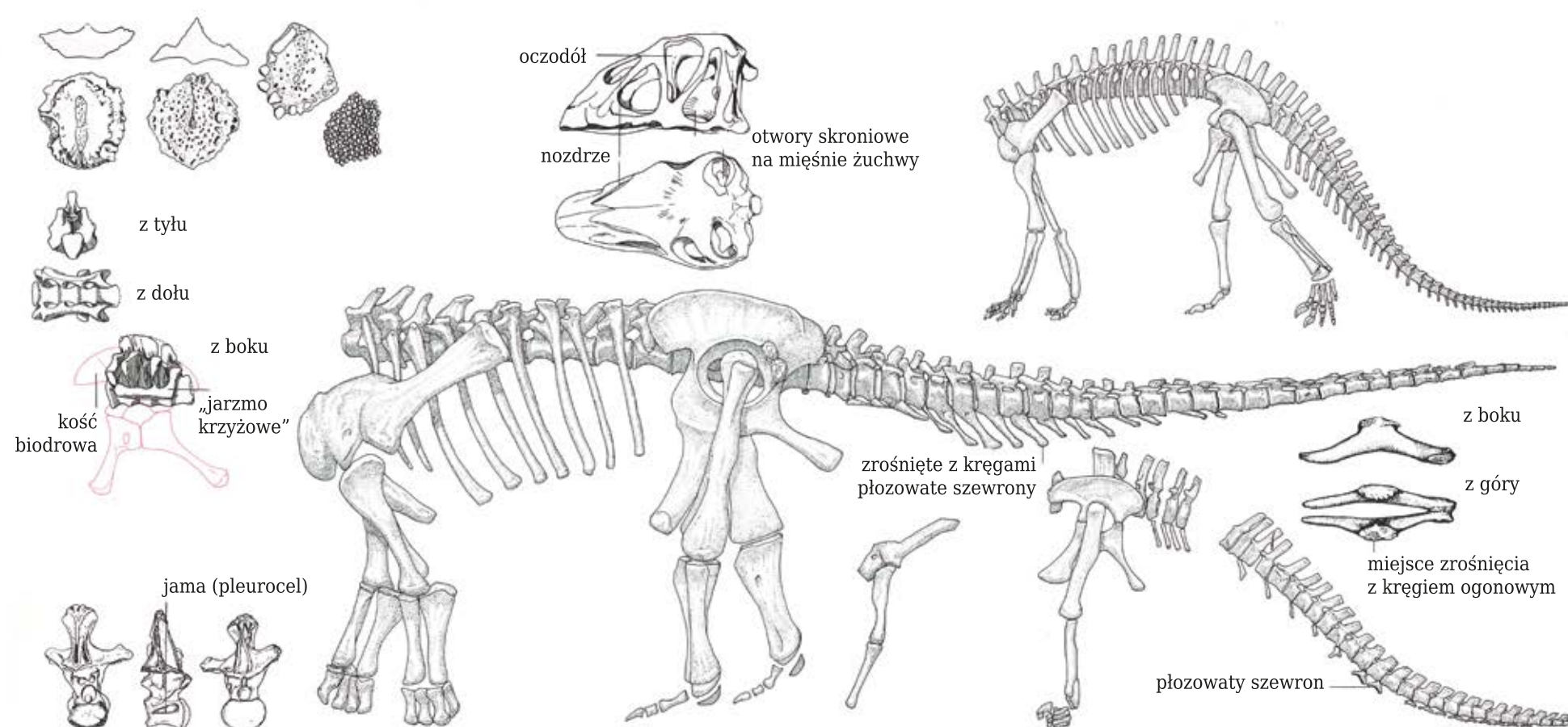
WULKANODON BYŁ JEDNYM Z MNIEJSZYCH ZAUROPODÓW, CHOĆ JEGO KOŚĆ UDOWA MIERZYŁA 110 CM. PORUSZAŁ SIĘ POWOLI NA CZTERECH MASYWNYCH NOGACH ZE SKRÓCONYMI PAZURAMI. POSIADAŁ MAŁĄ GŁOWĘ NA WYDŁUŻONEJ SZYI I STERCZĄCY DO TYŁU OGON. BUDOWA TA JEDNOZNACZNIE WSKAZUJE NA ROŚLINOŻERNOŚĆ.

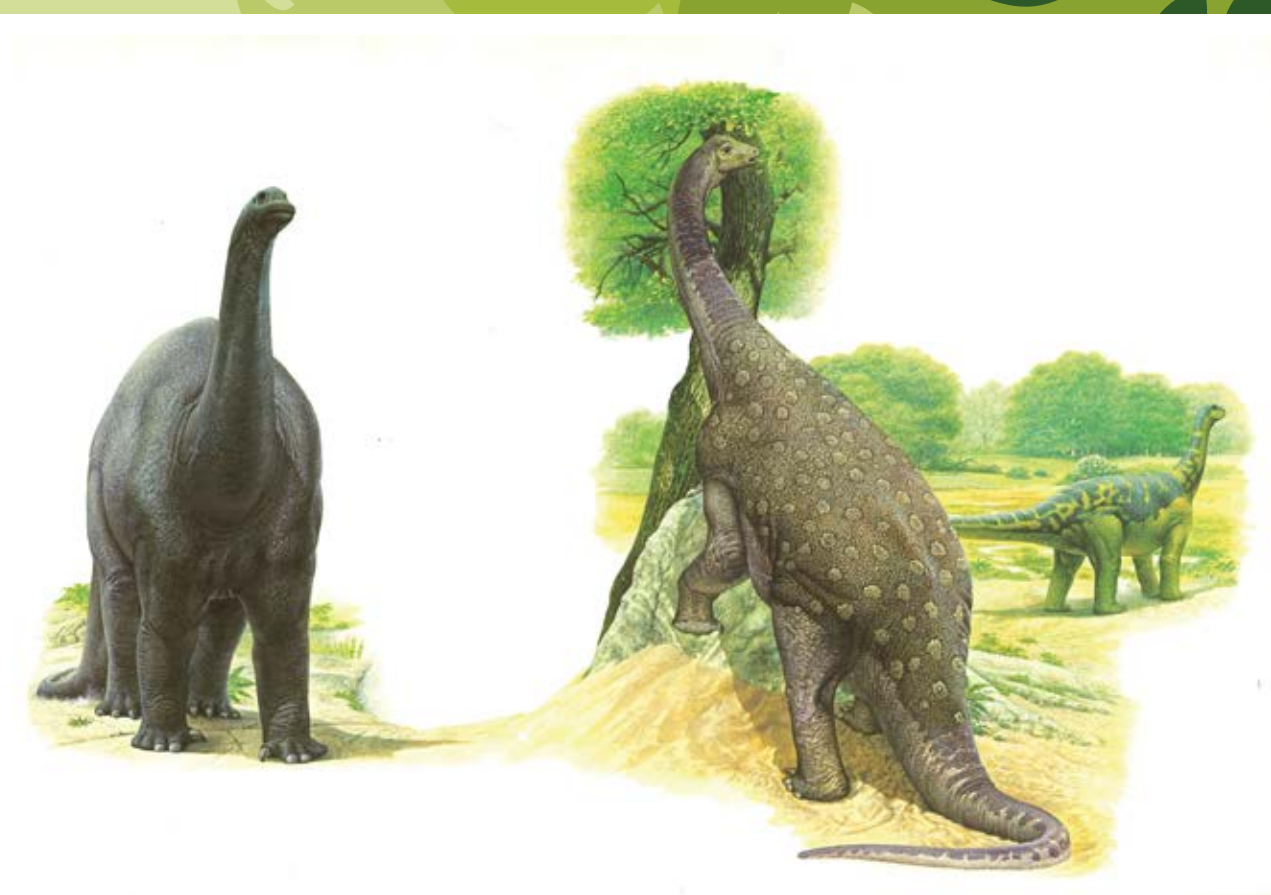
rys. Encyklopedia dinozaurów, Arti, Warszawa 2016

fot. Zoo Lubin

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

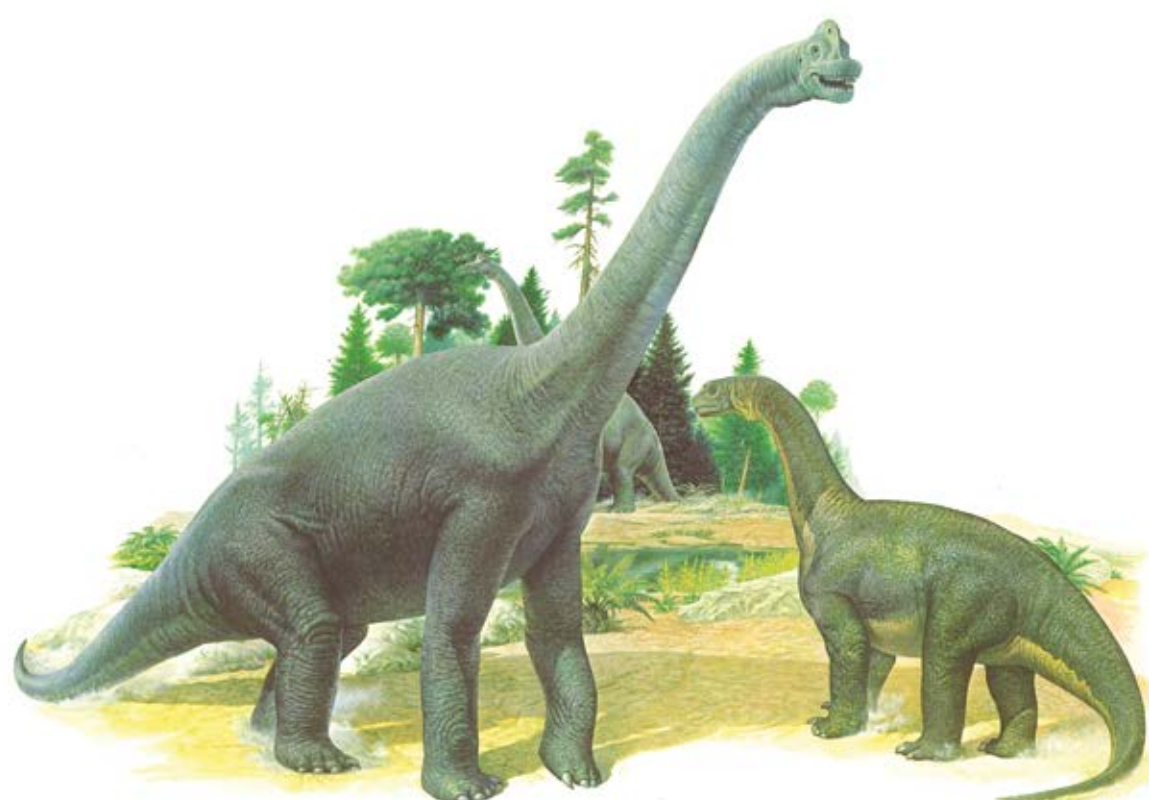
+ BRACHIOZAU

† *BRACHIOSAURUS*, RIGGS 1903

„ramienny jaszczur”

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

BRACHIOZAU TO JEDEN Z NAJWIĘKSZYCH I NAJBARDZIEJ ZNANYCH DINOZAUROW ROŚLINOŻERNYCH NA ŚWIECIE. NAZWĘ ZAWDZIĘCZA CHARAKTERYSTYCZNYM KOŃCZYNOM, A W ZASADZIE ICH ROZMIAROM. PRZEDNIE KOŃCZYNY BYŁY DŁUŻSZE OD TYLNYCH, DZIĘKI CZEMU WYDAWAŁ SIĘ BYĆ JESZCZE WYŻSZY.

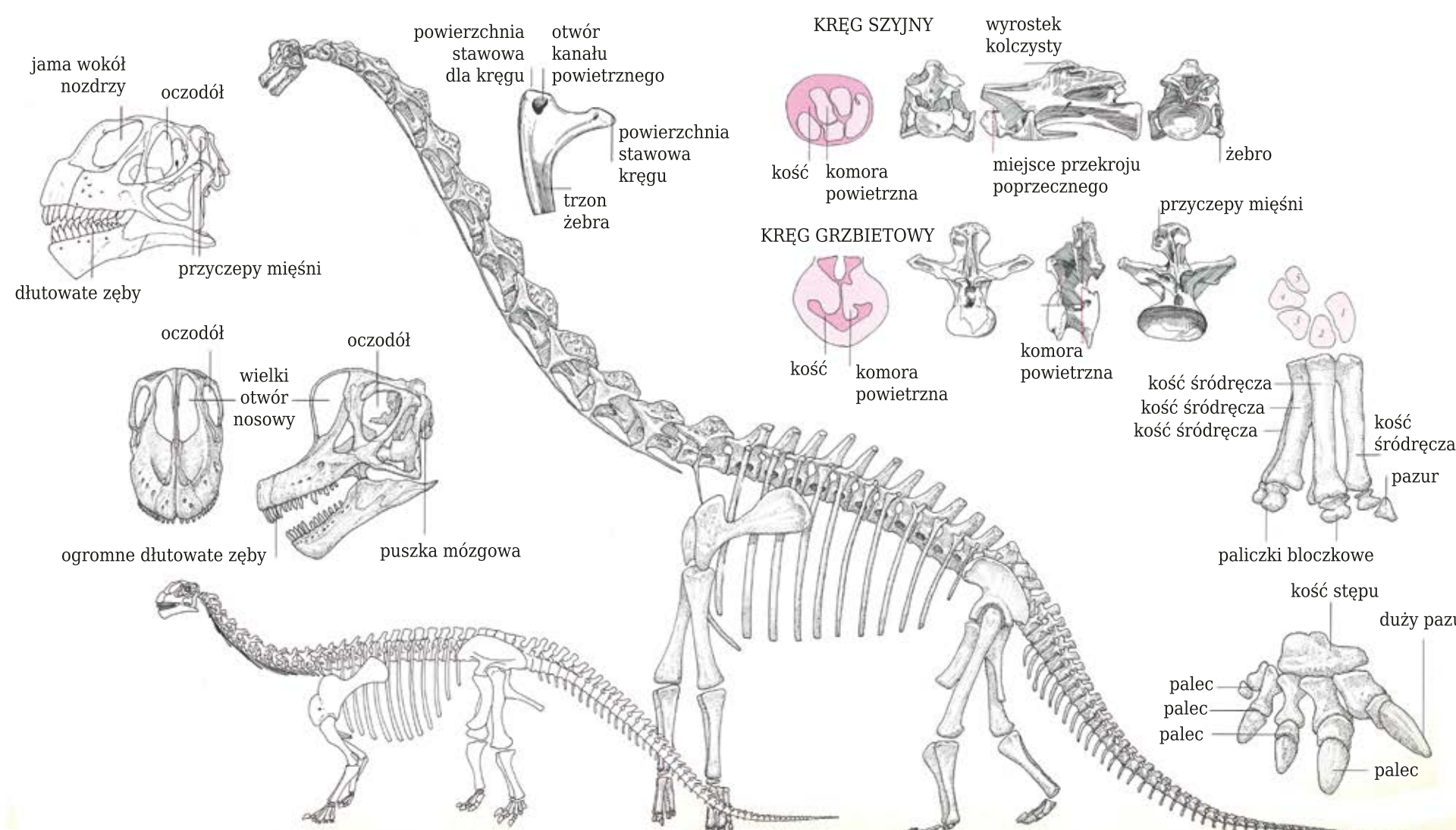
BRACHIOSAURUS ŻYŁ W AMERYCE PÓŁNOCNEJ W PÓŹNEJ JURZE, MNIEJ WIĘCEJ 154 MLN LAT TEMU.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 22–27 M
MASA CIAŁA: 28 000–80 000 KG**

KOŚĆ UDOWA BRACHIOZAURA WAŻYŁA OK. 100 KG I MIERZYŁA 2 M. TAKI GIGANT MUSIAŁ POŻERAĆ OGROMNE ILOŚCI POKARMU, ABY WYTWORZYĆ ENERGIĘ DO UTRZYMANIA SIĘ PRZY ŻYCIU. PRAWDOPODOBNIE W TRAWIENIU POKARMU ROŚLINNEGO POMAGAŁY GASTROLITY (KAMIEŃ). BRACHIOZAUURY POŁYKAŁY KAMIEŃ, A TE OCIERAJĄC SIĘ O SIEBIE W ŻOŁĄDKU, ROZCIERAŁY TWARDY POKARM.

fot. Zoo Lubin

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ DIPILODOK

+ *DIPLODOCUS*, MARSH 1878

„podwójna belka”

rys. Don Lessem, *Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów*, National Geographic Society, Waszyngton 2010

DIPLODOK TO JEDEN Z NAJWIĘKSZYCH DINOZAUROW ROŚLINOŻERNYCH NA ŚWIECIE. NAZWĘ SWĄ ZAWDZIĘCZA CHARAKTERYSTYCZNYM KOSTNYM WYROSTKOM KRĘGÓW OGONOWYCH (DWUBELKOWYM SZEWRONOM).

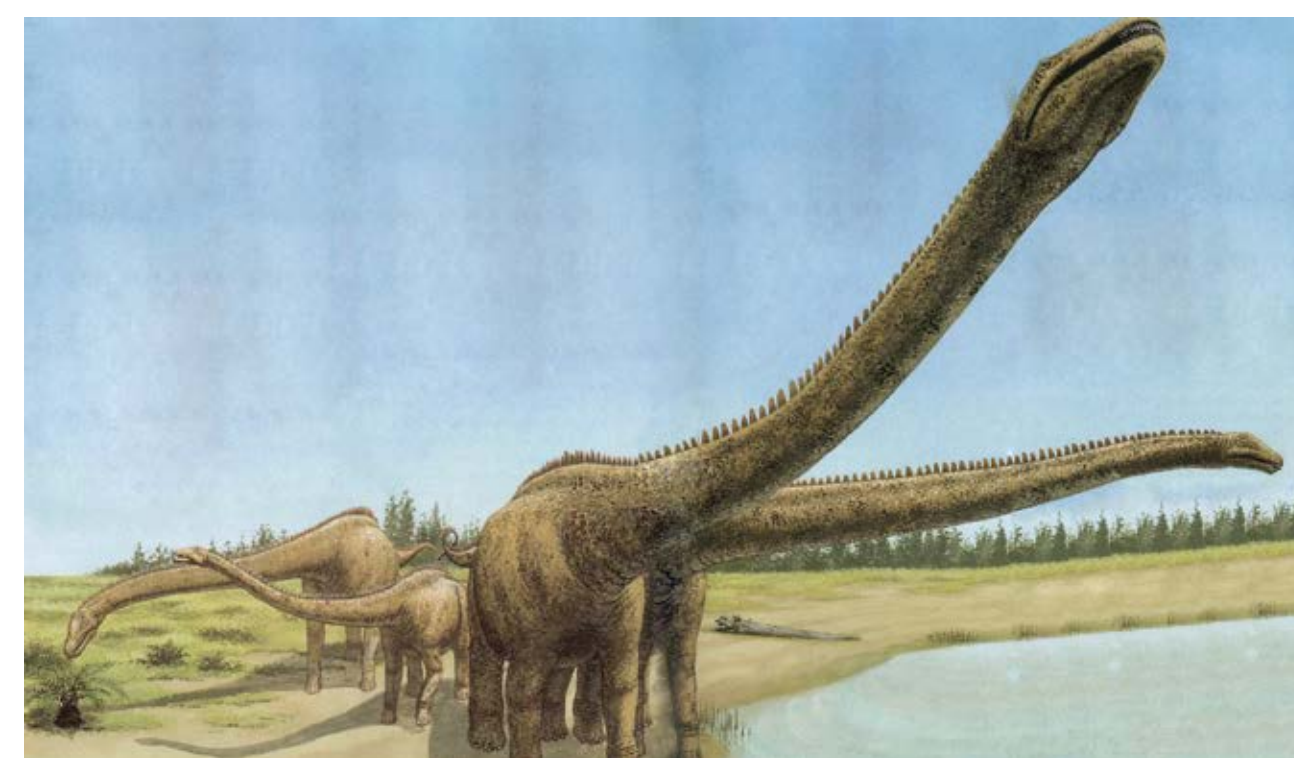
DIPLODOCUS ŻYŁ W AMERYCE PÓŁNOCDNEJ W PÓŹNEJ JURZE, MNIEJ WIĘCEJ OD 150 DO 147 MLN LAT TEMU.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 35 M
MASA CIAŁA: 10 000–50 000 KG**

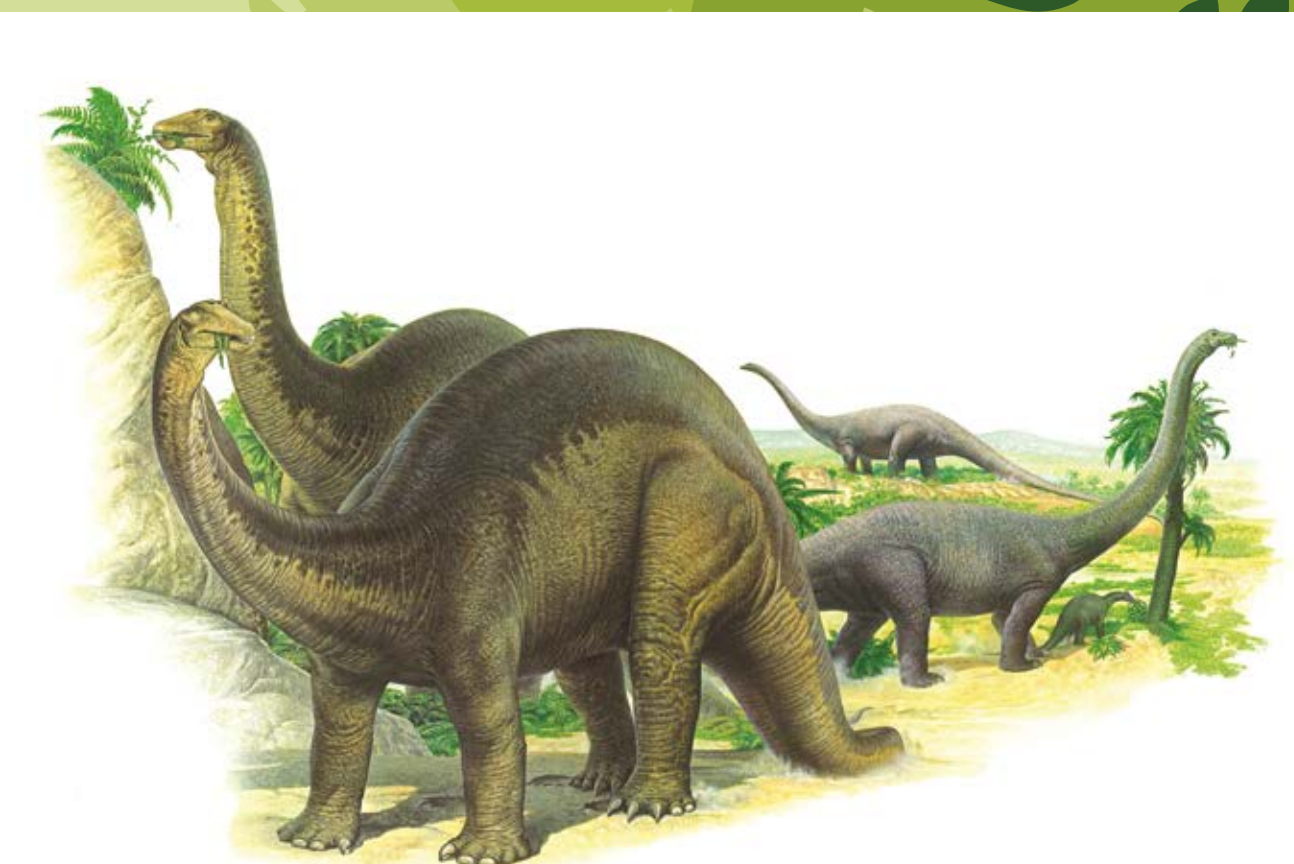
CZTERY KOLUMNOWE NOGI DIPLODOKA POZWAŁAŁY NA POWOLNE PORUSZANIE SIĘ W POSZUKIWANIU POŻYWIENIA. PRZEDNIE KONCZYNY BYŁY KRÓTSZE OD TYLNYCH. DŁUGA SZYJA UMOŻLIWIŁA MU POBIERANIE POKARMU ROŚLINNEGO Z NAJWYŻSZYCH DRZEW. NA SZCZYTIE DŁUGIEJ SZYI ZNAJDOWAŁA SIĘ NIEPROPORCJONALNIE MAŁA GŁOWA. DLA RÓWNOWAGI POSIADAŁ DŁUGI I MASYWNY OGON, KTÓREGO RÓWNIEŻ MÓGŁ UŻYWAĆ DO WYDAWANIA DŹWIĘKÓW BICZA, W CELU ODSTRASZANIA DRAPIEŻNIKÓW.

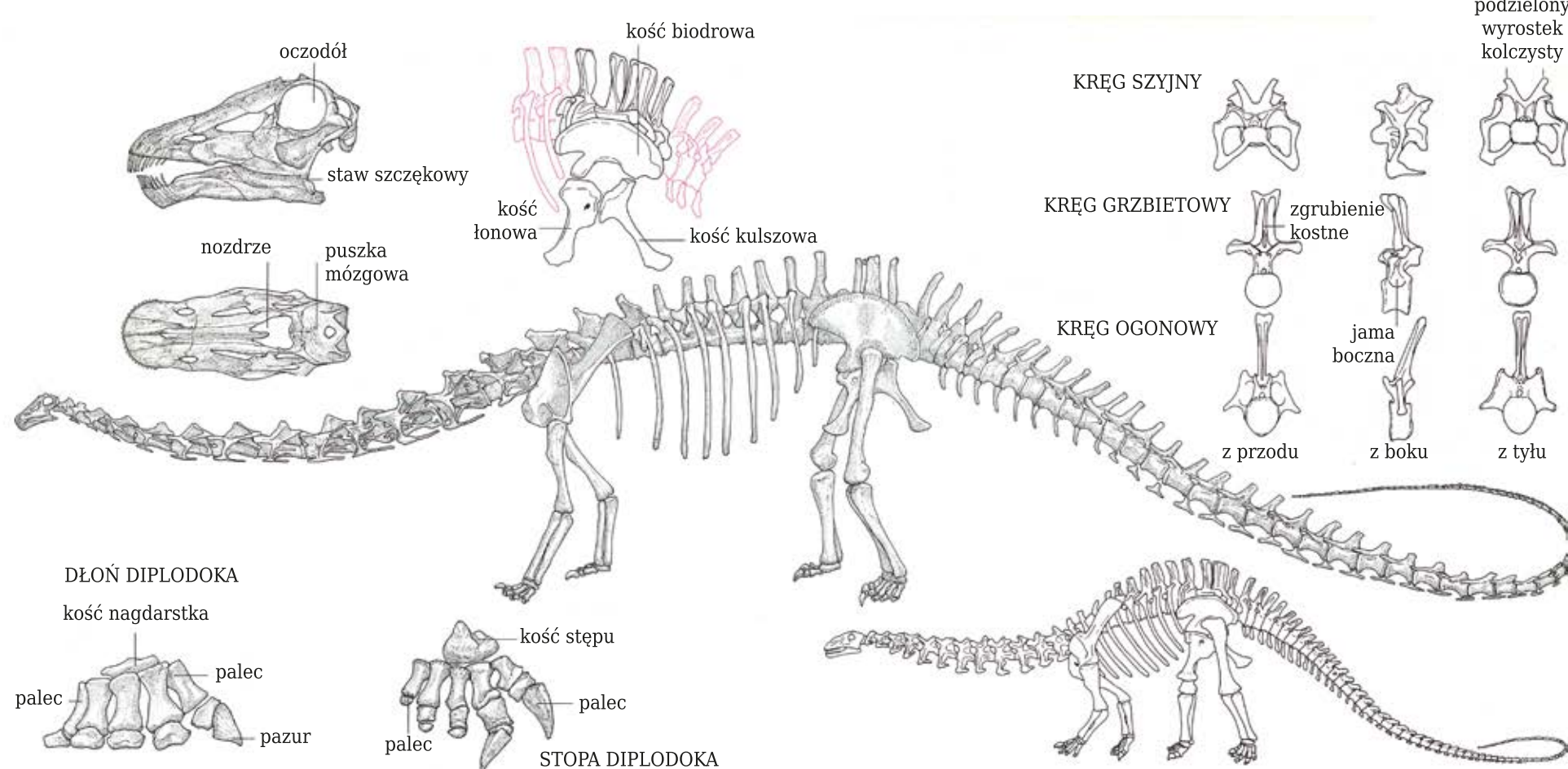
fot. Zoo Lubin

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

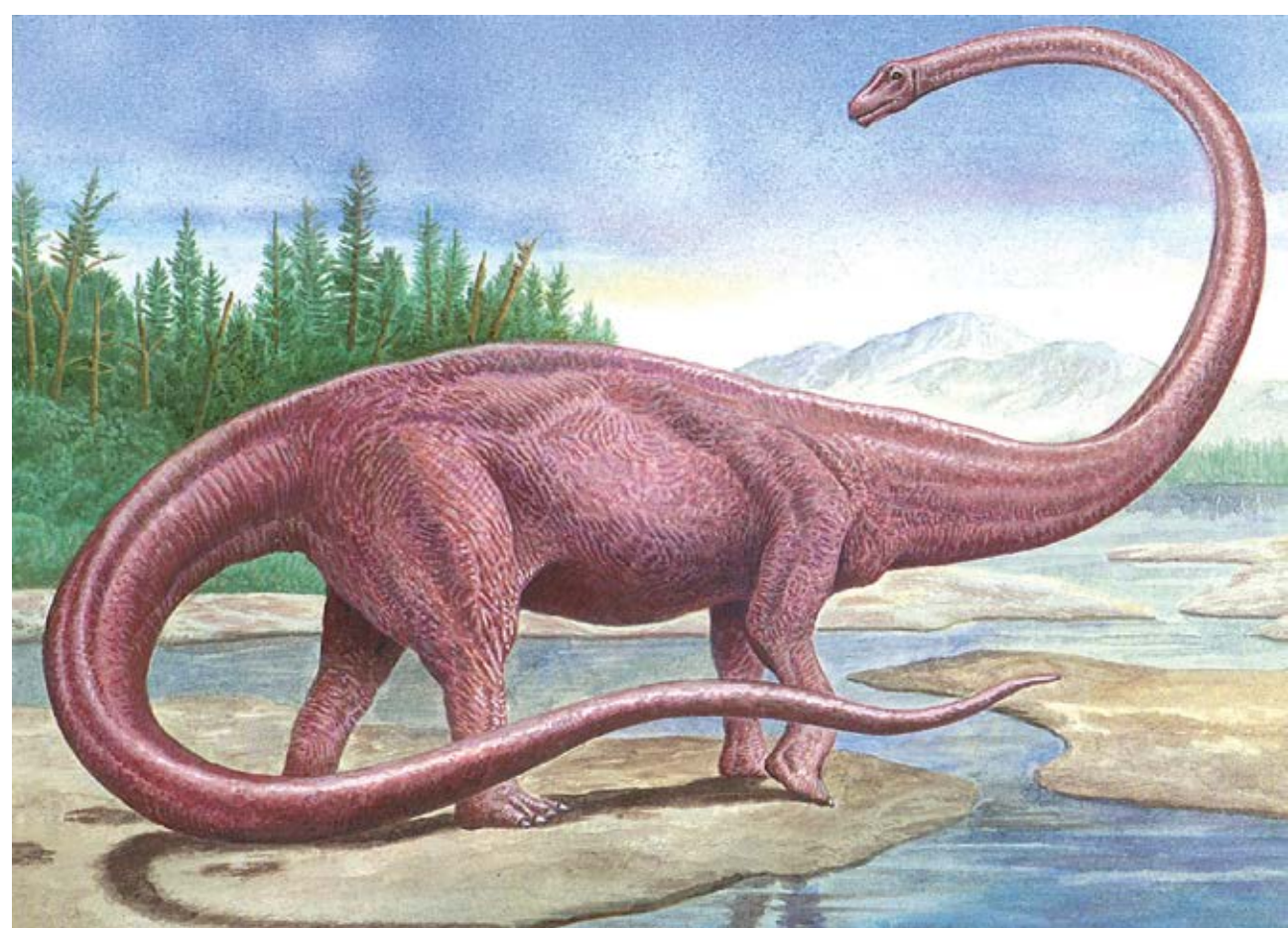
ZOOLUBIN.PL

+ MAMENCHIZAUR

† *MAMENCHISAURUS*, YANG 1954

„jaszczur znad potoku Mamen”

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury*. Przewodnik, Elipsa, Warszawa 2004

MAMENCHIZAUR NALEŻY DO ZAUROPODÓW. JEJEGO NAZWA RODZAJOWA ODWOŁUJE SIĘ DO MIEJSCA, W KTÓRYM ZOSTAŁY ODNALEZIONE PIERWSZE SZCZĄTKI MAMENCHIZAURA W 1954 R., PODCZAS BUDOWY PRZEPRAWY PRZEZ RZEKĘ, NIEDALEKO YIBIN W CHINACH.

ŻYŁ W AZJI (TERENY DZISIEJSZYCH CHIN I TAJLANDII) OD PÓŹNEJ JURY DO Wczesnej kredy, MNIEJ WIĘCEJ OD 160 DO 144 MLN LAT TEMU.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 13–35 M
MASA CIAŁA: 40 000–50 000 KG**

CECHĄ CHARAKTERYSTYCZNĄ MAMENCHIZAURÓW BYŁA DŁUGA SZYJA, OSIĄGAJĄCA NAWET 15 M DŁUGOŚCI. POJEDYNCZE ŻEBRO RÓWNIEŻ NIE BYŁO MAŁE, PONIEWAŻ MOGŁO MIERZYĆ NAWET 3,5 M. POKARMEM MAMENCHIZAURA BYŁY TWARDE CZĘŚCI ROŚLIN, NA CO WSKAZUJĄ BARDZO MOCNE ZĘBY.

fot. Zoo Lubin

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

fot. Zoo Lubin

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ IGUANODON

† *IGUANODON*, MANTELL 1825

„zęb iguany (legwana)”

rys. Don Lessem, *Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów*, National Geographic Society, Waszyngton 2010

IGUANODON TO RODZAJ DINOZAURA Z GRUPY ORNITOPODÓW (RZĄD PTASIMIEDNICZYCH). NAZWANY ZOSTAŁ PRZEZ GEOLOGA GIDEONA MANTELLA W 1825 R., ZE WZGLĘDU NA CHARAKTERYSTYCZNĄ DLA LEGWANA BUDOWĘ ZĘBÓW.

IGUANODON ŻYŁ WE WCZESNEJ KREDZIE, MNIEJ WIĘCEJ 125 MLN LAT TEMU. SKAMieniaŁE SZCZĄTKI IGUANODONÓW ODNALEZIONO W AMERYCE PÓŁNOCNEJ, EUROPIE ORAZ AZJI.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 10 M
MASA CIAŁA: 3000 KG**

IGUANODON POSIADAŁ WIĘCEJ ZĘBÓW W SZCZĘCE (PO KAŻDEJ STRONIE 29 ZĘBÓW), NIŻ W ŻUCHWIE (PO 25 ZĘBÓW), A TO DLATEGO, ŻE ZĘBY W ŻUCHWIE BYŁY SZERSZE. IGUANODON ŚCIERAŁ ZĘBY PODCZAS ŻUCIA ROŚLINNEGO POKARMU, LECZ NIE GROZIŁA MU CAŁKOWITA UTRATA UZĘBIENIA, GDYŻ POSIADAŁ PO JEDNYM ZAPASOWYM ZĘBIE NA KAŻDEJ POZYCJI (TYLKO JEDNYM!). JEGO GŁÓWNYM POKARMEM BYŁY SKRZYPY, SĄGOWCE ORAZ DRZEWA IGLASTE.

DLA WIELU MIĘSOŻERNYCH DINOZAURÓW IGUANODON BYŁ ATRAKCYJNYM ŹRÓDŁEM POŻYWIENIA, LECZ NIEŁATWYM DO ZDOBYCIA. ZARÓWNO MASA CIAŁA IGUANODONA (3 TONY) BYŁA PRZYDATNA PODCZAS OBRONY PRZED DRAPIEŹNIKIEM, JAK I KOLCE UMIEJSCOWIONE NA KCIUKACH.

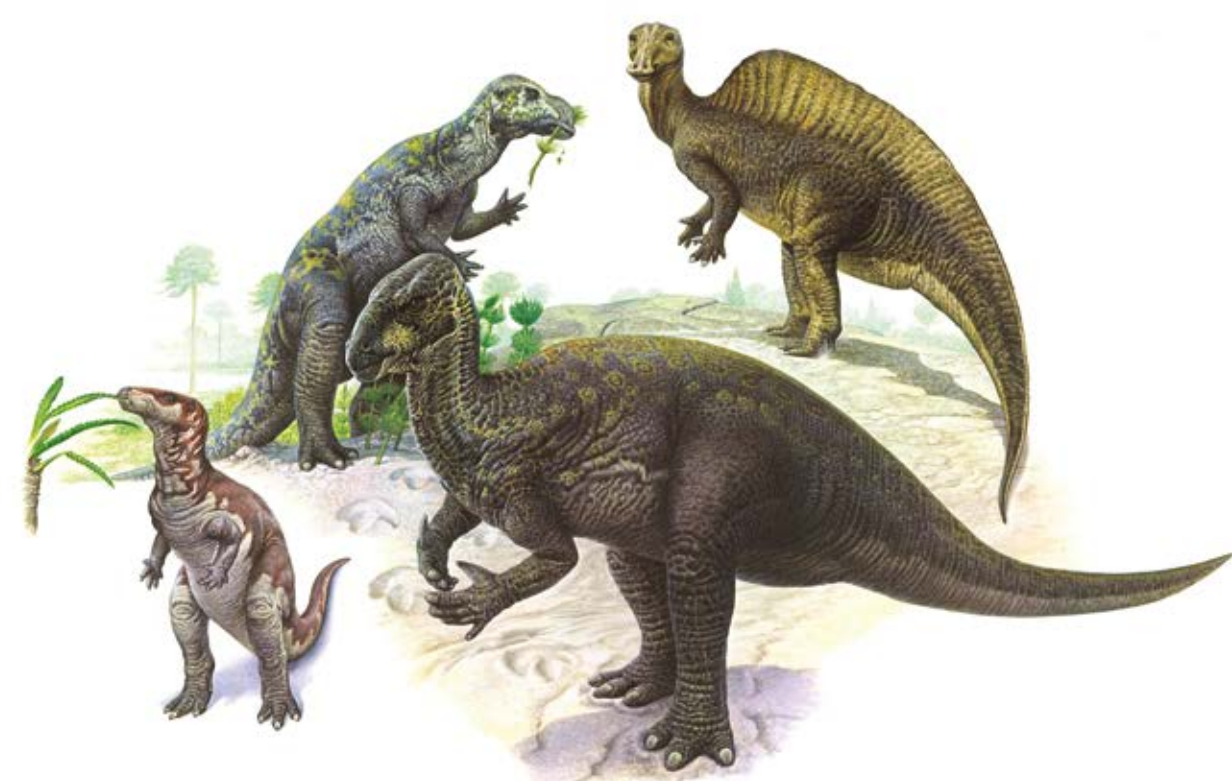
fot. Zoo Lubin

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ PARAZAUROLOF

† *PARASAUROLOPHUS*, PARKS 1922

„prawie zaurolof”

fot. Zoo Lubin

rys. Encyklopedia zwierząt od A do Z, IMP sp. z o.o., Warszawa 2000

PARAZAUROLOF TO PRZEDSTAWICIEL
DINOZAUROW KACZODZIOBYCH
(PTASIMIEDNICZE ORNITOPODY).
ŻYŁ W AMERYCE PÓŁNOCNEJ
W PÓŹNEJ KREDZIE, MNIEJ WIĘCEJ
OD 76,5 DO 73 MLN LAT TEMU.

DŁUGOŚĆ CIAŁA: 10 M
MASA CIAŁA: 3000 KG

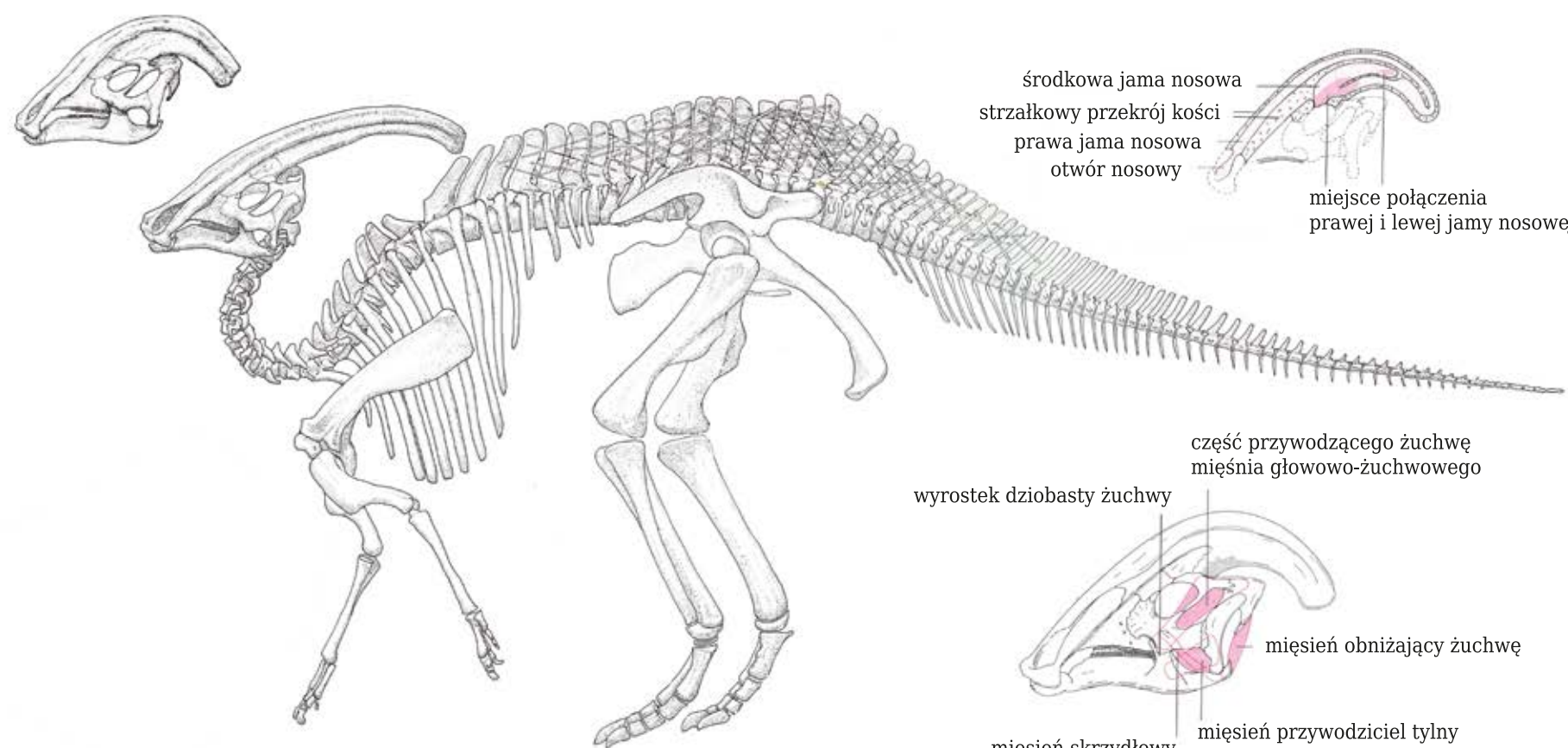
PORUSZAŁ SIĘ NA DWÓCH
LUB CZTERECH KONCZYNACH.
PRAWDOPODOBNIE ŻEROWAŁ
NA CZTERECH ŁAPACH,
LECZ PRZEMIESZCZAŁ SIĘ
TYLKO NA DWÓCH.
CECHĄ WYRÓŻNIAJĄCĄ GO
OD INNYCH DINOZAUROW
BYŁ GRZEBIEŃ NA GŁOWIE,
OSIĄGAJĄCY DŁUGOŚĆ OK. 1 M.

WYROSTEK TEN BYŁ PUSTY W ŚRODKU,
CO UŁATWIAŁO DŹWIGANIE TAKIEGO
WYTWORU NA GŁOWIE.
BYĆ MOŻE GRZEBIEŃ SŁUŻYŁ
JAKO KOMORA REZONANSOWA,
PODCZAS NAWOŁYWAŃ W OKRESIE
GODOWYM, DO TERMOREGULACJI,
A TAKŻE BYŁ POMOCNY
W ROZPOZNAWANIU OSOBNIKÓW
I PŁCI WEWNĄTRZ GATUNKU.

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

CZASZKA SAMICY PARAZAUROLOFA

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ TRICERATOPS

† *TRICERATOPS*, MARSH 1889

„twarz o trzech rogach”

rys. Don Lessem, *Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów*, National Geographic Society, Waszyngton 2010

TRICERATOPS TO JEDEN Z NAJBARDZIEJ ROZPOZNAWALNYCH DINOZAUROW NA ŚWIECIE. NAZWĘ ZAWDZIĘCZA CHARAKTERYSTYCZNEJ GŁOWIE Z TRZEMA ROGAMI I KOSTNEJ KRYŻE WOKÓŁ SZYI.

TRICERATOPS ŻYŁ W AMERYCE PÓŁNOCNEJ W PÓŹNEJ KREDZIE, MNIEJ WIĘCEJ OD 68 DO 65,5 MLN LAT TEMU I WRAZ Z TYRANNOZAUREM REXEM DOCZekał WIELKIEGO WYMIERANIA POD KONIEC ERY MEZOZOICZNEJ.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 9 M
MASA CIAŁA: 6000–12000 KG**

ŻYWIŁ SIĘ TWARDĄ ROŚLINNOŚCIĄ, GDYŻ JEGO PYSK, ZAKOŃCZONY BEZZĘBNYM DZIOMBEM, POZWALAŁ KRUSZYĆ NAWET NAJTWARDSZE NASIONA.

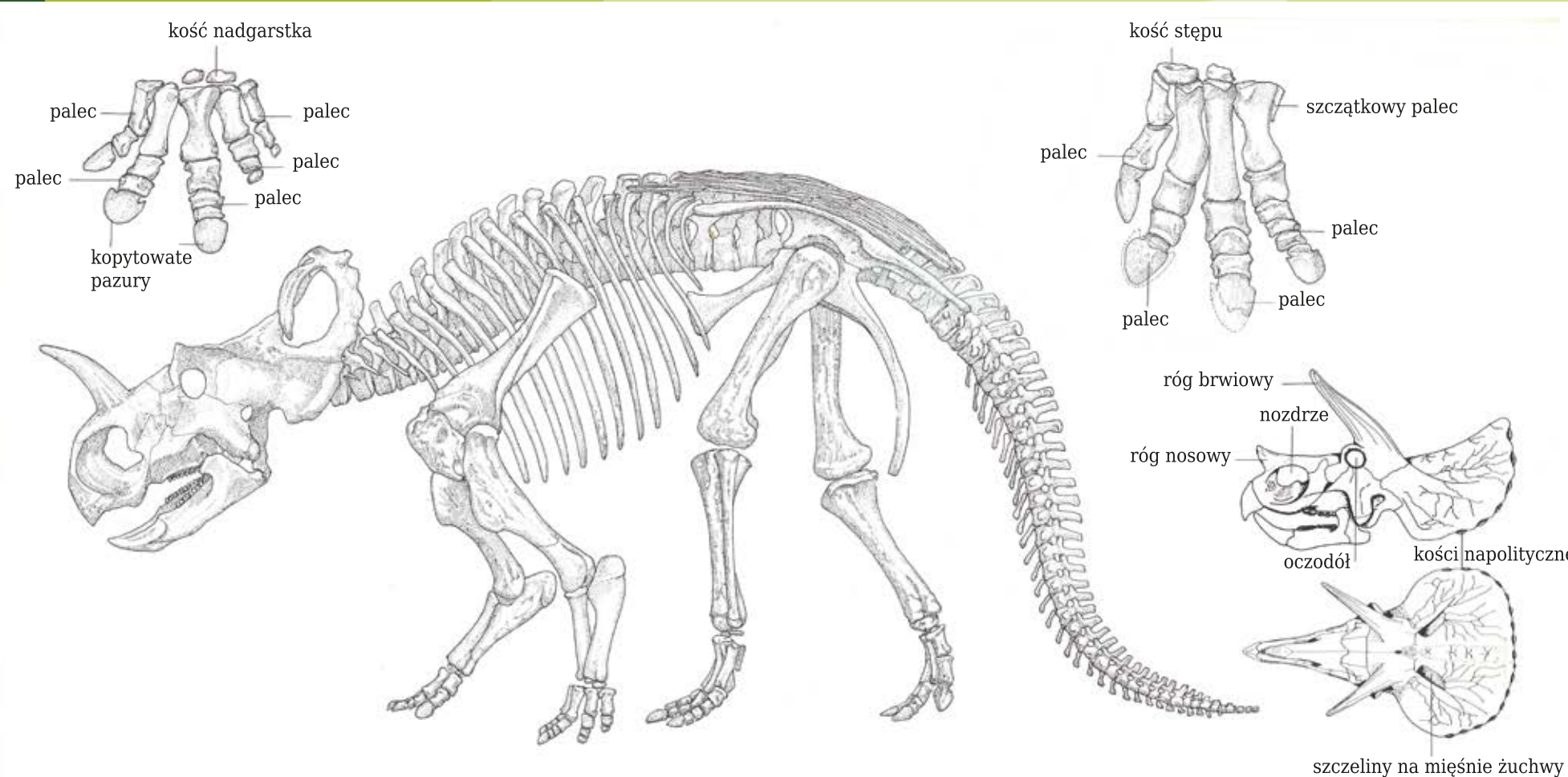
DWA DŁUGIE ROGI (OK. 1 M) STERCZĄCE ZNAD OCZODOLÓW ORAZ JEDEN RÓG KRÓTSZY ROSNĄCY NA NOSIE PRAWDOPODOBNIE STANOWIŁY ELEMENTY OBRONNE WRAZ Z TWARDĄ KRYŻĄ OŚLANIAJĄCĄ SZYJĘ.

rys. Paul Barrett, *Dinozaury*, Firecrest Books Ltd 1999

fot. Zoo Lubin

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ MASTODONZAUR

† *MASTODONSAURUS*, JAEGER 1828

„brodawkowaty ząb jaszczura”

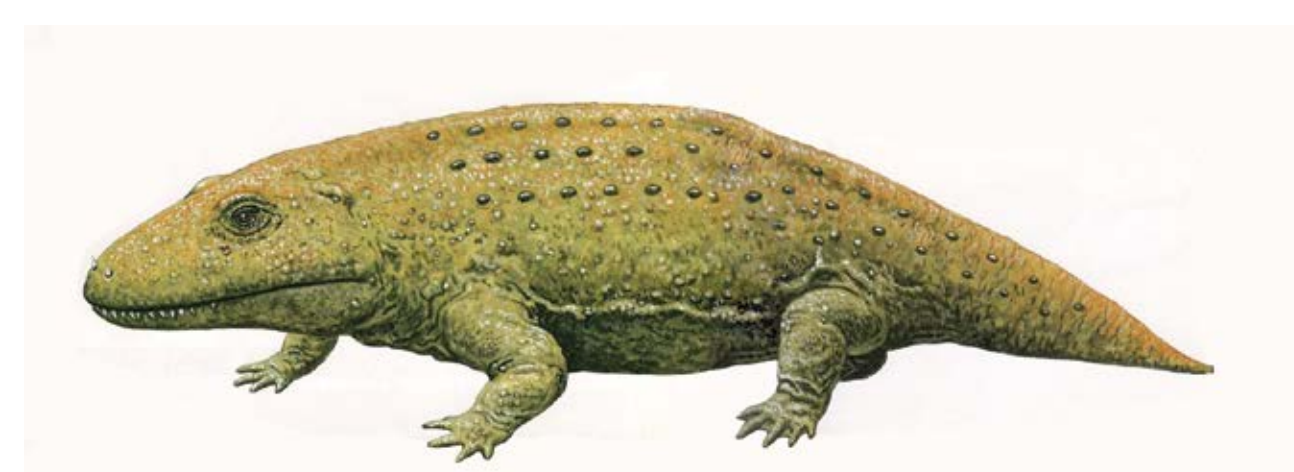
fot. Zoo Lubin

MASTODONZAUR TO JEDEN Z NAJSTARSZYCH WYMARŁYCH PŁAZÓW TARCZOGŁOWYCH. SWĄ NAZWĘ ZAWDZIĘCZA PALEONTOLOGOM, KTÓRZY POCZĄTKOWO ZAKWALIFIKOWALI GO DO GRUPY KROKODYLI, ZE WZGLĘDU NA PODOBIENSTWO W BUDOWIE KOSTNYCH GUZKÓW W SKÓRZE.

MASTODONZAUR ŻYŁ W ŚRODKOWYM TRIASIE, MNIEJ WIĘCEJ 230 MLN LAT TEMU. SKAMieniaŁE SZCZĄTKI ORGANIZMÓW, ODNALEZIONO W AMERYCE PÓŁNOCNEJ, GRENLANDII, EUROPIE, AZJI ORAZ AUSTRALII.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 4-6 M
MASA CIAŁA: 600-1000 KG**

CECHĄ CHARAKTERYSTYCZNĄ MASTODONZAURA BYŁY DWA DUŻE KŁY ROSNĄCE W PRZEDNIEJ CZĘŚCI W ŻUCHWIE, KTÓRE WYSTAWAŁY PRZEZ OTWORY W GÓRNEJ CZĘŚCI PASZCZY, KIEDY TA BYŁA ZAMKNIĘTA.

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

rys. Kitty Blount i Maggie Crowley, *Encyclopedia of dinosaurs & prehistoric life*, DK Publishing, Inc., New York 2008

fot. Zoo Lubin

fot. Zoo Lubin

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ KARNOTAUR

† *CARNOTAURUS*, BONAPARTE 1985

„mięsożerny byk”

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

KARNOTAUR NALEŻY DO TEROPODÓW (RZĄD GADZIOMIEDNICZYCH). SWĄ NAZWĘ ZAWDZIĘCZA PRAWDOPODOBNIE RÓGOM, KTÓRE MIAŁ NAD OCZAMI, A KTÓRYCH NIE ZNALEZIONO U INNYCH DINOZAUROW DRAPIEŻNYCH (SKOJARZENIE Z BYKIEM).

DINOZAURO TEN ŻYŁ W PÓŻNEJ KREDZIE, MNIEJ WIĘCEJ 70 MLN LAT TEMU. NAJLEPIEJ ZACHOWANE SZCZĄTKI KARNOTAURA ZOSTAŁY ZNALEZIONE NA TERENIE OBECNEJ ARGENTYNY W 1984 R.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 8–10 M
MASA CIAŁA: 1500 KG**

KARNOTAUR DOBRZE ZAADAPTOWAŁ SIĘ DO BIEGU I BYĆ MOŻE BYŁ NAJSZYBSZYM WŚRÓD TEROPODÓW. PORUSZAŁ SIĘ NA DWÓCH SMUKŁYCH KOŃCZYNACH DOLNYCH, PODCZAS GDY GÓRNE KOŃCZYNY BYŁY SZCZĄTKOWE, ZAKOŃCZONE CZTEREMA PALCAMI, KTÓRE NIE PORUSZAŁY SIĘ WZGLĘDEM SIEBIE, PONIEWAŻ BYŁY POŁĄCZONE ZE SOBĄ NA STAŁE.

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

fot. Zoo Lubin

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ TYRANOZAUUR

+ *TYRANNOSAURUS*, OSBORN 1905

„jaszczur”

fot. Zoo Lubin

TYRANOZAUUR TO JEDEN Z NAJWIĘKSZYCH MIĘSOŻERNYCH DINOZAUROW Z RODZAJU TEROPODÓW. NAZWA „TYRANOZAUUR” DOSŁOWNIE OZNACZA WIELKIEGO JASZCZURA I ODNOSI SIĘ DO JEDYNEGO PRZEDSTAWICIELA TEGO RODZAJU JAKIM JEST NAJSŁYNNIJSZY NA ŚWIECIE TYRANNOSAURUS REX (DOSŁOWNIE „KRÓL JASZCZURÓW”).

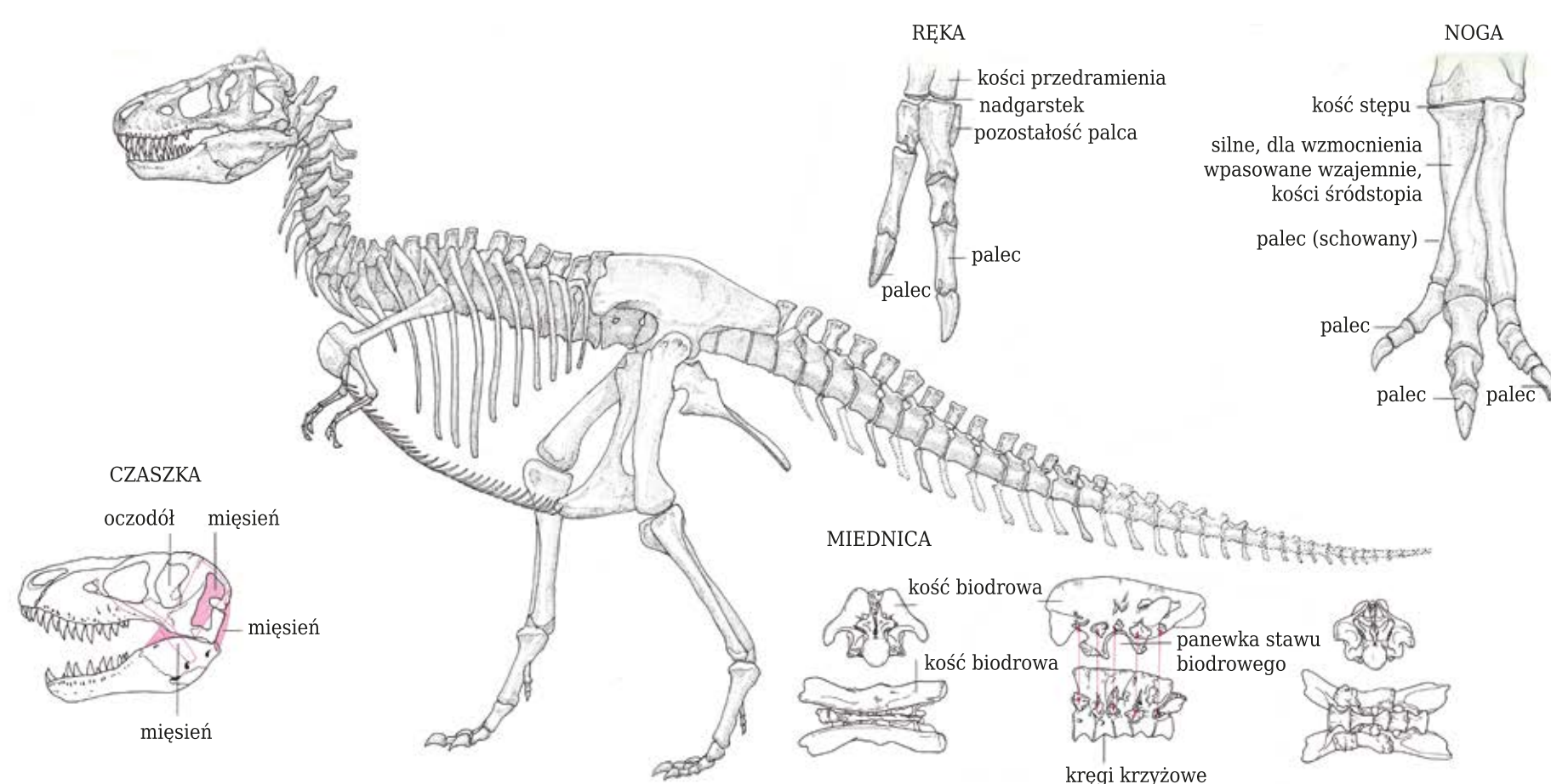
TYRANNOSAURUS REX ŻYŁ W AMERYCE PÓŁNOCNEJ W PÓŹNEJ KREDZIE, MNIEJ WIĘCEJ OD 68,5 DO 65,5 MLN LAT TEMU I WYMARŁ WRAZ Z INNYMI DINOZAUARAMI PODCZAS WIELKIEGO WYMIERANIA KREDOWEGO.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 13 M
MASA CIAŁA: 6000 KG**

T. REX PORUSZAŁ SIĘ NA DWÓCH MASYWNYCH NOGACH, A PRZEDNIE KOŃCZYNY MIAŁ ZREDUKOWANE DO KRÓTKICH ŁAP Z DWOMA PALCAMI Z PAZURAMI ORAZ JEDNYM PALCEM SZCZĄTKOWYM. DO DZIŚ NIE MA PEWNOŚCI, W JAKIM CELU PRZEDNIE KOŃCZYNY BYŁY UŻYWANE. DO UTRZYMANIA RÓWNOWAGI CIAŁA SŁUŻYŁ OGON, CZĘSTO STERCZĄCY PROSTO DO TYŁU.

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. Paul Barrett, *Dinozaury*, Firecrest Books Ltd 1999

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ DIMETRODON

† *DIMETRODON*, COPE 1878

„dwurozmiarowe zęby”

rys. Encyklopedia zwierząt od A do Z, IMP sp. z o.o., Warszawa 2000

DIMETRODON ZALICZANY JEST DO GROMADY SYNAPSYDÓW, WCZEŚNIEJ NAZYWANYCH GADAMI SSAKOKSZTAŁTNYMI. NAJNOWSZE BADANIA DOWODZĄ, ŻE DIMETRODON BYŁ BLIŻEJ SPOKREWNIONY Z SSAKAMI NIŻ Z GADAMI.

DIMETRODON ŻYŁ WE WCZESNYM I ŚRODKOWYM PERMIE, MNIEJ WIĘCEJ 280–265 MLN LAT TEMU (JESZCZE PRZED ERĄ MEZOZOICZNĄ, NAZYWANĄ „ERĄ DINOZAUROW”).

CECHĄ CHARAKTERYSTYCZNĄ DIMETRODONA BYŁ JEGO GRZBIET, A WŁAŚCIWIE „ŻAGIEL”, KTÓRY ZBUDOWANY BYŁ Z NIEZWYKLE DŁUGICH WYROSTKÓW KRĘGOWYCH, KTÓRE POKRYWAŁA DOBRZE UKWIONA SKÓRA.

**DŁUGOŚĆ CIAŁA: 3 M
MASA CIAŁA: 150 KG**

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

**DIMETRODON
TAK NAPRAWDĘ
NIE NALEŻY
DO DINOZAUROW!**

fot. Zoo Lubin

rys. Encyklopedia zwierząt od A do Z, IMP sp. z o.o., Warszawa 2000

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

+ CEARADAKTYL

† *CEARADACTYLUS*,
LEONARDI & BORGOMANERO 1985

„palce ze stanu Ceará”

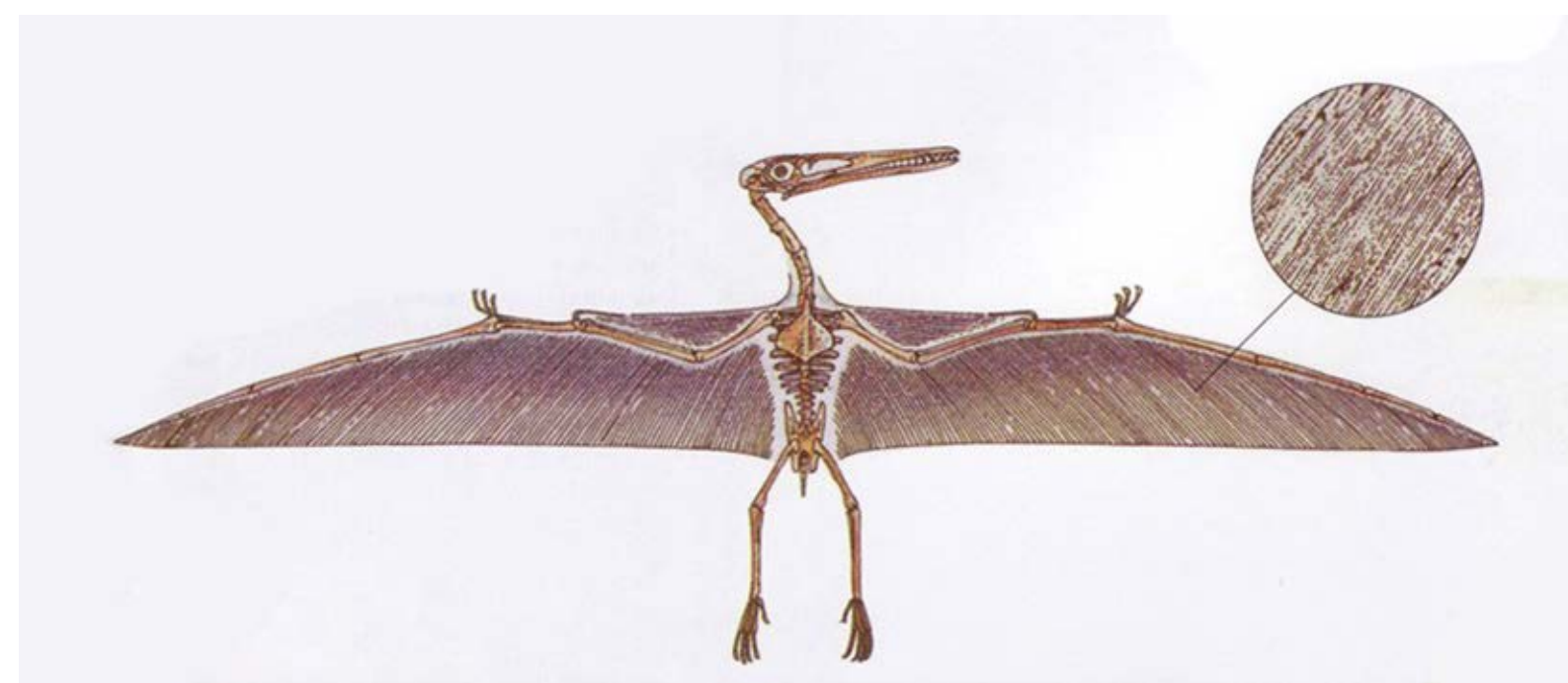

**CEARADAKTYL, CZYLI WYMARŁY GAD LATAJĄCY, NALEŻAŁ DO PTEROZAUROW,
A ZATEM NIE BYŁ DINOZAUREM!**

**NAZWĘ SWĄ ZAWDZIĘCZA BRAZYLIJSKIEMU STANOWI CEARÁ,
GDZIE ODNALEZIONO JEGO SZCZĄTKI ORAZ PALCOM SKRZYDŁOWYM
CHARAKTERYSTYCZNYM DLA PTEROZAUROW.
CEARADACTYLUS ŻYŁ W AMERYCE POŁUDNIOWEJ WE WCZESNEJ KREDZIE,
MNIJ WIĘCEJ 115 MLN LAT TEMU.**

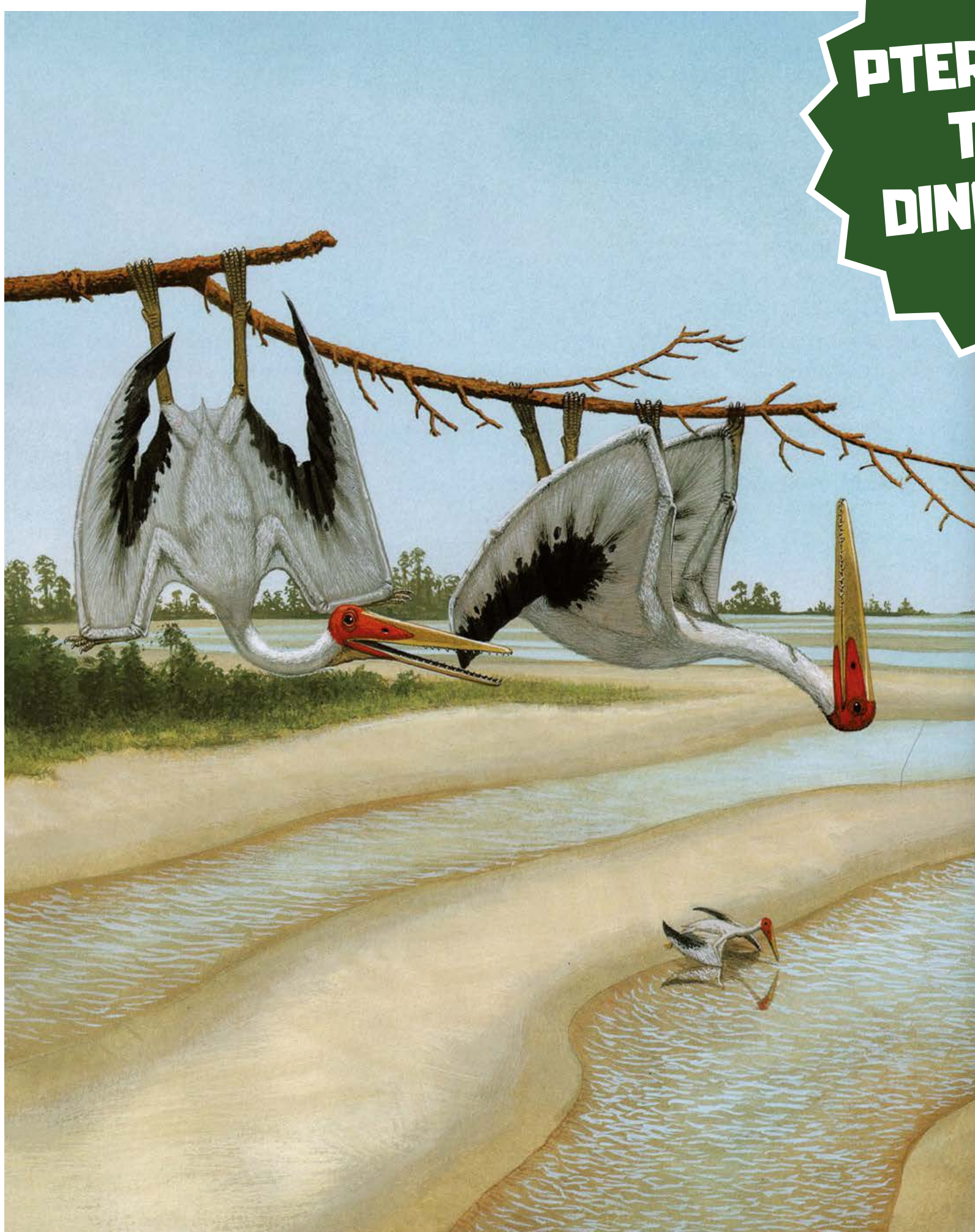
**ROZPIĘTOŚĆ SKRZYDEŁ: 4–5,5 M
MASA CIAŁA: 15 KG**

**CEARADAKTYL MIAŁ DUŻĄ GŁOWĘ O DŁUGOŚCI PRAWIE 60 CM I MOCNE ZĘBY,
SUGERUJĄCE DIETĘ RYBNĄ.**

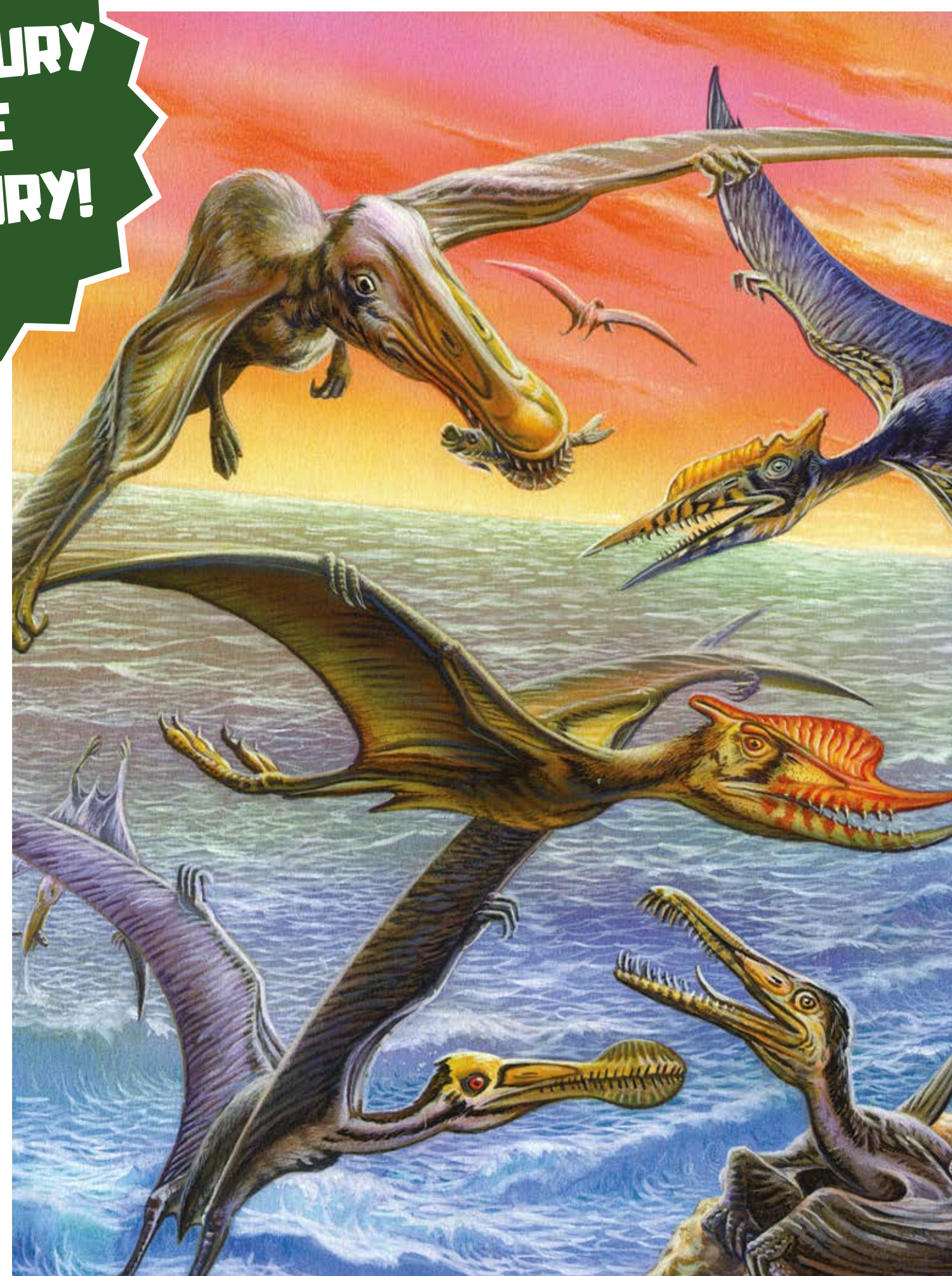

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

**PTEROZAURY
TO NIE
DINOZAURY!**

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

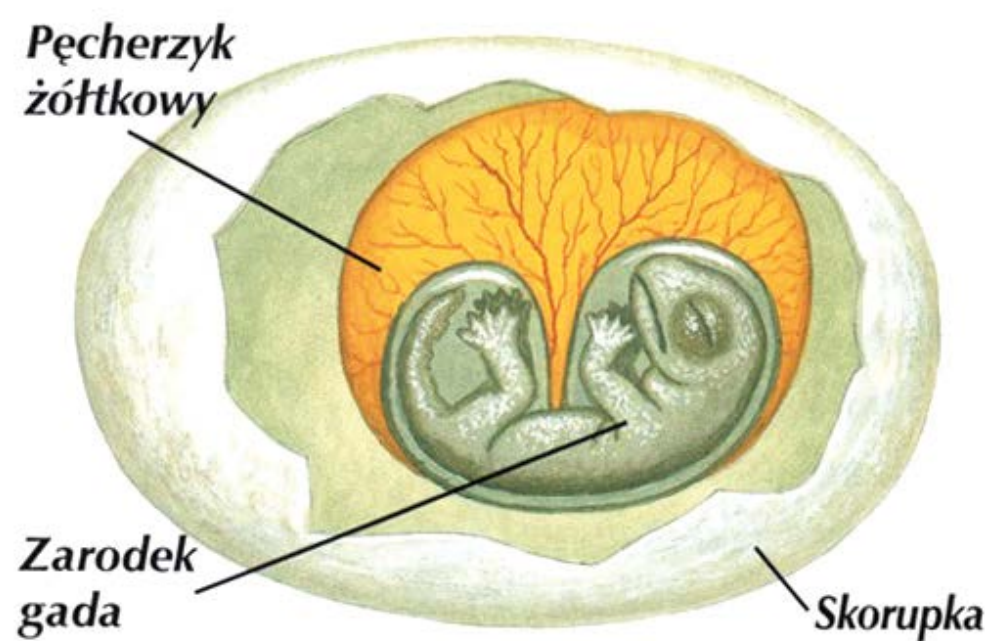

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

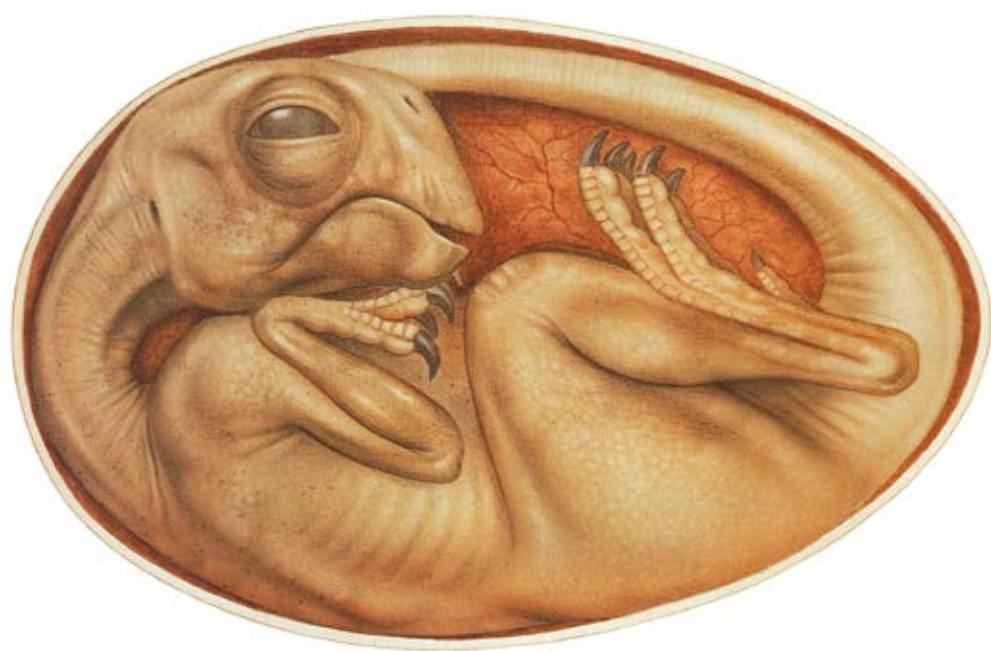

JAJA DINOZAUROW

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

REKONSTRUKCJA WYGLĄDU ZARODKA DWIRAPTORA TUŻ PRZED WYKLUCIEM

rys. *Dinozaury i zwierzęta prehistoryczne*, Fenix, Bełchatów 2017

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

REKONSTRUKCJA GNIAZDA MAJAZAURA NA PODSTAWIE ZNALEZISKA W STANIE MONTANA (USA)

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

rys. Kitty Blount i Maggie Crowley, *Encyclopedia of dinosaurs & prehistoric life*, DK Publishing, Inc., New York 2008

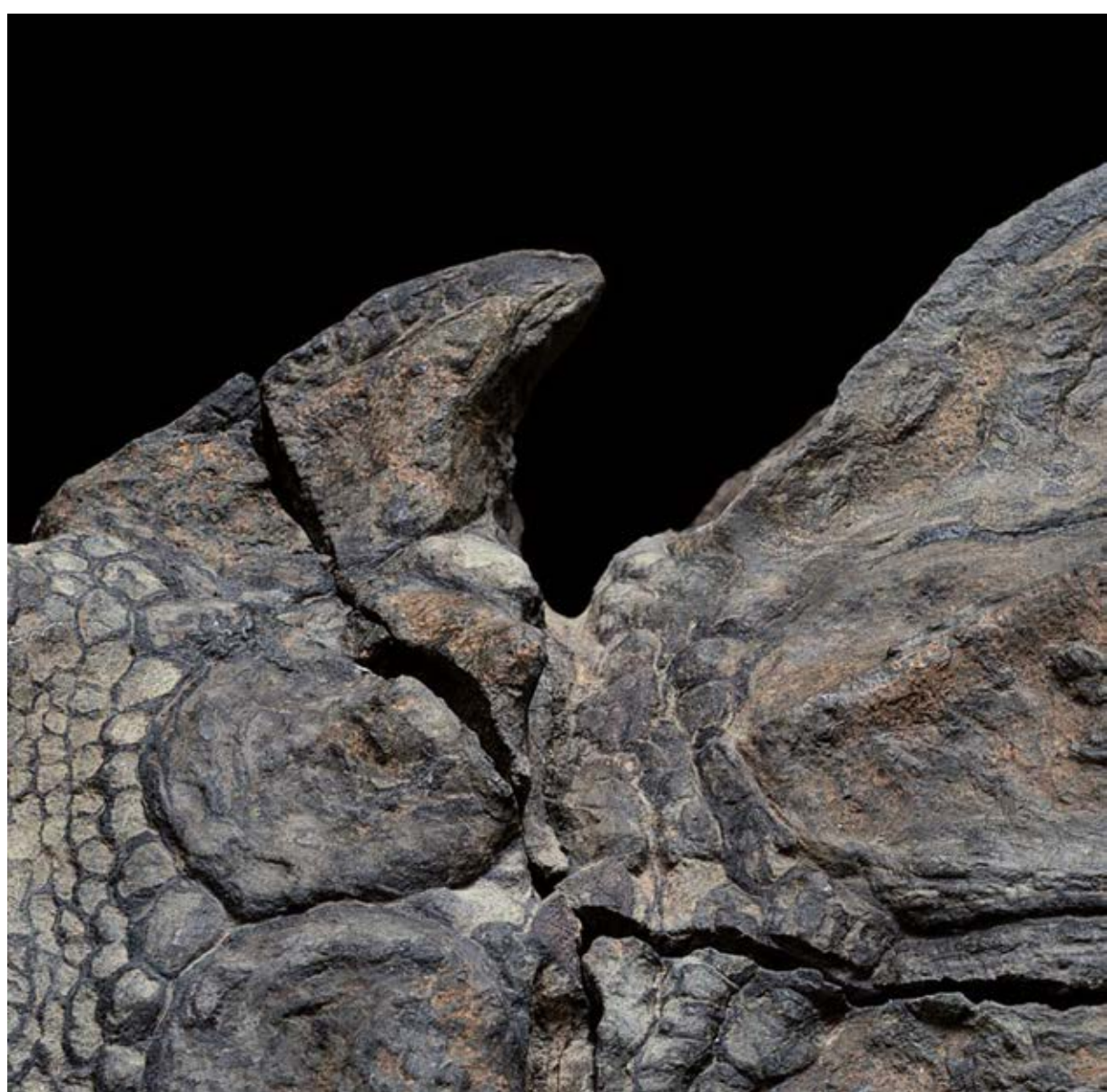

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

SKÓRA DINOZAUROW

**SKÓRA DINOZAUROW BYŁA
POKRYTA NIEREGULARNYMI
ŁUSKAMI UŁOŻONYMI OBOK
SIEBIE, JAK U KROKODYLI
CZY NA STOPACH PTAKÓW,
A NIE ZACHODZĄCYMI
NA SIEBIE DACHÓWKOWATO
[JAK U WĘŻY I JASZCZUREK].
W SKÓRZE MOGŁY TKWIĆ
KOSTNE TWORY OBRONNE
[GUZY, KOLCE].
CZASEM WZDŁUŻ GRZBIETU
CIĄGNĄŁ SIĘ NISKI GRZEBIEŃ
SKÓRNY.**

wszystkie fot. nationalgeographic.com

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

NAJMNIEJSZY I NAJWIĘKSZY DINOZAUROW

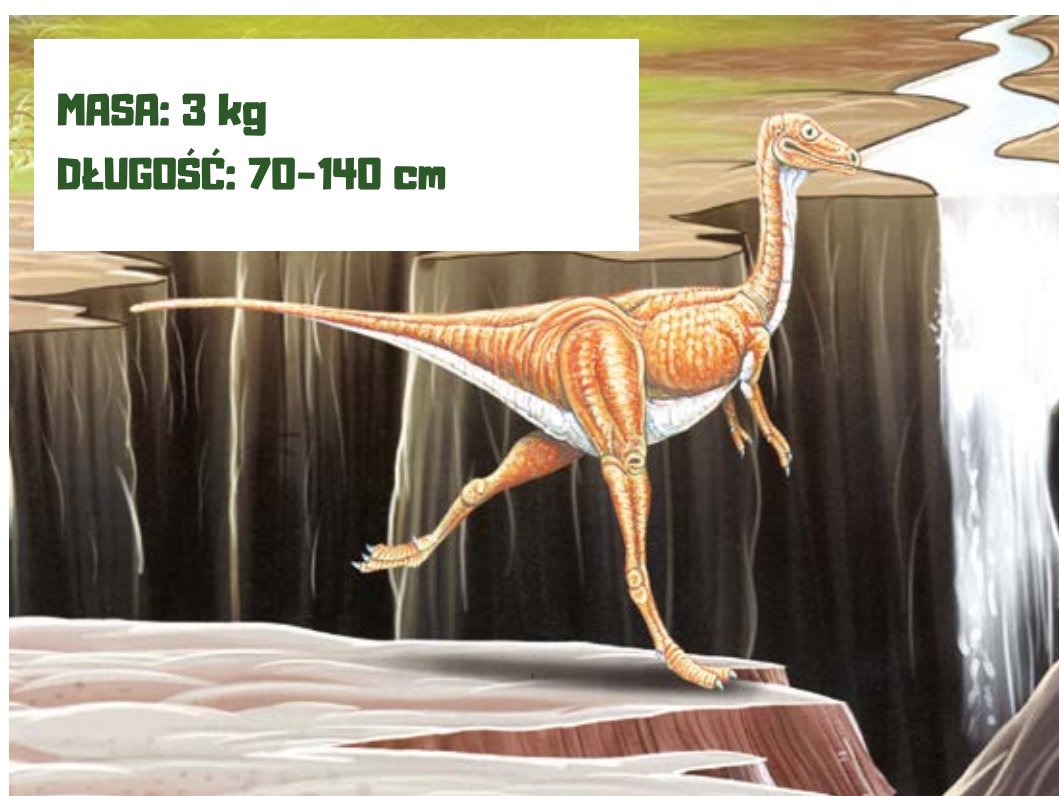
MIKRODAPTOR

MAŁA: 1,8 kg
DŁUGOŚĆ: 42-95 cm

rys. Dinozaury i zwierzęta prehistoryczne, Fenix, Bałchatów 2017

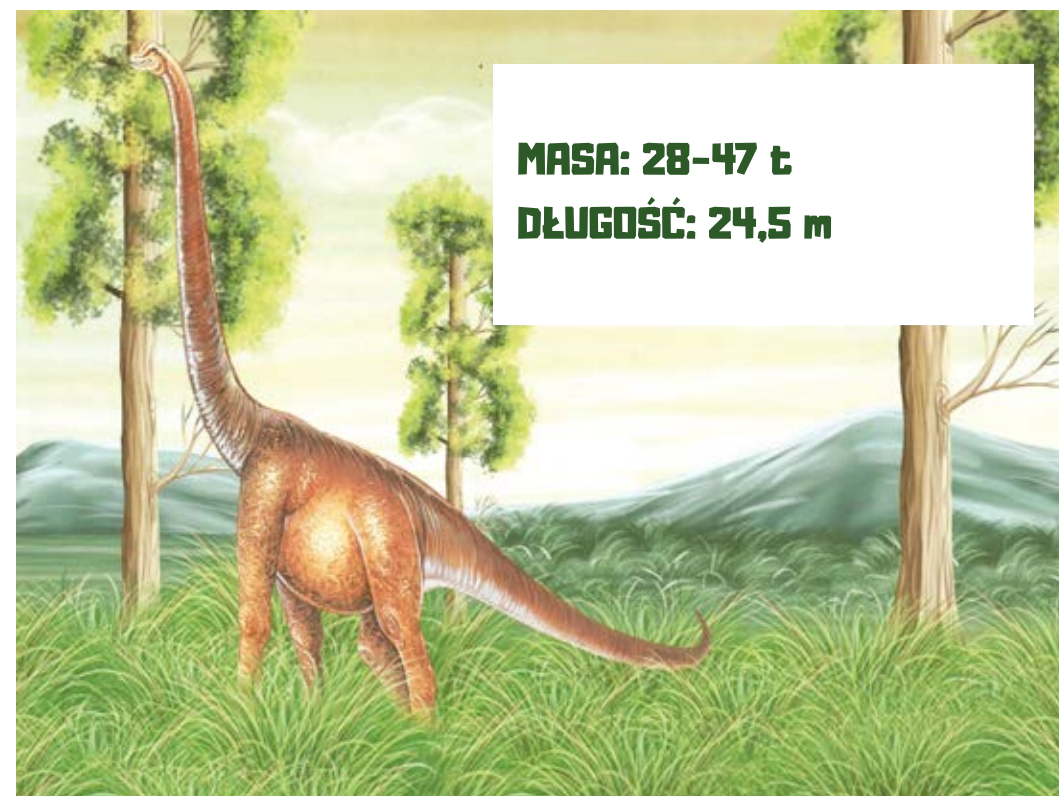
KOMPSOGNAT

MAŁA: 3 kg
DŁUGOŚĆ: 70-140 cm

rys. Dinozaury i zwierzęta prehistoryczne, Fenix, Bałchatów 2017

BRACHIOZAUROW

MAŁA: 28-47 t
DŁUGOŚĆ: 24,5 m

rys. Dinozaury i zwierzęta prehistoryczne, Fenix, Bałchatów 2017

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

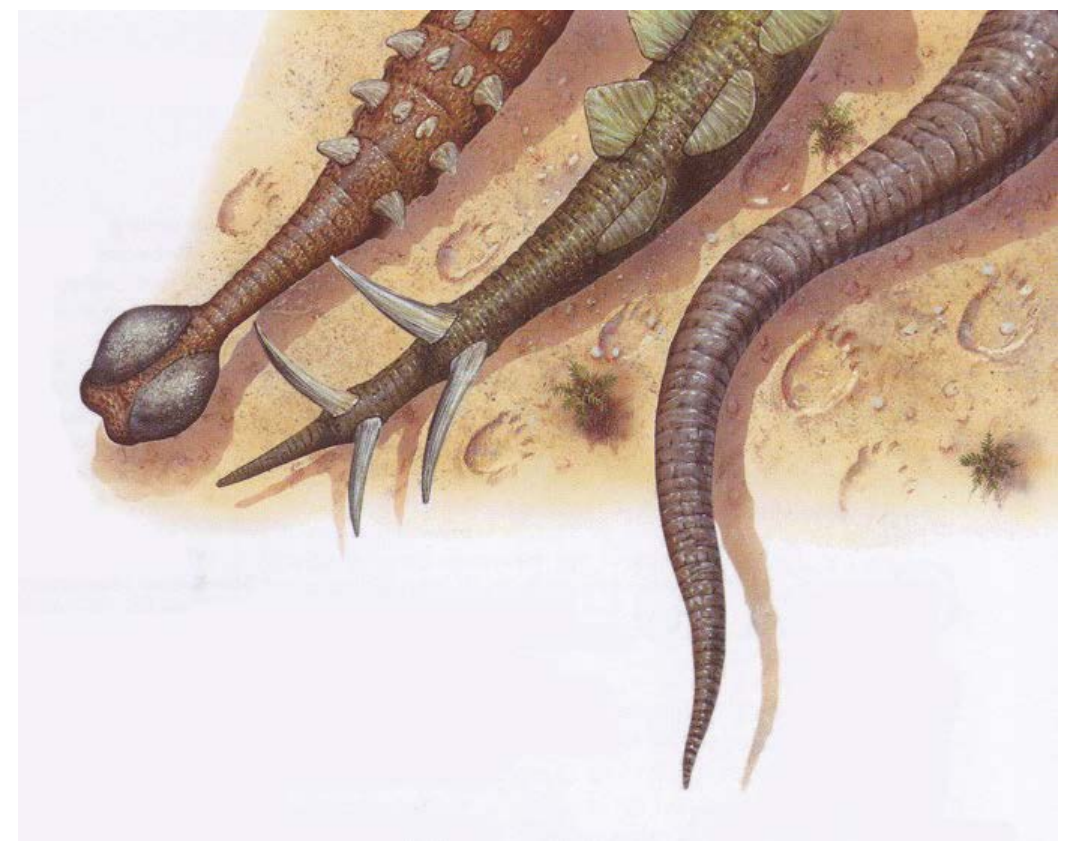

KOLCE, KRYZA, OGON

ELEMENTY SŁUŻĄCE DO OBRONY PRZED DRAPIEŻNIKIEM

fot. Zoo Lubin

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

rys. Christopher A. Brochu, *Dinozaury. Przewodnik*, Elipsa, Warszawa 2004

rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

PŁYTY NA GRZBIECIE

ELEMENTY SŁUŻĄCE DO OBRONY PRZED DRAPIEŻNIKIEM

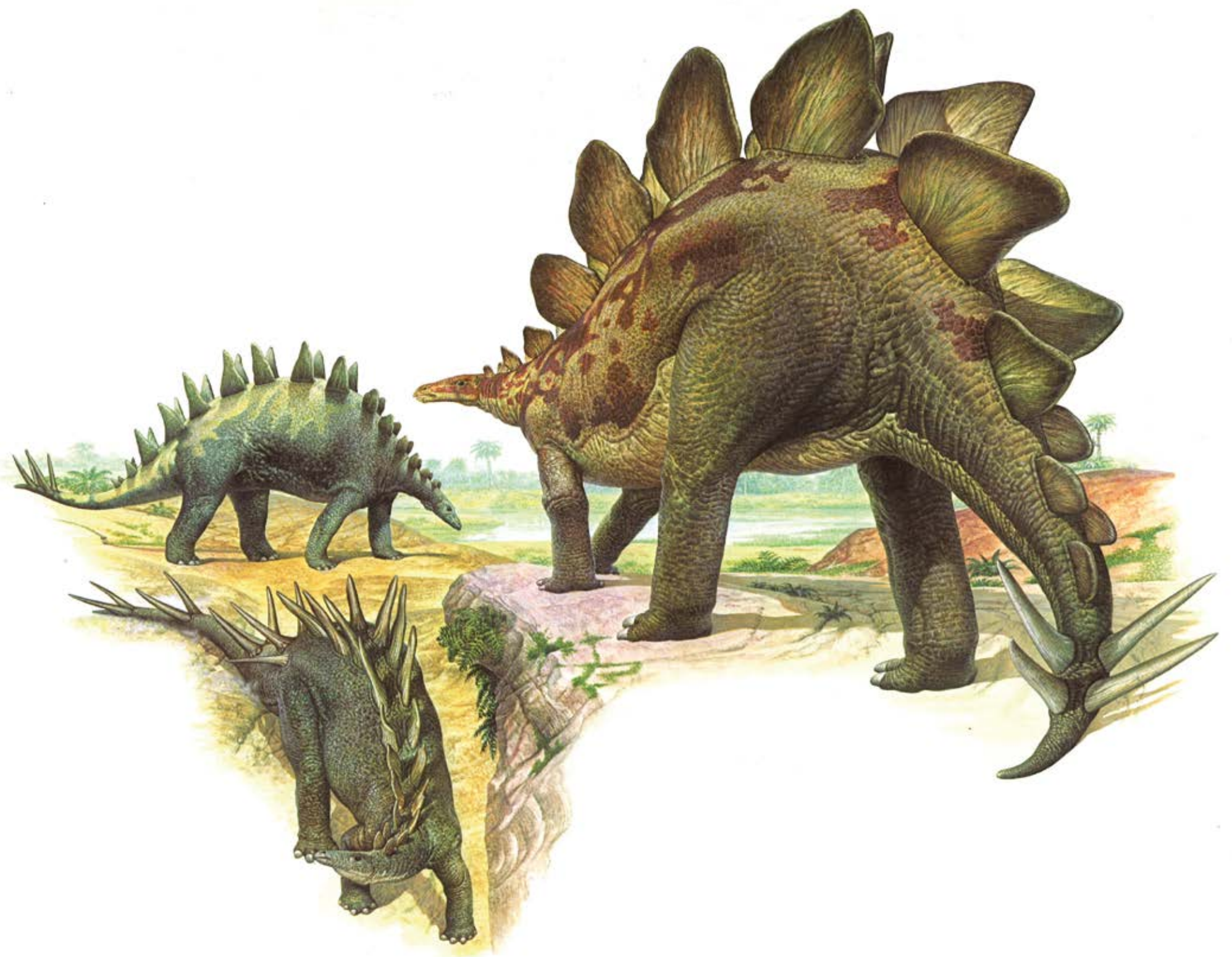
rys. Paul Barrett, *Dinozaury*, Firecrest Books Ltd 1999

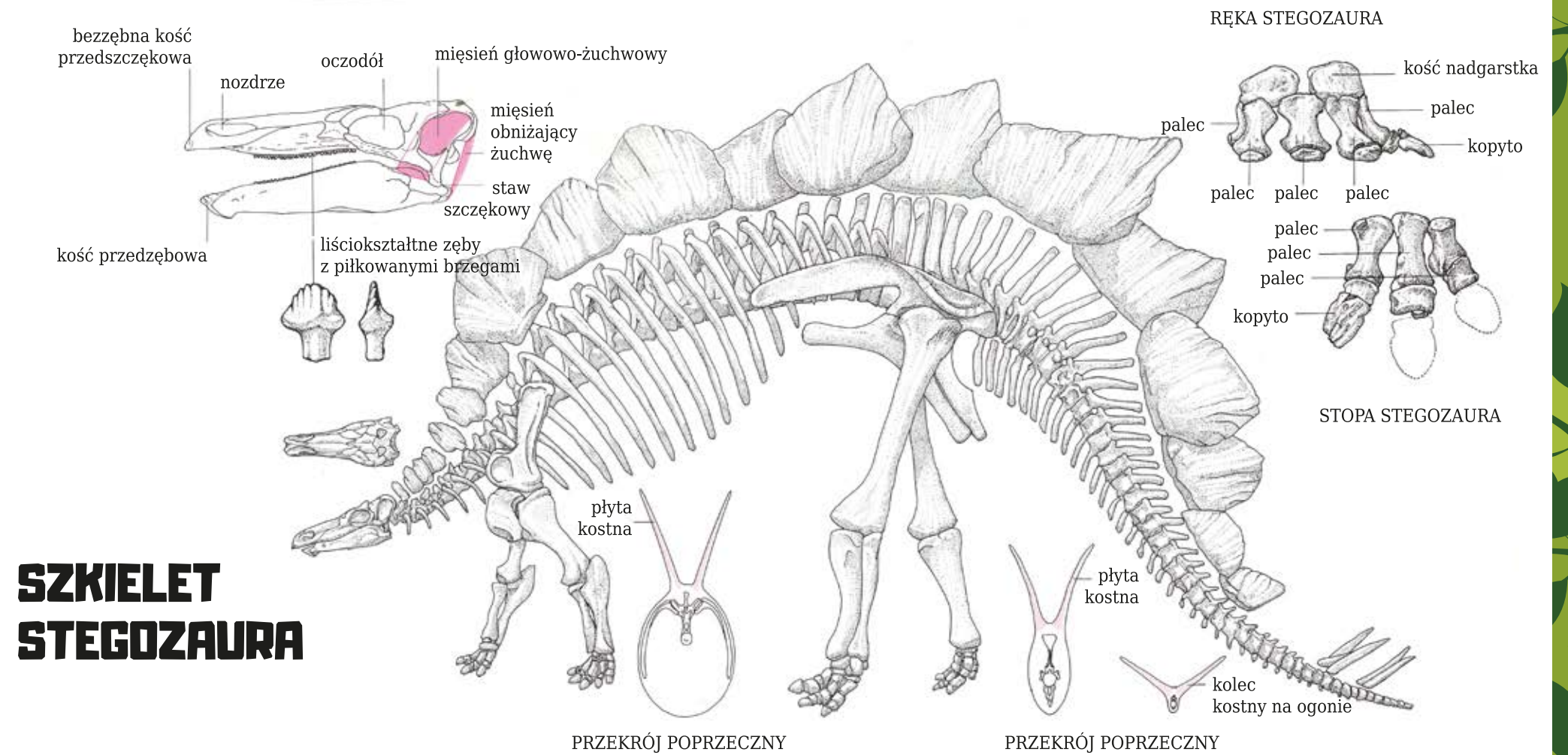
rys. Encyklopedia zwierząt od A do Z, IMP sp. z o.o., Warszawa 2000

rys. John Malam i Steve Parker, *Encyklopedia dinozaurów i innych zwierząt prehistorycznych*, Parragon, Bath 2005

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

BUŁAWA NA OGONIE

ANKYLOZAURA

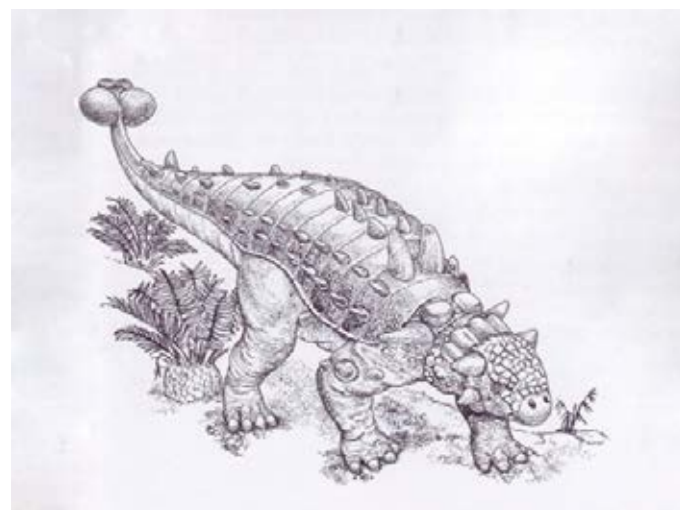
ELEMENTY SŁUŻĄCE DO OBRONY PRZED DRAPIEŹNIKIEM

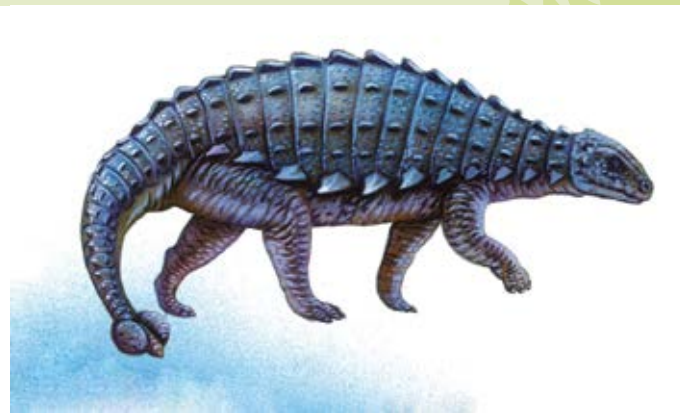
rys. Don Lessem, *Dinopedia*. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

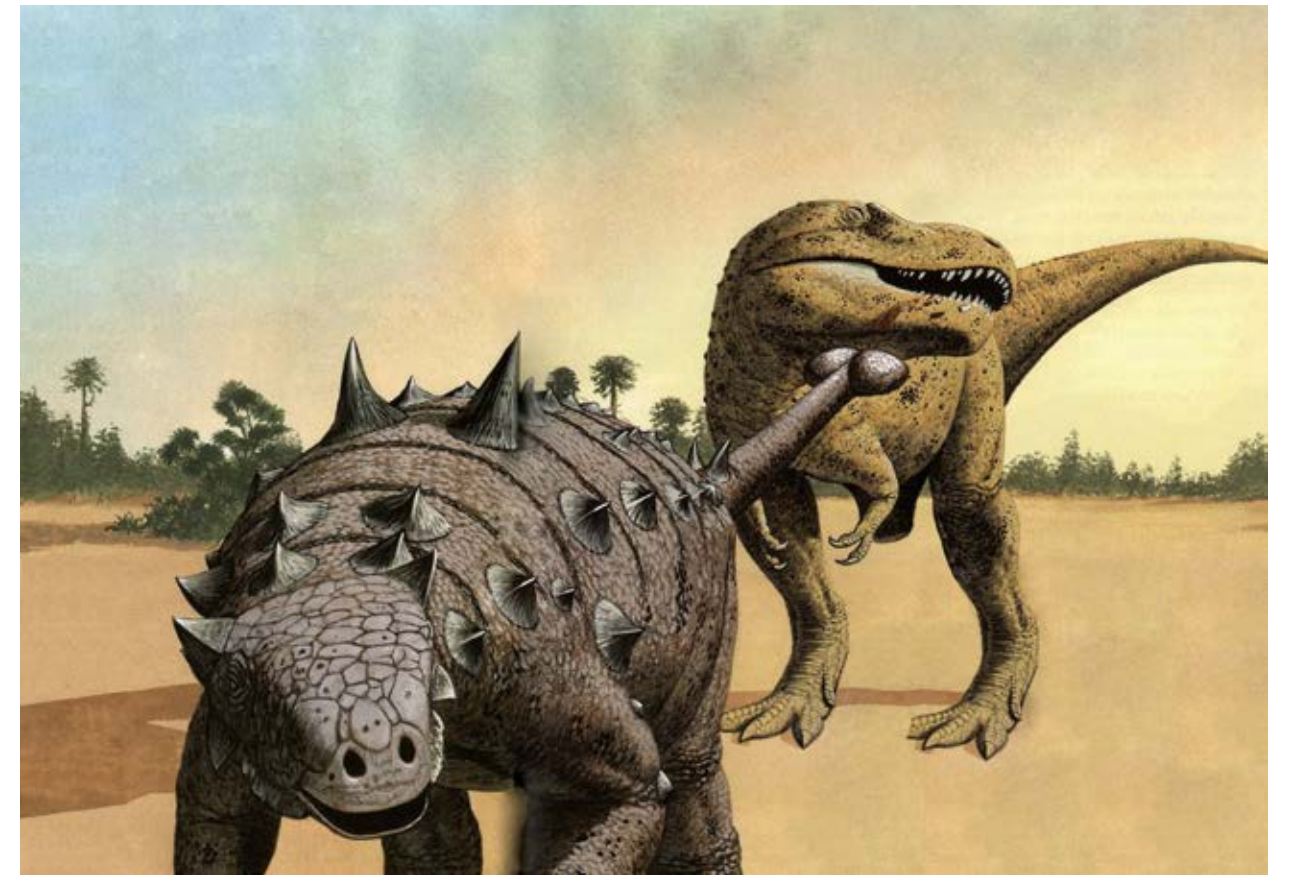
rys. *Dinozaury i zwierzęta prehistoryczne*, Fenix, Bałchatów 2017

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

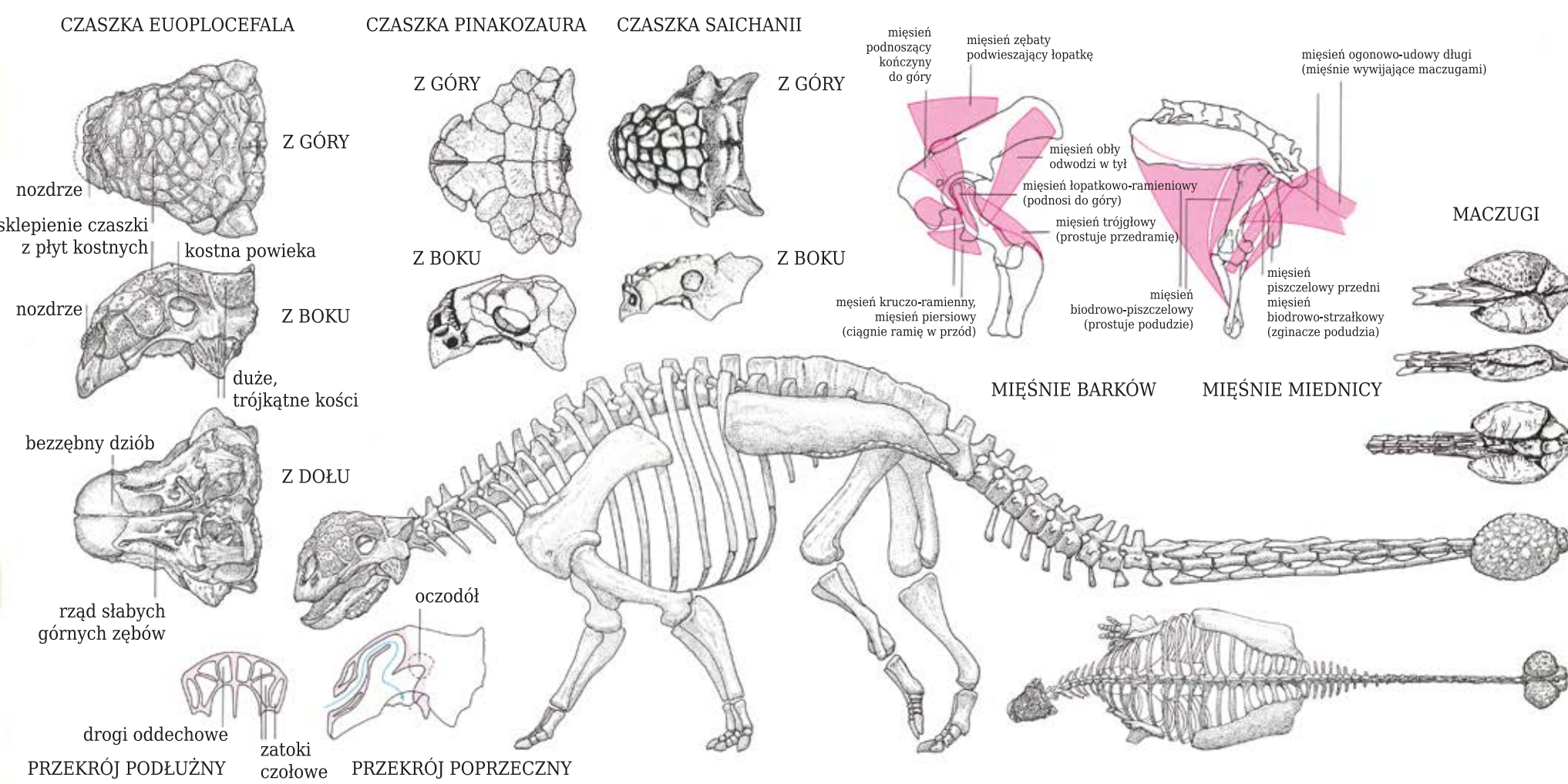
rys. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

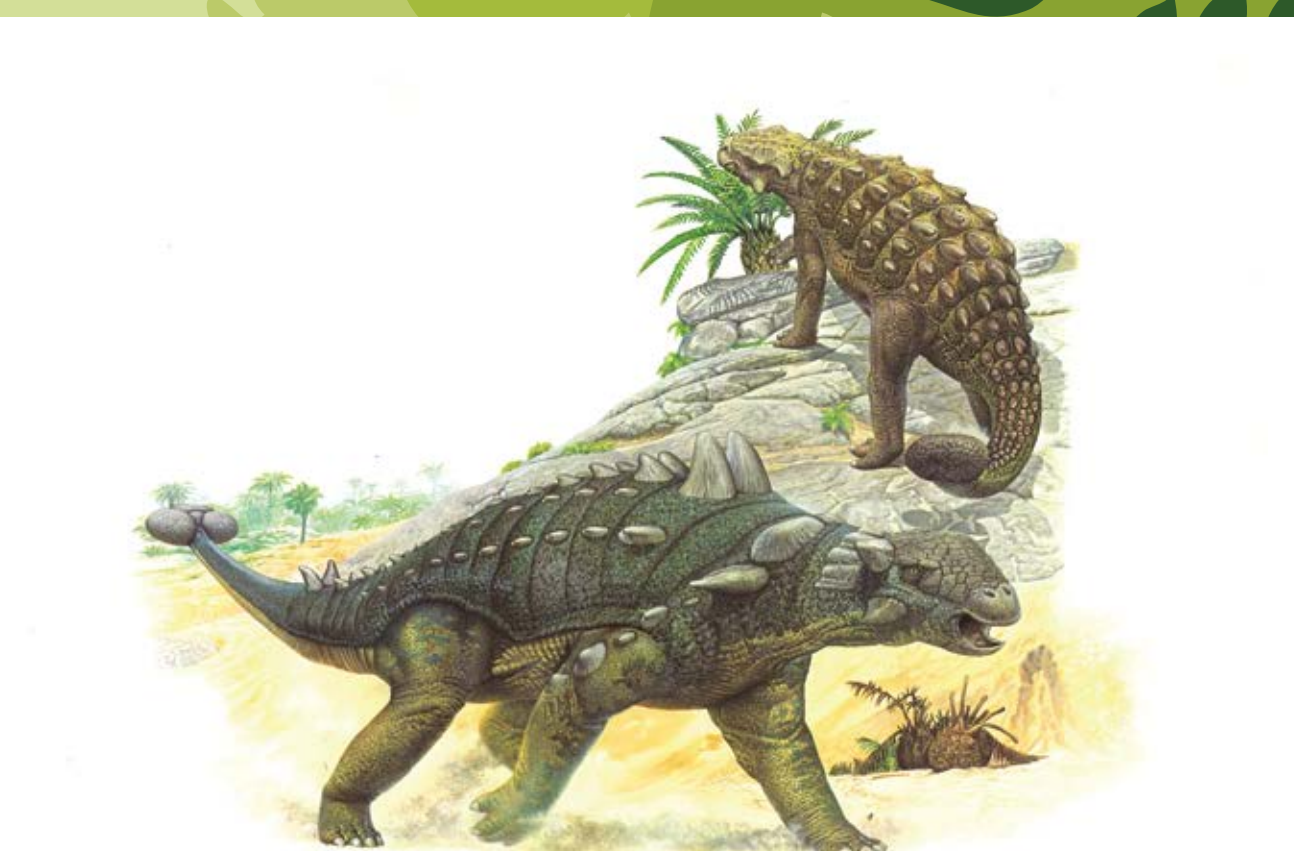
rys. *Encyklopedia zwierząt od A do Z*, IMP sp. z o.o., Warszawa 2000

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

rys. David Norman, *Dinozaury*, Muza, Warszawa 1993

GRUBA KOŚĆ CZASZKI PACHYCEFALOZAURA

ELEMENTY SŁUŻĄCE DO OBRONY PRZED DRAPIEŹNIKIEM

rys. Dinozaury i zwierzęta prehistoryczne, Fenix, Bałchatów 2017

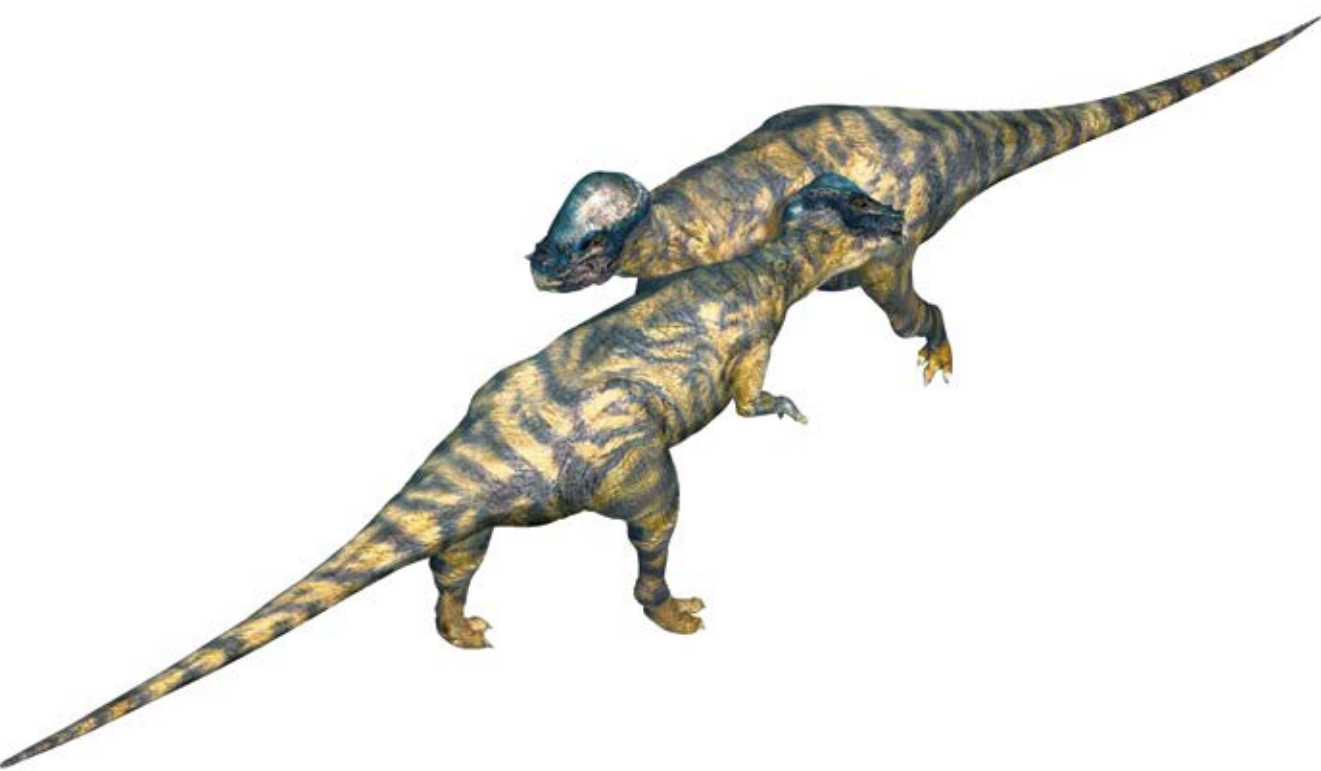
rys. David Burnie, Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia, Samp Edukacja i Informacja 2006

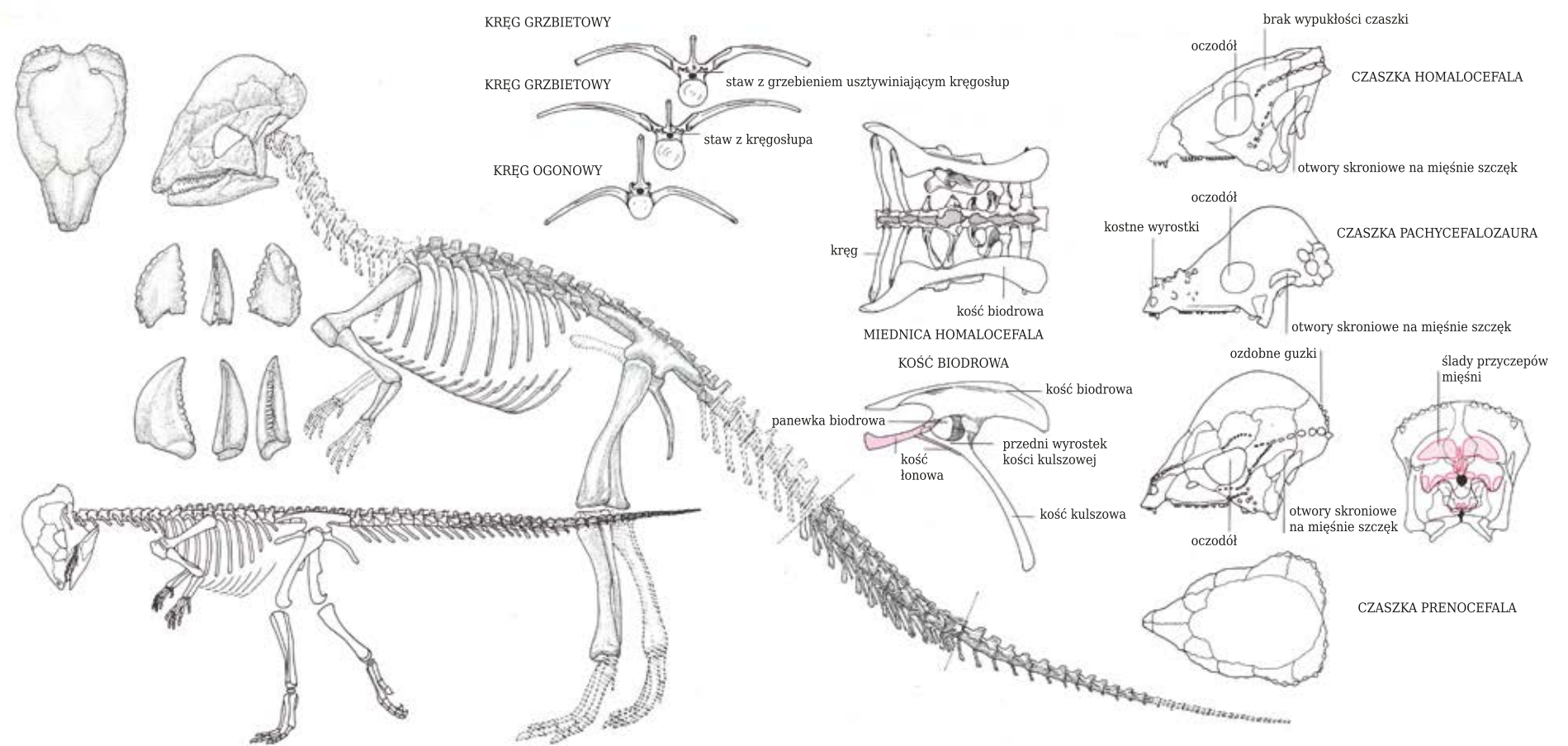
rys. Jan Krzyżanowski, Encyklopedia Dinozaurów, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

rys. Don Lessem, Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów, National Geographic Society, Waszyngton 2010

rys. Kitty Blount i Maggie Crowley, Encyclopedia of dinosaurs & prehistoric life, DK Publishing, Inc., New York 2008

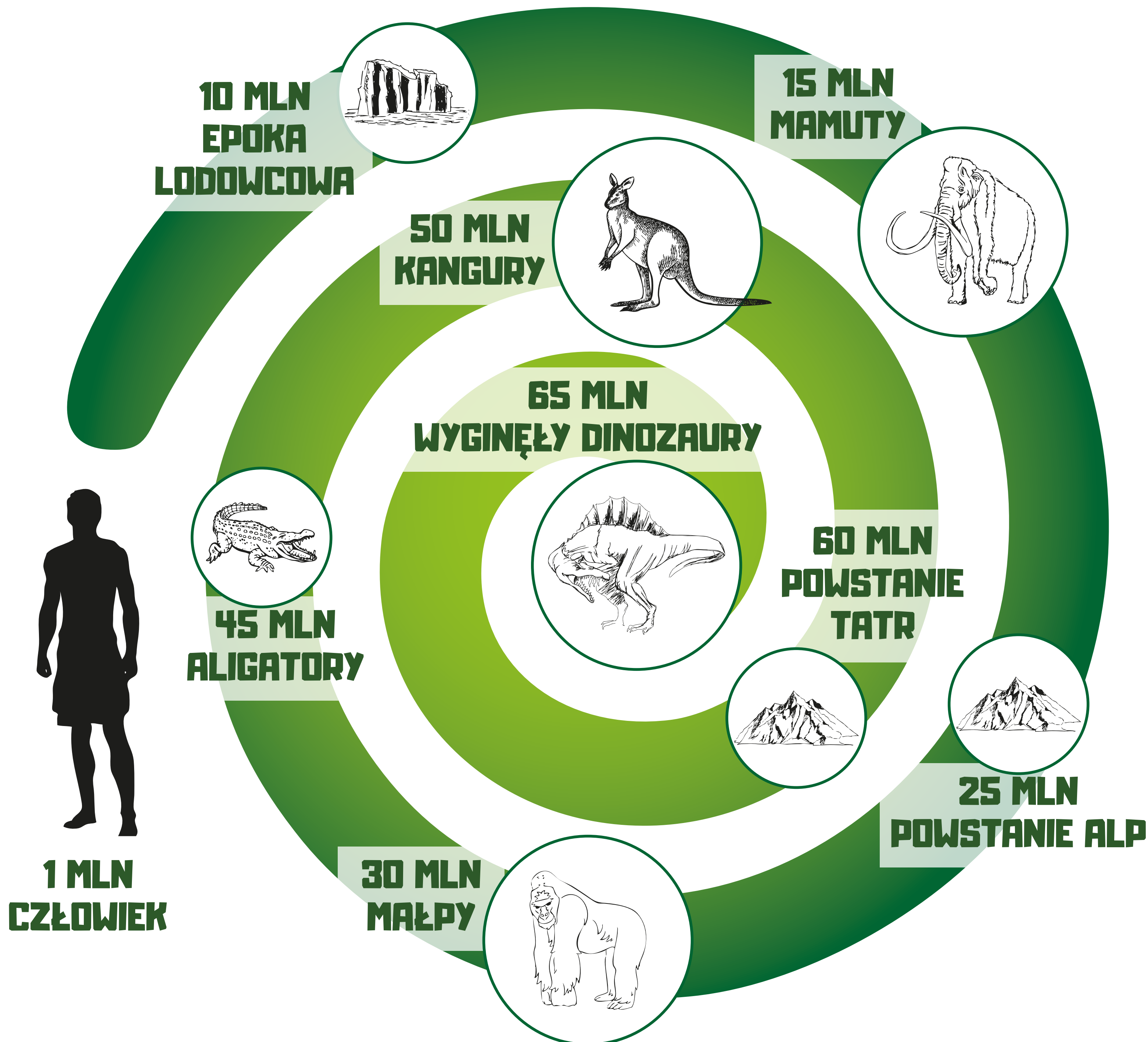
rys. David Norman, Dinozaury, Muza, Warszawa 1993

ZAGŁADA DINOZAUROW

ZEGAR CZASU

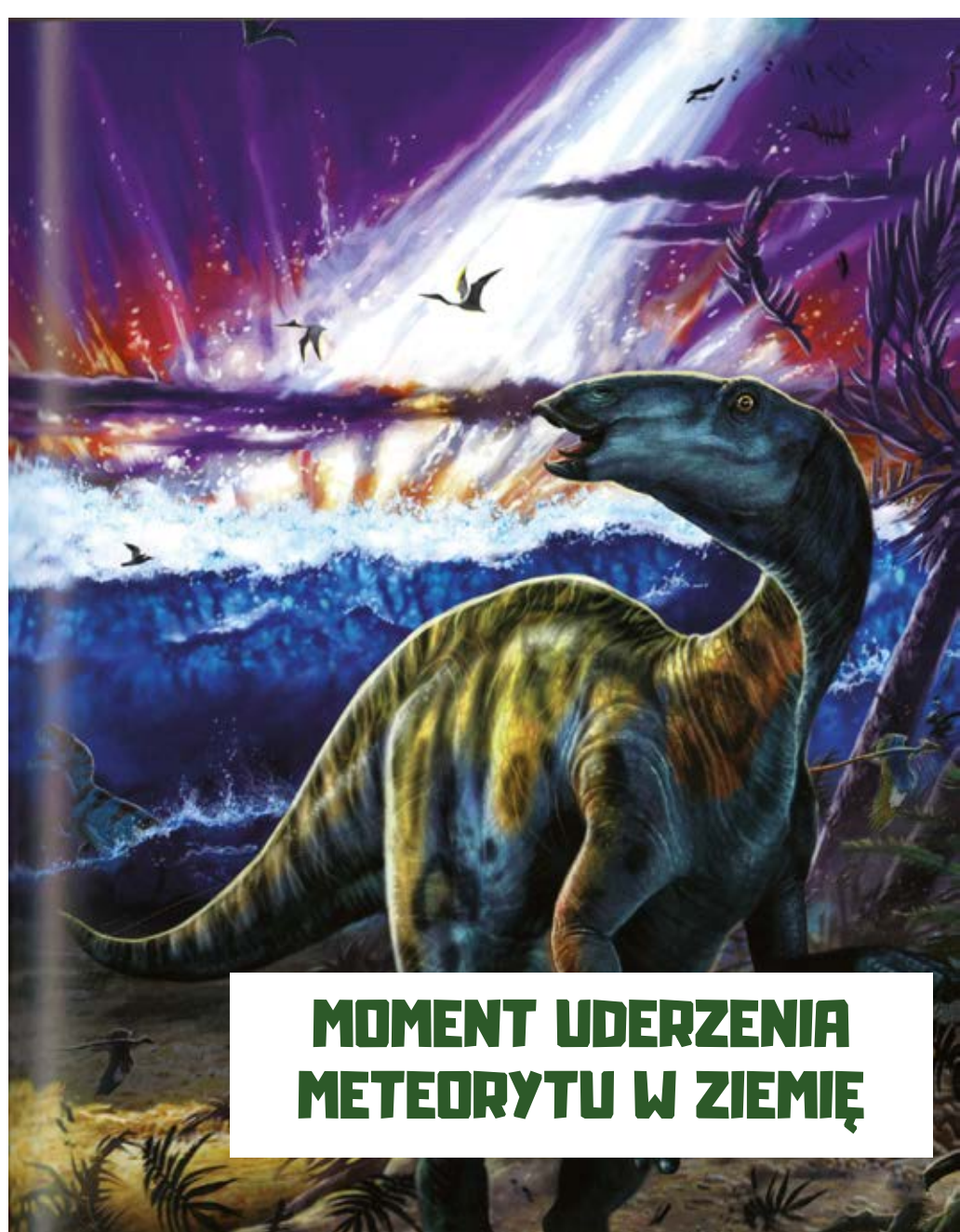
ZAGŁADA DINOZAUROW UDERZENIE METEORYTU

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

fot. www.sciencenewsforstudents.org

**MOMENT UDERZENIA
METEORYTU W ZIEMIĘ**

rys. Don Lessem, *Dinopedia. Najlepsza encyklopedia dinozaurów*, National Geographic Society, Waszyngton 2010

**UDERZENIE METEORYTU
W PÓŁWYSEP JUKATAN**

fot. Jan Krzyżanowski, *Encyklopedia Dinozaurów*, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL

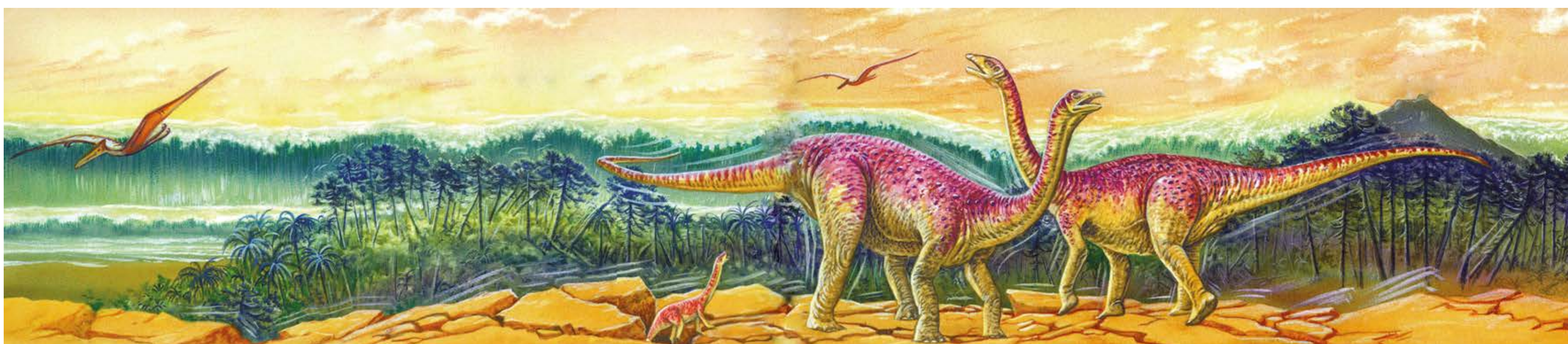

ZAGŁADA DINOZAUROW

WYBUCHY WULKANÓW I ZMIANA KLIMATU

**ISTNIEJE KILKA TEORII NA TEMAT WYGINIĘCIA DINOZAUROW.
JEDNĄ Z NICH JEST UDERZENIE METEORYTU W OKOLICE DZISIEJSZEGO PÓŁWYSPU JUKATAN (MEKSYK).
DOWODEM NA PRAWDZIWOŚĆ TEORII JEST OGROMNY KRATER CHICXULUB W ZATOCE MEKSYKAŃSKIEJ.**

**KOLEJNĄ TEORIA JEST ZMIANA KLIMATU SPOWODOWANA WYBUCHAMI WULKANÓW.
W WYNIKU PODWYŻSZONEJ TEMPREATURY I POŻARÓW DO ATMOSFERY PRZEDOSTAŁY SIĘ POPIOŁY I PYŁY.
SPOWODOWAŁY ONE OGRANICZENIE ŚWIATŁA SŁONECZNEGO I ZNACZNY SPADEK TEMPERATURY NA CAŁEJ ZIEMI.**

**WYBUCHY WULKANÓW
I ZMIANA KLIMATU**

fol. Jan Krzyżanowski, Encyklopedia Dinozaurów, Olesiejuk, Ożarów Mazowiecki 2010

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

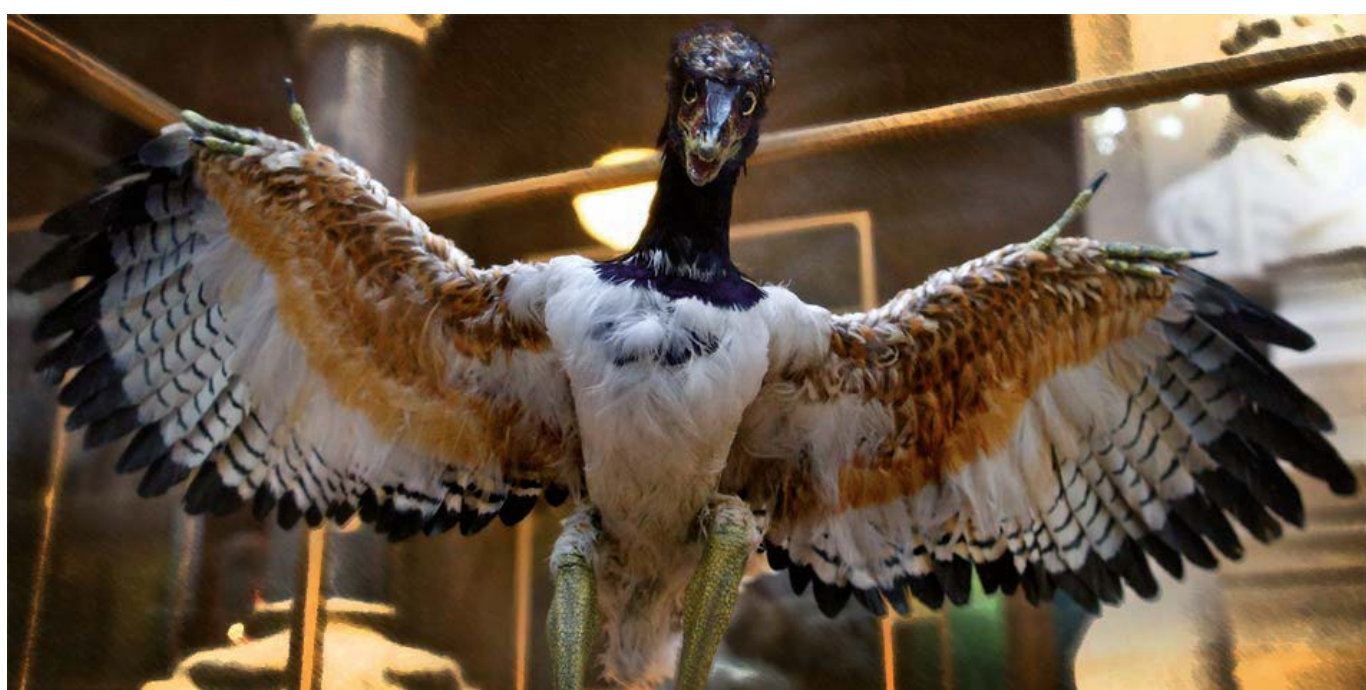
ZOOLUBIN.PL

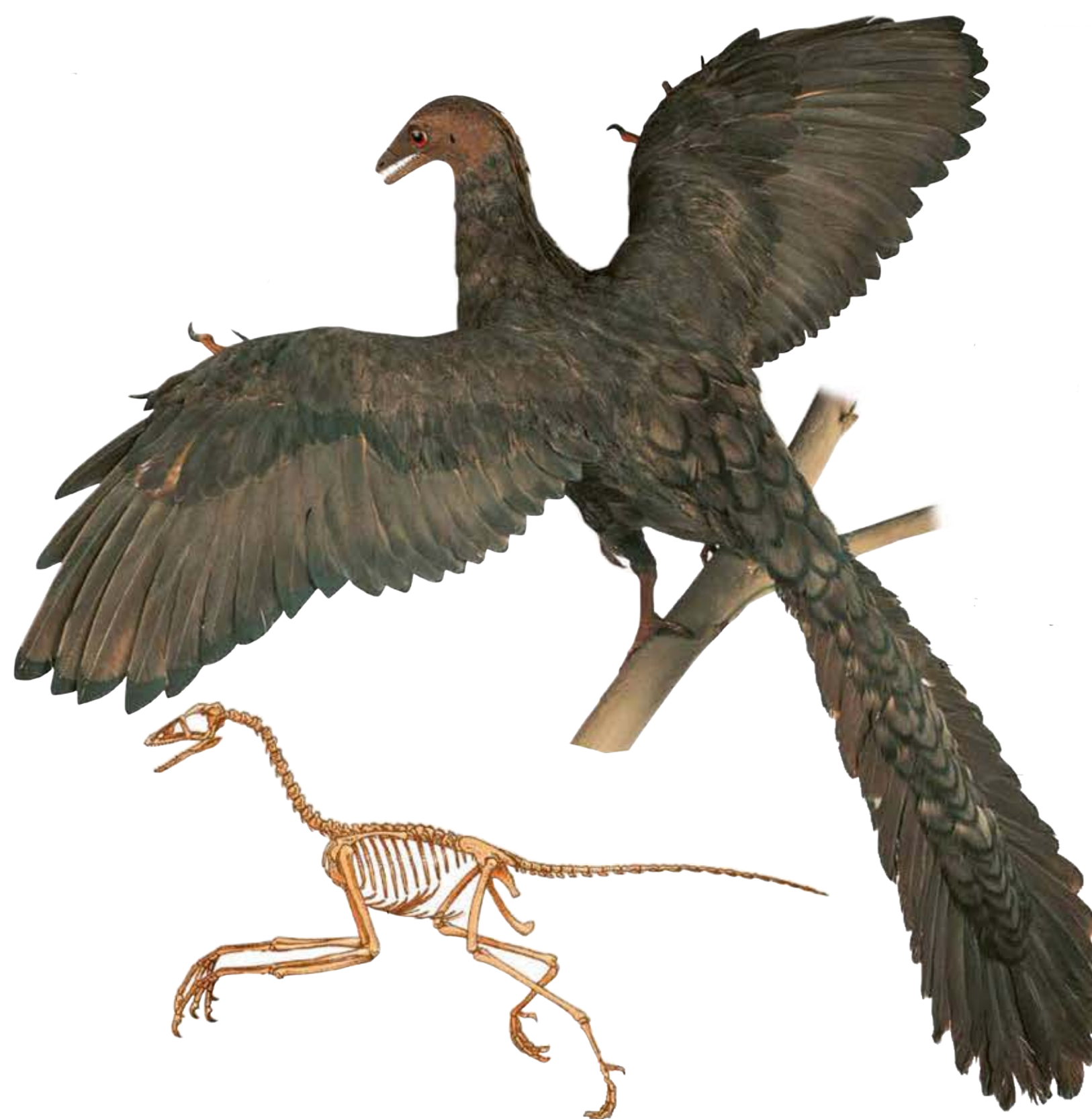
ARCHEOPTERYKS

NAJSTARSZY PTAK ŚWIATA

**NAJSTARSZYM ZNANYM NAUCE PTAKIEM
JEST ODKRYTY W 1861 R.
ARCHEOPTERYKS,
KTÓRY ŻYŁ W PÓŹNIEJ JURZE,
PONAD 150 MLN LAT TEMU.
WYGLĄDAŁ JAK KRZYŻÓWKA
GADA Z PTAKIEM:
MIAŁ UZĘBIONY DZIÓB,
DŁUGI KOŚCISTY OGON
I WYRAŹNY ZARYS PIÓR.
BYŁ ŚREDNICH ROZMIARÓW ZWIERZĘCIEM
WIELKOŚCI KRUKA.**

fot. dinoanimals.pl

rys. Kitty Blount i Maggie Crowley, *Encyclopedia of dinosaurs & prehistoric life*, DK Publishing, Inc., New York 2008

PORÓWNANIE KOMPSOGNATA I ARCHEOPTERYKSA

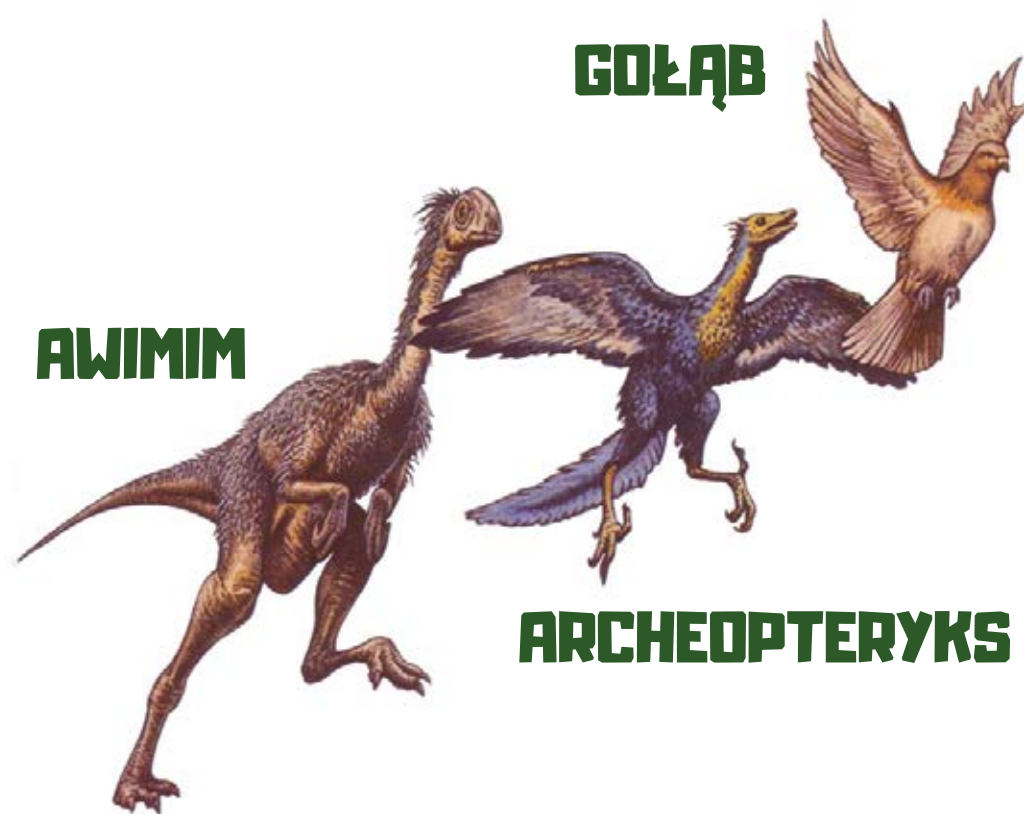

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

GOŁĄB

AWIMIM

ARCHEOPTERYKS

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

rys. David Burnie, *Dinozaury. Ilustrowana encyklopedia*, Samp Edukacja i Informacja 2006

CENTRUM EDUKACJI PRZYRODNICZEJ W LUBINIE

ZOOLUBIN.PL